

10—13 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 10 november

	Sid.
Svar på interpellation av herr Johansson i Norrköping (s) ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet.....	5

Onsdagen den 11 november

De svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet....	17
En alternativ skola.....	22
Den andliga vården vid sjukhusen.....	26
Obligatorisk information i grundskolan om de handikappades problem.....	28
Viss granskning av radio- och televisionsprogram för utbildningsändamål.....	32
Fortsatt lokalplanering för de icke-laborativa institutionerna vid Stockholms universitet.....	35
Utredning beträffande ombildning av i första hand förenade fabriksverken och domänverket till aktiebolag.....	37
En allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, m. m.....	39
Allmännyttiga stiftelser.....	43
Åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag.....	44
Barnavårdsmannainstitutionen.....	50
Meddelande ang. plenum fredagen den 20 november.....	69
Rättsvården.....	69
Kortvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare.....	78
Interpellationer av:	
herr Nilsson i Östersund (s) ang. sysselsättningsskapande åtgärder i västra Jämtland.....	80

	Sid.
herr Petersson i Gäddvik (m) ang. begärd utredning om u-landsforskning.....	81
Meddelande om enkel fråga av herr Hedin (m) ang. åtgärder till förhindrande av att utryckningsfordon beläggs med körförbud...	81

Torsdagen den 12 november

Svar på frågor av:

fru Eriksson i Stockholm (s) ang. möjligheterna för i Sverige bosatta grekiska medborgare att här förenas med sina familjer och herr Hermansson (vpk) i samma ämne.....	82
herr Eriksson i Arvika (fp) ang. höjning av avdraget vid beskattningen för resor med egen bil.....	84
herr Tobé (fp) ang. utgåva av jordabalken.....	84
herr Sjöholm (fp) ang. verkningarna av att överträdelser av gällande fartgränser i trafiken ej beivras.....	86
herr Rimås (fp) ang. undersökning av gasförekomst i Östergötland	86
herr Häll (s) ang. företagsdemokratin inom de statliga aktiebolagen	88
herr Åsling (cp) ang. lokaliseringen av skogsinstitutet för norra Sverige.....	91
herr Jonasson (cp) ang. snabbare handläggning av skördeskadeärenden.....	92
herr Jonasson (cp) ang. lantbruksnämndernas innehav av jord	93

Svar på interpellationer av:

herr Werner (m) ang. tillsynen över djurens vård och behandling	95
herr Jonasson (cp) ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet och herr Krönmark (m) ang. tillämpningen av jordbruksavtalet vid prisstopp.....	97

Interpellationer av:

herr Börjesson i Falköping (cp) ang. åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker.....	106
herr Nordstrandh (m) ang. urvalet av studerande för doktors-examen, m. m.....	106
herr Nordstrandh (m) ang. försöksverksamheten med utvidgad behörighet till högre utbildning.....	107

Meddelande om enkla frågor av:

fru Thunvall (s) ang. enhetliga belysningsnormer för motorfordon	108
herr Andersson i Örebro (fp) ang. prisnedsättning på läkemedel för patienter med eksem.....	108
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. utfärdandet av tillämpningsföreskrifter för det statliga transportstödet.....	108
herr Josefsson i Halmstad (s) ang. statsbidrag till lönekostnader	

	Sid.
för lärare vid träningskolor för psykiskt utvecklingsstörda....	108
herr Nygren (s) ang. tidpunkten för påbörjande av vissa kraftverks- byggen.....	108
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. huvudmannaskapet för skogs- bruksskolorna.....	108
herr Sjöholm (fp) ang. tidpunkten för beslut om byggande av en järnvägstunnel mellan Hälsingborg och Helsingör.....	108

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 11 november

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. de svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet	17
— nr 15, om vissa påtryckningar mot Portugal.....	21
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 145, om anpassning av viss militär ut- bildning till det civila utbildningssystemet.....	22
— nr 146, om förbättrade studiemöjligheter för värnpliktiga.....	22
— nr 147, om bättre samordning av planeringen inom försvaret och den kommunala planeringen.....	22
— nr 148, om femdagarsvecka inom försvaret.....	22
— nr 149, ang. utbetalningen av familjebidrag till värnpliktiga....	22
— nr 150, om en alternativ skola.....	22
— nr 151, om den andliga vården vid sjukhusen.....	26
— nr 152, om obligatorisk information i grundskolan om de handi- kappades problem.....	28
— nr 153, om viss granskning av radio- och televisionsprogram för utbildningsändamål.....	32
— nr 154, om det obligatoriska medlemskapet i studentkår.....	35
— nr 155, om fortsatt lokalplanering för de icke-laborativa institu- tionerna vid Stockholms universitet.....	35
— nr 156, om utbildning av psykoterapeuter.....	36
— nr 157, om ökad manlig rekrytering till vårdyrken.....	36
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 57, om åtgärder för att öka den manliga rekryteringen till vårdyrkena.....	36
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 158, om tillägg till vissa statliga skade- livräntor.....	36
— nr 159, om återlämnande till Danmark av tronhimmel som till- hört Kronborgs slott.....	36
— nr 160, ang. det statliga kulturstödet.....	36
— nr 161, ang. ersättning till suppleant i företagsnämnd hos statlig myndighet.....	37
— nr 162, ang. beräkningen av statliga sammanträdesarvoden.....	37
— nr 163, ang. utredning beträffande ombildning av i första hand förenade fabriksverken och domänverket till aktiebolag.....	37
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 57, om en allmän översyn av lag- stiftningen om stiftelser, m. m.....	39

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 56, ang. allmännyttiga stiftelser.....	43
— nr 58, om åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multi- nationella företag.....	44
— nr 59, om ytterligare anslag till Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler.....	50
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 49, ang. barnavårdsmannainstitu- tionen.....	50
— nr 55, ang. rättsvården.....	69
— nr 56, om kortvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare	78
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 67, ang. beräkningen av pensions- grundande inkomst.....	80
— nr 68, ang. försäljningen av giftiga växter.....	80
— nr 69, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session	80
— nr 70, om behörighet för anställd att vara ledamot av försäkrings- kassas styrelse, m. m.....	80
— nr 71, om undantag från strejkrätt för besiktningsveterinär vid nödslakt.....	80
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 74, i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation med överlämnande av be- rättelse för rådets adertonde session.....	80
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 40, ang. anslagen till forskning och försöksverksamhet inom jordbruket.....	80
— nr 41, om en undersökning av de ekologiska verkningarna av stora hyggen.....	80
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 58, om skyldighet för bil- ägare att svara för sjukvårdskostnader i anledning av trafik- olyckor.....	80
— nr 59, om fosterhem för svårangepassade barn och ungdomar.....	80

Tisdagen den 10 november

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidne oktober.

§ 2

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping har frågat om jag är beredd att — i den händelse näringslivet inte frivilligt lämnar sin medverkan — pröva möjligheterna av en lagstiftning som ökar de äldre arbetstagarnas anställningstrygghet och vilka åtgärder i övrigt jag ämnar vidta för att förbättra de äldres situation på arbetsmarknaden.

Det är enligt min mening en av 1970-talets stora politiska uppgifter att trygga de äldres ställning i arbetslivet. För att göra det fordras åtgärder av olika slag. Jag tror inte att vi kan lösa problemen enbart med lagstiftning men vill inte heller utesluta att vi kan komma att behöva en sådan. Sakkunniga har därför tillkallats för att utreda frågan om bättre uppsägningsskydd särskilt för de äldre. Jag lägger stor vikt vid denna utredning. Det måste vara ett primärt mål när man angriper de äldres arbetsmarknadsproblem att söka finna vägar som gör det möjligt för dem att behålla ett arbete som de redan har. Men det gäller samtidigt att utforma en

eventuell lagstiftning på sådant sätt att arbetsgivarnas intresse för att nyanställa äldre arbetskraft inte hämmas.

Jag vill också nämna att arbetsmarknadsstyrelsen gått ut med en rekommendation till länsarbetsnämnderna om att arbetsförmedlingarna tillsammans med representanter för företag och fackklubbar skall undersöka vilka förändringar av arbetsplatser, maskiner och verktyg, som kan vidtas för att underlätta för de äldre och handikappade att behålla eller få nytt arbete. Jag anser att sådana åtgärder måste tillmätas allt större betydelse under de närmaste åren. Även en stor del av övriga insatser på det sysselsättningspolitiska området har särskild betydelse för de äldre. Jag vill här bara peka på

att det sedan år 1966 inom arbetsmarknadsverket finns särskilda tjänstemän för att bevaka de äldres intressen,

att beredskapsarbeten, arkivarbeten och skyddad sysselsättning i hög grad är inriktade på att ge sysselsättning åt äldre arbetskraft,

att särskilda sysselsättningsåtgärder vidtas i glesbygderna, där andelen äldre är särskilt stor,

att ett speciellt kontantstöd har införts för äldre arbetslösa,

att möjligheterna till förtidspension har förbättrats och

att regeringen anordnat en speciell konferens om de äldre och att denna har följts upp på det regionala planet.

De äldre som i dag drabbas eller hotas av arbetslöshet är många gånger samma människor som var arbetslösa på 1930-talet, då ungdomsarbetslösheten var mycket stor. För mig framstår det som en av de allra viktigaste uppgifterna för arbetsmarknadspolitik att

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

dessas, som i dag tillhör den äldre generationen, nu skall få ett effektivt stöd till tryggad sysselsättning. För att det skall lyckas krävs medverkan från alla berörda parter, inte minst från arbetsgivarna såväl på den enskilda som på den offentliga sektorn. Till en del beror problemen på att de äldres möjligheter att göra en insats i produktionen underskattas. Samtidigt som vi vidtar konkreta åtgärder av det slag jag här har redogjort för måste vi därför också bedriva en intensiv upplysningsverksamhet, som ger en mera positiv syn på den äldre arbetskraften.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen. Låt mig, innan jag går in på statsrådets svar, få säga några ord om varför jag aktualiserat frågan om den äldre arbetskraften.

Först vill jag beklaga att den presskonferens kring den äldre arbetskraftens problem och samhällets hittills genomförda insatser på detta område, som inrikesministern kallade till den 17 september i år, inte fick den uppmärksamhet i olika massmedia som denna aktuella fråga hade förtjänat. Det är även att beklaga att massmedias representanter saknas på läktarna i dag också. Men det är ju inte Per Ahlmark som står i talarstolen utan en annan riksdagsman — det är tydligen med det måttet man mäter ibland.

Alltnog var det väl tyvärr så att man i valrörelsens slutspurt hade annat att tänka på inom de stora tidningarna än detta. TV och radio måste iakttä millimeterrättvisan mellan partierna, och en del andra ville väl överleva den 20 september med sina fagra vallöften till höger och vänster, inte minst till blivande pensionärer. Det är vallöften som kanske aldrig kan genomföras på grund av

att det kostar för mycket pengar — förslagen måste prövas i förhållande till andra viktiga samhällsfrågor. Utvecklingen visar också — vilket jag senare skall beröra litet mer utförligt — att den äldre arbetskraftens ställning genom den snabba förändring som vi upplever i vårt samhälle, i hela vår värld, fordrar betydligt större ekonomiska samhällsinsatser än hittills.

Inrikesministern var vid den nämnda konferensen ute i ett mycket angeläget ärende. Efter det att jag framställt min interpellation vid höstriksdagens start har ett flertal tidningar, framför allt A-press och fackförbundstidningar, tagit upp dessa viktiga problem. Man känner väl där mer för dessa människor än vad den borgerliga pressen gör. Jag skulle vilja rekommendera alla att läsa t. ex. vad som skrivits i nr 41 för i år av Metallarbetaren under rubriken »En misshandlad generation». Det är en intressant läsning.

Bakgrunden till att jag riktat denna interpellation till statsrådet Holmqvist är bl. a. att jag redan i slutet av 1966 framställde en interpellation om läget på arbetsmarknaden, där jag också pekade på den äldre arbetskraftens problem. I december månad samma år fick jag svar av dåvarande inrikesministern, och där skymtade det fram att frågan om äldrestödet snarast måste lösas av riksdagen.

Det rör sig alltså inte om något nyvaknat intresse från min sida för dessa problem. Jag bor också i en stad och representerar en bygd som under ett tjugotal år upplevt den s. k. TEKO-krisen. I april i år genomfördes den största nedläggningen hittills genom att YFA upphörde med tillverkningen av textilier. Redan under första dagen då budskapet om beslutet kom hyste jag stora farhågor för just den äldre arbetskraften. Jag var inte ensam om detta. Landshövdingen i Östergötlands län skrev följande i en artikel i Dagens Nyheter — tidningen är en av de största aktieägar-

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

na i Holmens bruk: »Tillkomsten av det s. k. äldrestödet har nu förbättrat läget. En äldre sliten textilarbetare i Norrköping förvandlas inte genom ett mirakel via en omskolning till en kvalificerad metallarbetare hos t. ex. Stal-Laval i Finspång.» Och jag fortsätter att citera: »Det rör sig om äldre, yrkesskickliga, lojala och anspråkslösa människor. Många av dem har upplevt flera industrinedläggelser. De är slitna, har aldrig haft tillfälle att få värst mycket med av välfärden. De förtjänar stor hänsyn, förtjänar att mötas och behandlas som de aktningstvårda medborgare de också är.»

När jag i interpellationsdebatten 1966 nämnde att en del textilarbetare i Norrköping varit med om två, tre företagsnedläggningar väckte detta mycket stor uppmärksamhet. Efter YFA:s nedläggning finns det snart ingen textilindustri i staden att hänvisa friställd arbetskraft till. Jag kan upplysningsvis nämna att det mellan 1951 och 1970 i Norrköping har nedlagts 39 textilfabriker med 2 222 arbetare. Det innebär att 18 procent av alla textilarbetare i landet som har drabbats av detta öde varit bosatta i Norrköping. Före nedläggningarna hade bortrationaliserats lika många arbetare, och därtill kan laggas många tjänstemän.

Hur har det då gått för YFA-arbetarna? I stort sett har man — genom ett skickligt arbete av arbetsförmedlingen och dess folk i samverkan med näringslivet — lyckats placera ut mellan 600 och 700 av de friställda arbetarna i annan sysselsättning, men omkring 80 går utan arbete. Ett 40-tal av dem fyller gällande krav för förtidspensionering; kanske t. o. m. de medicinska villkoren för sådan pensionering. Det andra 40-talet får vi väl veta mer om senare. De sista 90 kvarvarande — många med mycket lång tjänstetid i företaget — går en osäker framtid till mötes.

Under hela textilkrisen med alla dess nedläggningar har det visat sig att det

alltid är en viss kategori friställda — det fina ordet för arbetslösa numera — som har blivit över, och det är åldersgruppen mellan 55 och 65 år. Enligt min uppfattning är det för tidigt att bli över i vårt arbetsliv vid den åldern. Tyvärr har skaran av äldre arbetslösa visat en oroväckande ökning under de senaste åren. Arbetsmarknadsstyrelsens rapport för september redovisade 28 000 arbetslösa, och 54 procent av dessa var över 55 år. I oktober 1969 var i Norrköping 350 anmälda som arbetslösa, och av dessa var 198, eller 56 procent, i åldern 50—66 år. Ett år senare har siffran stigit till 436 arbetslösa, av vilka 285, eller 66 procent av det totala antalet, hör till den nämnda åldersgruppen — en ökning under året med 10 procent. I dessa siffror finns inte många med från YFA.

Både uppgifterna för riket i september och de lokala uppgifter jag har fått är allvarliga. Vi har dessa höga siffror under en högkonjunktur, och man frågar sig oroligt: Vad har hänt på den svenska arbetsmarknaden? Hur blir läget under en lågkonjunktur? Vi kan vara säkra på att många medborgare i vårt land med stor oro ser den snabba förändring som kännetecknar dagens samhälle med industrinedläggningar, omläggningar och rationaliseringar. Dessa förändringar drabbar delvis den generation som gick ut i arbetslivet en gång under 1930-talet och då möttes av arbetslöshet eller korttidsarbeten med blygsamma inkomster. Genom aktiva insatser av samhället blev tillgången till arbete bättre. Det är just denna generation som på ett verksamt sätt bidragit till uppbyggnaden av vår produktionsapparat, vilken givit oss alla en bättre och tryggare tillvaro.

Socialdemokratins politiska målsättningar och det växande förtroende som folket i val givit partiet har också medverkat till en rättvis fördelning av arbetsresultaten. Den äldre generationen har gjort en jätteinsats i detta uppbygg-

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

nadsarbete. Därför menar jag att samhällets och näringslivets tack till dem under deras sista år i arbetslivet inte skall vara arbetslöshet och minskade möjligheter till en rättvis ålderdomstrygghet. De skall inte behöva sluta sitt livsverk ungefär som de en gång började, i arbetslöshet och otrygghet.

Herr talman! Detta är en fruktansvärd orättvisa. Vi som företrädare och kämpar för solidaritet och jämlikhet kan aldrig acceptera denna tingens ordning. Vi har genom den moderna arbetsmarknadspolitikens förutsättningar för rika insatser av samhället. Här räcker det inte med vad som har varit. Kommer det uppslag till nya arbetsmöjligheter för den äldre arbetskraften måste vi ge arbetsmarknadsmyndigheterna de ekonomiska resurserna i kraft av den ekonomiska uppoffring som vi är beredda att påta oss.

Det i vårt samhälle så dominerande privata näringslivet, vilket vill ha stort spelrum i sin verksamhet för att bl. a. tillfredsställa sina uppdragsgivare och ge god avkastning på det satsade kapitalet, får inte springa ifrån sitt ansvar för den äldre arbetskraften. Jag har en känsla av — och ökningen av de arbetslösa i åldrarna 50—66 år tyder också på detta — att man i allt snabbare takt överlämnar de friställda till samhället som sedan får ta hand om dem på olika sätt, med beredskapsarbete, omskolning, skyddat arbete, stöd av äldre arbetslösa, förlängd daghjälpstid i arbetslöshetskassorna samt slutligen förtidspension. Alla sådana åtgärder är utmärkta, men jag menar att den enskilde arbetsgivaren, större eller mindre, inte får helt på samhället lämpa över detta problem, till stora kostnader för stat och kommun. Här måste alla arbetsgivare vara med och ta på sig ett ökat ansvar för den äldre arbetskraftens trygghet.

Jag är medveten om att det nu sagda gäller min första fråga till statsrådet, om tiden var mogen för en lagstiftning som skulle kunna öka de äldre arbets-

tagarnas anställningstrygghet. Av svaret framgår att det inte råder några delade meningar mellan statsrådet och mig om att detta är en av 1970-talets största uppgifter. Man kanske inte löser den enbart med lagstiftning, men enligt statsrådet är det inte uteslutet att det behövs en lagstiftning. En utredning är tillsatt, och statsrådet säger: »Jag lägger stor vikt vid denna utredning.»

Detta uttalande kan jag instämma i och jag delar även statsrådets uppfattning om målsättningen. Men läget i dag visar att vi trots allt bör få en lagstiftning till skydd för den äldre arbetskraften. Och det är mycket brådskande; utredningen måste snart bli klar så att beslut kan fattas av riksdagen. Den får inte ta ett eller flera år. Ge utredningen, herr statsråd, alla resurser så att den kan bli färdig på kortast möjliga tid! Vi har inte råd till alltför lång väntan. Dagligen utspelas mänskliga tragedier, då äldre anställda får meddelande om att de inte längre kan räkna med fortsatt anställning och trygghet.

Som svar på min andra fråga har statsrådet i att-satser räknat upp vad som har beslutats och vilka åtgärder arbetsmarknadsstyrelsen har vidtagit för att skapa arbete åt de äldre som blivit arbetslösa. Jag har redan tidigare i mitt anförande berört en del av dessa åtgärder från samhällets sida. De är alla bra, men tyvärr visar siffrorna att de inte är tillräckliga. Detta framgår också av arbetsmarknadsstyrelsens petita för nästa år där man ägnar just den äldre arbetskraften stor uppmärksamhet.

Vi kanske inte skall föregripa statsrådets och regeringens behandling av dessa budgetfrågor, men vissa sifferuppgifter är av stort intresse för bedömningen av läget för den äldre arbetskraften och samhällets insatser för denna.

Den 15 september 1970 var 6 800 personer över 55 år sysselsatta med beredskapsarbete. De utgjorde 51 procent

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

av alla beredskapsarbetare. Beträffande antalet sysselsatta inom skyddade verkstäder har jag tyvärr bara en uppgift från den 31 december 1969. Då var 10 154 personer över 55 år sysselsatta på dessa verkstäder, dvs. 41 procent av det totala antalet. På omskolningskurser och särskilda omskolningskurser deltog under första halvåret 1970 2 889 personer över 55 år.

Det skulle vara av mycket stort intresse att få reda på vad allt detta har kostat samhället. Det är säkerligen betydande anslag som har gått till denna viktiga arbetspolitiska verksamhet.

Allvaret i läget för den äldre arbetskraften framträder ännu tydligare mot bakgrunden av de nämnda uppgifterna och det förhållandet att det nu råder en högkonjunktur. Vi har enligt min mening gjort en riktig satsning i detta sammanhang, och kostnaderna härför är det pris som samhället får betala för sin snabba utvecklingstakt.

Kontantstödet till den äldre arbetskraften, som infördes den 1 juli 1968, har fram till den 1 juli i år kostat samhället 34,5 miljoner kronor. Över 3 000 personer har erhållit sådana bidrag, och enligt uppgifter som jag fått stiger siffrorna härför under de första månaderna av det påbörjade budgetåret. Att både äldrestödet liksom en positiv inställning från samhället i detta sammanhang varit nödvändiga står fullt klart.

Detsamma gäller förtidspensioneringen. Initiativet till denna togs av Landsorganisationen, och regeringen handlade härefter snabbt. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli i år. Vi kommer emellertid senare att få en särskild interpellationsdebatt härom i riksdagen, varför jag inte nu skall gå in på denna fråga.

Om man till antalet arbetslösa i september i åldern 50—65 år lägger dem som kommer i åtnjutande av olika stödformer, dvs. beredskapsarbete, skyddad sysselsättning, omskolning, äldre-

stöd och pensionering, kommer man upp i ett antal av över 40 000 personer. Det är således ett ganska stort antal människor som berörs i detta sammanhang.

Herr talman! Jag vill efter detta kanske i många stycken alltför långa anförande med en uppräknning av olika arbetsmarknadspolitiska medel, en redogörelse för läget för den äldre arbetskraften i dagens samhälle och kommentarer till statsrådets svar på mina frågor be om kammarens ledamöters förståelse för denna utförlighet, då det gäller en angelägenhet som ligger mig mycket varmt om hjärtat. Jag har dessutom av vissa orsaker inte under vårsessionen kunnat delta i hela riksdagsarbetet. Det må därför vara mig förlåtet om jag denna gång låtit mitt anförande bli ganska långt. Om man har sett besvärigheterna på nära håll och har kunnat iakta vilka påfrestningar människor kan utsättas för vid arbetslöshet, särskilt när det gäller äldre arbetskraft, grips man av en brinnande iver att på något sätt göra en insats i strävandena för att ge dem en bättre ställning.

Jag delar helt den uppfattning, som statsrådet framfört i slutet av sitt svar på min interpellation: »För att det skall lyckas krävs medverkan från alla berörda parter, inte minst från arbetsgivarna såväl på den enskilda som på den offentliga sektorn. Till en del beror problemen på att de äldres möjligheter att göra en insats i produktionen underskattas.» Statsrådet uttalar vidare att vi därför också måste »bedriva en intensiv upplysningsverksamhet, som ger en mera positiv syn på den äldre arbetskraften».

Jag vill understryka denna uppfattning och vill uppmana våra massmedier att på allt sätt lämna sin medverkan i denna upplysningsverksamhet.

Jag tackar statsrådet Holmqvist ännu en gång för svaret på min interpellation. Jag vill till sist uttala den förhopp-

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

ningen att statsrådet med sin bakgrund och med de erfarenheter han har från samhällslivet inte skall förtröttnas i strävandena för att ge den generation av den äldre arbetskraften, som både han och jag växt upp tillsammans med, en bättre ställning i dagens samhälle.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå att herr Rune Johansson i Norrköping fäster stort avseende vid denna fråga. Jag vet mycket väl att han möter dessa problem hemma i sin egen stad. När han där träffar äldre och medelålders människor blir han ständigt erinrad om det. Vi upplever ju i hög grad hur problematiskt det kan vara i ett samhälle när folk ställs utan arbete. Erfarenheten säger oss att det alltid är de äldre som drabbas hårdast. Det är de som har svårast att ställa om till något annat, och det är de som det inte heller på arbetsmarknaden finns någon efterfrågan efter. Därför vill jag gärna säga att jag mycket väl förstår att herr Johansson ville ta kammarens tid i anspråk för att fästa uppmärksamheten på detta som jag redan i mitt svar betecknade som ett av de mera väsentliga samhällsproblemen vi står inför.

Men vi skall komma ihåg att detta problem inte har kommit över oss helt plötsligt. Min företrädare som inrikesminister, Rune Johansson, ägnade mycket stort intresse åt saken. För två och ett halvt år sedan kallades till en konferens som gällde den medelålders och äldre arbetskraftens situation. Det finns från denna konferens ett protokoll som är värt att läsa ännu i dag. Där framträdde en rad specialister på olika områden. Man beskrev de medicinska faktorer som hör samman med åldrandet och försökte värdesätta den äldre arbetskraften i förhållande till den yngre både i positivt och negativt avseende. Jag tror att det är högst angeläget att på allt sätt fortsätta den upplysnings-

verksamhet som då igångsattes och som sedan följts upp med konferenser på olika håll.

Vi har i dag, då vi finner att 54 procent av de arbetslösa kan räknas in bland de äldre, anledning fråga oss: Var skulle vi ha stått om det inte hade ägnats så stort intresse åt dessa frågor som verkligen skett under de senaste åren, om inte arbetsmarknadsstyrelsen ordnat beredskapsarbeten för de äldre, om inte kommunerna tagit initiativ till skyddad verksamhet osv.? Då skulle situationen ha varit helt orimlig. Om de fria krafterna lämnats ohämmat spelrum, skulle de äldre människorna ha slagits ut ur arbetslivet på ett helt annat sätt än som nu är förhållandet.

Men trots de stora insatser som gjorts är det resultat som framgår av statistiken ganska nedslående. Vi läser i tidningarna redogörelser för hur den och den industrin ber att få ta in så och så många hundra unga, friska yrkesutbildade arbetare utifrån. Vi kan då fråga oss: Är det i det långa loppet rimligt att se på människan som en förbrukningsvara, likvärdig med andra, och att man skall ha rätt att ställa upp anspråk på att bara de bäst utbildade, de unga och de friska skall få arbete. Vi talar om jämlikhet i vårt samhälle, men jag undrar om vi inte också skall ta med begreppet broderskap och göra klart för oss, att samhället inte kan vara uppbyggt på det sättet att människor som blivit gamla skulle representera något helt annat än de unga osv. Vi måste i stället lära oss att se till realiteterna.

Jag har vid något tillfälle sagt, och jag kan gärna upprepa det här, att man ibland har en känsla av att våra rationaliseringsexperten, som ofta är unga människor, har en något felaktig inställning och kanske alltför snabbt dömer ut de äldre.

I professor Sven Forssmans föreläsning på den konferens jag nyss omnämnde redovisades en del negativa

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

faktorer när det gäller äldre människor. De äldre får nedsatt förmåga till arbete som kräver hög hastighet, de får nedsatt syn och ökat ljusbehov. De har svårigheter att anpassa sig till förändringar, de behöver längre tid för inläring av nya metoder, och deras muskelstyrka blir nedsatt. Detta angavs som negativa faktorer i värderingen.

Men professor Forssman redovisade också sådana positiva faktorer beträffande den äldre arbetskraften som större erfarenhet, som kan kompensera mycket av de negativa aspekterna, ansvarskänsla, lojalitet, noggrannhet och precision i arbetet, låg frånvarofrekvens, liten personalomsättning.

Rationaliseringsexperterna fäster kanske för stort avseende vid att en arbetsprocess skall inläras snabbt. Vid besök på olika arbetsplatser har jag försökt orientera mig i dessa frågor, och jag har funnit att inom företag där företagsledningen inte följt rådet att köra i väg den äldre arbetskraften har man haft utbyte av att man envisats med att behålla den.

Frågan om den äldre arbetskraftens situation har således hög angelägenhetsgrad, och vi följer självfallet upp den med stort intresse i departementet. När direktiven till den tidigare omnämnda utredningen skrevs tog vi kontakt med olika löntagarorganisationer. Dessa kontakter har sedermera fortsatt och överläggningar pågår kontinuerligt. Jag har den fasta förvisningen att löntagarorganisationerna är beredda att på den front som står öppen för deras insatser, dvs. avtalsvägen, söka förbättra situationen för de äldre. Denna diskussion är högst aktuell inte minst inom Landsorganisationen. Arbetsmarknadsverket fortsätter också med detta utvecklingsarbete och försöker finna nya vägar för insatserna.

Särskilt intressant är ett försök som har påbörjats i några län. Man har kanske kommit längst i Västernorrlands län, där länsarbetsnämnden har träffat

avtal med tre företagare att inte avskeda äldre eller handikappad personal. Vid dessa företag har tillsatts en kommitté med representanter från arbetsförmedlingen, fackföreningen och företagsledningen. Denna grupp skall analysera arbetsuppgifterna och överväga de förändringar som kan göras i arbetsprocessen för att företaget skall kunna ta till vara den äldre arbetskraften. Det är intressant att arbetsmarknadsverket har fått förtroendet att direkt inom företagen få vara med att bedöma möjligheterna att bereda sysselsättning åt den äldre arbetskraften.

Dessa försök har gett så positivt resultat att vi från inrikesdepartementet är beredda att ställa erforderliga resurser till arbetsmarknadsverkets förfogande för att följa upp verksamheten.

Med detta har jag velat komplettera mitt svar på vissa punkter. Jag vill understryka att vi inom departementet betraktar dessa frågor såsom aktuella och mycket angelägna arbetsuppgifter. Liksom herr Johansson anser jag att de tillhör de mycket betydelsefulla samhällsproblem som i dag förtjänar uppmärksamhet från alla håll.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag vill ge lovord till både förre inrikesministern och den nuvarande chefen för inrikesdepartementet. Jag tror nämligen att de med sin bakgrund vet så pass mycket att de inte lämnar dessa frågor orörda utan kommer att brottas med dem på ett riktigt sätt, så att vi får dem lösta. Jag är glad över att det på dessa statsrådsposter sitter arbetarpojkar som känner verkligheten. Det kan jag väl få säga från denna talarstol.

Det är klart att svårigheterna kan te sig litet olika i olika städer och kommuner. Vi som har drabbats av textilkrisen möter givetvis problemet på ett sätt, medan man i en annan stad kanske möter det på ett annat sätt. Och även om arbetsmarknadsverket gör ak-

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

tiva insatser, uppstår det betydande kostnader för den kommun i vilken företag lägges ned. Bara för att visa hur det går för en kommun, som har en olycklig åldersfördelning och samtidigt får rätt stora sociala bördor att bära, vill jag ge ett par exempel ur Norrköpings budget.

I 1970 års budget för staden uppgick t. ex. utgifterna för socialunderstöd till 78 öre per skattekrone. I en stad såsom Västerås, som har metallindustri — det är ingen kritik — utgjorde dessa utgifter 34 öre per skattekrone. Jag kan ta en annan mycket tung post, som nu har blivit ännu tyngre — jag tycker det är riktigt att kommunerna här gör en satsning — nämligen de kommunala bostadstilläggen. I Norrköping uppgick kostnaderna härför till 1:66 kronor per skattekrone, medan de i Västerås var 98 öre per skattekrone.

Det är uppenbart att om en kommun har ambitionen att inte bara följa bestämmelserna utan sträcka sig så långt som ekonomin tillåter, medför dessa sociala utgifter en kännbar påfrestning på kommunen. Nu är det väl finansministern som skall avlämna ett förslag om utflyttning av statliga verk, men jag skulle vilja fråga inrikesministern, om han inte inom regeringen kan medverka till att det snart kommer på riksdagens bord ett förslag till sådan utflyttning att vi får en bättre åldersfördelning på en del platser ute i landet.

I längden kan man inte ha en sådan ordning att vissa kommuner tyngs mycket kraftigt av dessa sociala poster i sin budget, medan andra kommuner kommer lindrigare undan, detta trots skatteutjämningen som är en riktig och bra sak. Jag har velat ta upp just problemet med den friställda äldre arbetskraften för att visa hur det ökar kommunernas kostnader.

Utvecklingen kan arbeta emot oss på vissa områden därigenom att vissa arbetsgivare fordrar att en import av arbetskraft skall ske. I stort sett är vi väl

också överens om att en sådan import måste komma till stånd. Men om arbetare över 55 år slås ut av utländsk arbetskraft, uppstår det ett motstånd mot denna utländska arbetskraft som kan vara farligt för hela vårt samhälle. Därför måste vi fästa arbetsgivarnas uppmärksamhet på problemet med den äldre arbetskraften.

Detta är ingen kritik mot statsrådet; jag tror att han hjälper till på dessa områden.

Jag fick lära mig i min barndom och ungdom att det fanns något som hette trotjänare i företagen och att de var personer som man såg upp till. Trotjänare ansågs vara något heligt, och det var fint att ha trotjänare i ett företag. Nu håller tydligen det begreppet på att försvinna.

Likadant är det med begreppet väletablerade företag. Ordet etablerad har nästan blivit ett skällsord bland vänsterextremisterna. Förr såg vi upp till ett starkt och väletablerat företag, som kunde ge människor arbete och som hade så god ekonomi att det också kunde betala goda löner. I dagens samhälle finns det människor som tycker att ett väletablerat företag är något fult och hemskt. Vi måste säga till s. k. radikaler att de slutar med att tala på det sättet, ty det tjänar ingenting till. De kommer sannerligen upp i den åldern själva att de får se hur det är.

Statsrådet talade om rationaliseringsexperter. Fackföreningsrörelsen, som varit med om att bygga upp vårt samhälle, har sagt att det fordras rationaliseringar på många områden för att vårt näringsliv skall kunna följa med i utvecklingen, och jag har inget emot det resonemanget. Även på den offentliga sektorn görs det rationaliseringar. Jag vill emellertid påstå att staten, kommunerna och landstingen behandlar sina äldre på ett helt annat sätt vid omflyttningar än vad man gör på den privata marknaden. Att det finns privatföretag som också tar mänskliga hänsyn är jag

Svar på interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

fullt på det klara med, men jag tror att det på det hela taget fordras en annan syn på problemen på det här området.

Lagstiftning om rätt till arbete är inget nytt. I några länder finns redan en sådan lagstiftning. Jag skall inte läsa upp en tidningsartikel som handlar om bl. a. uppsägningsskyddet. Jag hoppas att den utredning statsrådet har tillsatt kommer med ett förslag därom och att vi får diskutera det.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Med anledning av vad herr Johansson i Norrköping sade senast vill jag framhålla att jag betonade i mitt förra inlägg att jag inte håller för uteslutet att det kan behövas någon form av lagstiftning. Den saken skall utredningen försöka klara ut, och jag vill gärna säga i anslutning till vad herr Johansson påpekade i sitt första inlägg att jag skall se till att utredningen får de resurser i form av arbetskraft och annat som krävs för att arbetet skall kunna bedrivas i önskvärd takt. Vi anser ju alla att uppgiften är så viktig att vi inte kan vänta så länge på ett förslag.

Herr **SUNDELIN** (s):

Herr talman! I sitt förra anförande nämnde inrikesministern att man i Västernorrlands län hade slagit in på nya friska vägar. Arbetsmarknadsmyndigheterna har där kunnat komma överens med tre olika företag om ett program för hur man bör handskas med den äldre arbetskraften för att så långt som möjligt försöka bevara den i arbete.

På de här vägarna bör länsarbetsnämnderna i våra olika län, med landshövdingen i spetsen, kunna göra en verklig kraftinsats. Jag är säker på att statsrådet skall få se att många liknande uppgörelser kommer till stånd. Trots alla svårigheter är det ändå på det sättet att när företagen konfronteras med

länets hövding och länsarbetsnämndens direktör och man sätter sig ned och diskuterar dessa frågor i lugn och ro, kommer det så småningom fram en vilja att medverka till att inte skeppa i väg alltför många äldre människor. Företagen försöker i stället att bereda dem arbete.

Jag vill uttrycka den förhoppningen att statsrådet på det sätt som han har möjligheter till försöker inge arbetsmarknadsmyndigheterna denna uppfattning.

Herr **JOHANSSON** i Norrköping (s):

Herr talman! Låt mig uttrycka min stora tacksamhet för det sista löfte som statsrådet här gav, att alla tänkbara resurser skall ställas till utredningens förfogande för att den snabbt skall bli färdig. Det hälsar jag med stor tillfredsställelse, och jag tror också att hela fackföreningsrörelsen gör detsamma.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 166, med förslag till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, och

nr 171, angående handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftningen.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 178, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg bidrag ur anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, till jordbruksutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 180, om bemyndigande att i visst fall

avstå fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden såsom arv;

till lagutskottet propositionen nr 196, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1946:722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret; och

till bankoutskottet propositionen nr 197, med förslag till lag om premiering av visst frivilligt sparande, m. m.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den å bordet vilande motionen nr 1516.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 14 och 15, statsutskottets utlåtanden nr 145—163, bankoutskottets utlåtanden nr 56, 58 och 59, första lagutskottets utlåtanden nr 49 och 55—57, andra lagutskottets utlåtanden nr 67—71, tredje lagutskottets utlåtande nr 74, jordbruksutskottets utlåtanden nr 40 och 41 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 57—59.

§ 6

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Björck* i Nässjö (m), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående värnpliktsriksdagarna,

herr *Hedin* (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder inom statens järnvägar för att förbättra den allmänna trafiksäkerheten, och

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående tillämpningen av bestämmelserna om svensk standard inom byggnadsverksamheten.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 7

På hemställan av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista skulle uppföras dels allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57 närmast efter statsutskottets utlåtande nr 157, dels första lagutskottets utlåtande nr 57 närmast före bankoutskottets utlåtande nr 56.

§ 8

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrive, nr 346, till Konungen i anledning av motioner om översyn av steriliseringslagen.

§ 9

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 144, med förslag till lag om införande av fastighetsbildningslagen, m. m.,

nr 148, med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174), m. m.,

nr 159, angående gymnasieskolan,

nr 162, angående bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.,

nr 168, med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, m. m.,

nr 169, angående försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning,

nr 172, med förslag till lag om ändring i förordningen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.,

nr 174, om ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond,

nr 175, med förslag till lag om linjesjöfart på Gotland,

nr 181, med förslag till lag om änd-

ring i lagen (1955:183) om bankrörelse, m. m.,

nr 182, angående godkännande av vissa ändringar i överenskommelsen angående upprättande av en europeisk organisation för kärnforskning,

nr 183, med förslag till förordning om ändring i tulltaxeringsförordningen (1960:391),

nr 186, med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m.,

nr 187, om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236),

nr 188, med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten,

nr 189, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1963:158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift,

nr 195, med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, samt

nr 200, angående ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Anmälades följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, med förslag till lag om införande av fastighetsbildningslagen, m. m., motionen nr 1517, av herr *Lundberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 154, med förslag till lag om

lokaliseringssamråd, m. m., motionerna:

nr 1518, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 1519, av herr *Hermansson m. fl.*,

nr 1520, av herr *Ringaby*, och

nr 1521, av herrar *Westberg* i Ljusdal och *Sellgren*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161, med förslag till lag om ändring i lagen (1962:270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall, motionen nr 1522, av herr *Lundberg*; samt

i anledning av skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av en från konstitutionsutskottet inkommen skrivelse med förslag till ny riksdagsstadga, motionerna:

nr 1523, av herr *Bergman m. fl.*,

nr 1524, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*,

nr 1525, av herr *Hermansson m. fl.*,

nr 1526, av fru *Kristensson* och herr *Björkman*,

nr 1527, av fröken *Ljungberg m. fl.*,

nr 1528, av herr *Regnéll m. fl.*,

nr 1529, av fröken *Sandell*, och

nr 1530, av herr *Tobé m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.48.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 11 november

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 3 innevarande november.

§ 2

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 144, med förslag till lag om införande av fastighetsbildningslagen, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning i samband med fastighetsbildning, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 148, med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174), m. m.; och hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändring i kyrkomötesförordningen, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 159, angående gymnasieskolan, hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändring i skollagen och i studiehjälpsreglementet, till lagutskott samt i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 162, angående bistånds- och katastrof-utbildning av värnpliktiga m. fl.;

till lagutskott propositionen nr 168, med förslag till lag om förvaltning av kyrklig jord, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 169, angående försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 172, med förslag till lag om ändring i förordningen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m., och

nr 174, om ökning av den svenska andelen i världsbankens grundfond;

till lagutskott propositionen nr 175, med förslag till lag om linjesjöfart på Gotland;

till bankoutskottet propositionen nr 181, med förslag till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 182, angående godkännande av vissa ändringar i överenskommelsen angående upprättande av en europeisk organisation för kärnforskning;

till bevillningsutskottet propositionen nr 183, med förslag till förordning om ändring i tulltaxeringsförordningen (1960:391);

till lagutskott propositionen nr 186, med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 187, om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236);

till statsutskottet propositionen nr 188, med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten;

till lagutskott propositionerna:

nr 189, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1963:158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift, och

nr 195, med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

De svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet

till statsutskottet propositionen nr 200, angående ersättning till kommuner för bidrag till investeringar i primärflygplatser.

§ 3

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 1517, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144, med förslag till lag om införande av fastighetsbildningslagen, m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning i samband med fastighetsbildning, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet motionerna nr 1518—1521;

till lagutskott motionen nr 1522; och

till konstitutionsutskottet motionerna nr 1523—1530.

§ 4**De svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motion angående de svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Enligt den säkerhetspolitiska målsättning som riksdagen har bestämt skall vi, förutom att värna vår frihet och vårt oberoende, utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling. Vad man då i första hand tänker på är naturligtvis de svenska insatserna för internationella rustningsbegränsningar och för nedrustning. Sveriges deltagande i det internationella nedrustningsarbetet brukar

också inta en central plats i regeringens utrikespolitiska deklarationer och i tal av våra ledande utrikespolitiker. Nedrustningsfrågorna anses alltså ha stor betydelse för vårt land. Sverige har sedan 1962 spelat en internationellt uppmärksammas roll i nedrustningskonferensen i Genève och vid nedrustningsdiskussionerna i FN.

Motionen II:488 syftar till en effektivisering av de framtida svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet. Vi motionärer har pekat på behovet av ökade resurser inom UD för planering och samordning av nedrustningsarbetet. Vi menar att om Sverige under 1970-talet på ett meningsfullt sätt skall kunna delta i de internationella ansträngningarna för att dämpa rustningarna måste det skapas en effektivare basorganisation för nedrustningsdelegationen. I dag finns det inom UD bara en enda tjänsteman som ägnar sig åt nedrustningsfrågorna på heltid. Bara denne ende av UD:s ca 300 tjänstemän har alltså till uppgift att på heltid syssla med ett av de internationella problem som vi uppenbarligen prioriterar mycket högt och som vi under kommande år måste ägna ännu större uppmärksamhet än hittills. Men utrikesutskottet anser tydligen att en enda man är tillräcklig. Det framgår av utskottets utlåtande nr 14. Man måste fråga sig om utrikesutskottet verkligen har satt sig in i denna fråga. Utlåtandet är ju bara en komprimerad sammanfattning av det yttrande över vår motion som skrivits av UD:s ende nedrustningsexpert. Utskottets eget tyckande inskränker sig till fyra torftiga satser, och i dem har det insmugit sig ett ganska grovt sakfel, som tydligen har varit av stor betydelse för utskottets ställningstagande. Mot den bakgrunden är det kanske motiverat att säga några ord till förmån för motionens förslag.

Som ett litet land med begränsad politisk makt bör vi inte överdriva våra möjligheter att påverka de stora inter-

De svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet

nationella frågorna om kapprustning eller nedrustning, kris eller avspänning, men å andra sidan har Sverige vid flera tillfällen lyckats göra sin mening gällande i FN och på nedrustningskonferensen i Genève och har därvid fått allmän anslutning till sina förslag. Sådana framgångar visar möjligheterna för en småstat att agera internationellt med kvalitetsargument och därmed påverka den internationella situationen.

Våra möjligheter att göra en insats ökas av att de flesta andra småstater i dag inte har de tekniska och vetenskapliga resurser, som vi förfogar över, och därför inte kan föra fram egna mera detaljerade förslag vid nedrustningsförhandlingarna. Vi har ett speciellt ansvar genom att Sverige är det tekniskt och vetenskapligt mest utvecklade landet i gruppen av alliansfria stater vid Genèvekonferensen. Detta ansvar bör vi inte dra oss från. Bristen på vetenskaplig expertis är nämligen de obundna småstaternas allvarligaste handikapp i förhållande till supermakterna.

Att den svenska delegationen kunnat spela en ganska framträdande roll vid behandlingen av vissa nedrustningsfrågor beror alltså till en del på att den förfogat över en egen, av stormakterna oberoende expertis. Det har givit speciell tyngd åt de svenska inläggen.

En annan orsak till att andra delegationer lyssnat till de svenska inläggen är att statsrådet fru Myrdal ända sedan Genèvekonferensens start för åtta år sedan har stått i spetsen för den svenska delegationen. Hon har i hög grad personligen skapat den positiva image och den goodwill som Sverige har i detta sammanhang. Det är också på hennes personliga initiativ som några framstående experter vid FOA har kommit att ägna en del av sin tid åt speciella nedrustningsproblem.

Det innebär inte någon kritik mot nedrustningsdelegationens nuvarande arbetssätt när vi hävdar att en starka-

re basorganisation vid UD och större resurser i övrigt utgör en förutsättning för effektiva insatser i framtiden. Tvärtom understryker vi med en sådan framstöt bara att nedrustningsfrågan under 1970-talet bör prioriteras minst lika högt som hittills.

Utskottet motiverar sitt avslagsyrkande med att det bara är stormakterna som förfogar över expertis i samma omfattning som den svenska delegationen i Genève. Det är ett helt felaktigt påstående. Jag kunde själv exempelvis under ett besök i Ottawa i somras konstatera att Canada har väsentligt större resurser för nedrustningsarbetet än vad vi har. Vid det kanadensiska UD:s nedrustningsbyrå arbetar en grupp kvalificerade tjänstemän enbart med dessa frågor, och de vetenskapliga resurser som de kan mönstra är betydande. Att sedan Canada som medlem av den västliga försvarsalliansen inte kan agera lika fritt som Sverige vid nedrustningskonferensen i Genève är en annan sak.

Bland de länder vid nedrustningskonferensen som har mer expertis än Sverige kan också nämnas Storbritannien och Japan. Jag kan också peka på att Danmark och Norge, även om de inte deltar vid Genèvekonferensen, vid sina utrikesdepartement har fler tjänstemän som på heltid ägnar sig åt nedrustningsfrågorna än vårt land har.

Utskottet felrefererar i viss mån vår motion när det skriver att vi motionärer önskar ett statligt nedrustningsverk. I motionen anföres bara att det finns industristater, vilka för sina nedrustningsinsatser har basorganisationer som har karaktären av nedrustningsverk. Vad vi därvid främst tänker på är naturligtvis United States Arms Control and Disarmament Agency — förkortat ACDA. Jag tror att det kan vara av intresse att säga några ord om ACDA för att ge en realistisk bakgrund till den svenska situation som vi motionärer vill förändra.

ACDA skapades av president Kenne-

De svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet

dy som en fristående byrå under State Departement. Där arbetar i dag cirka 200 tjänstemän, som utgör basorganisation för USA:s delegationer vid Genèvekonferensen, vid SALT-förhandlingarna och vid FN:s nedrustningsdiskussioner.

ACDA möts med misstänksamhet av det mäktiga s. k. militärindustriella komplexet i USA. Höga militärer och rustningsindustrins ledare är ofta inte särskilt intresserade av nedrustning. Det är därför inte speciellt förvånande att ACDA:s budget har minskats varje år sedan 1967. Och det är ganska upprörande att kongressen uttryckligen har förbjudit ACDA att till den amerikanska allmänheten sprida information om den verksamhet som nedrustningsorganet bedriver.

När vi aktualiserar kravet på en stark svensk basorganisation för nedrustningsdelegationen tänker vi oss inte i första hand något svenskt ACDA. Men vi i vårt land kan förmodligen genom att studera hur andra stater har löst denna fråga bättre bedöma hur vi själva lämpligen skall förstärka våra resurser. Det kan måhända också väcka en och annan till eftertanke att höra att USA har 200 tjänstemän sysselsatta på heltid med nedrustningsfrågorna inom sitt utrikesdepartement, medan lilla Sverige bara har en UD-man som ägnar sig åt nedrustningsfrågorna på heltid. Vill man ställa det amerikanska nedrustningsverket i relation till våra egna resurser kan man exempelvis säga att det helt enkelt är omöjligt för vår ende heltidsanställda vid UD att ens hinna med att läsa de hundratals rapporter som ACDA producerar — för att nu inte tala om den mycket omfattande litteraturen i övrigt.

När man gör sådana här jämförelser får man sannerligen inget intryck av att just Sverige satsar speciellt mycket på nedrustningsfrågorna. Utrikesutskottets självbelåtna slutsatser verkar faktiskt vara ganska ogrundade.

Det finns, som utskottet redovisar,

en nyinrättad byrå vid UD:s politiska avdelning som skall handlägga nedrustningsärenden. Den skapades efter en omorganisation vid halvårsskiftet, och den skall bestå av tre tjänstemän. Hittills har det dock varit så att de två tjänstemän som fanns redan före omorganisationen fortsatt att handlägga samma ärenden som tidigare. I sak har alltså ingen förändring skett. Man avser att vid denna byrå anställa en vetenskapsman på försök. Det är möjligt att den tjänsten blir besatt under 1971.

Man bör emellertid observera att nedrustningsfrågan bara är en av många stora arbetsuppgifter vid denna byrå. Bland de övriga kan nämnas det internationella rymdsamarbetet som i huvudsak sysselsatt den ifrågavarande byråchefen under detta år. Det gäller främst frågorna om Intelsat och den europeiska rymdkonferensen. Dessutom handlägger byrån frågor som rör det internationella miljövårdssamarbetet och då främst den internationella miljövårdskonferens som skall hållas i Stockholm 1972. Sedan handlägger byrån frågor i samband med det internationella atomenergisamarbetet i IAEA och förberedelserna för safeguardförhandlingarna. Byrån har utöver detta att bevaka våra intressen på oceanografins område; det gäller främst det ekonomiska utnyttjandet av havsbotten. Till allt detta kommer en del mindre, allmänt tekniska och vetenskapliga frågor. Det är som synes mycket expansiva sektorer inom det internationella samarbetet som byrån skall bevaka, och det säger sig självt att de två — kanske så småningom i bästa fall fyra — tjänstemännen inte får särskilt mycket tid över till nedrustningsfrågorna.

Vad vi motionärer skulle önska vore att nedrustningsfrågorna vid UD lades på ett särskilt nedrustningssekretariat. Därmed skulle man skapa de grundläggande förutsättningarna för en verklig planering och samordning av våra nedrustningsinsatser. Ett särskilt ned-

De svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet

rustningssekreteriat skulle också göra det möjligt att förstärka samarbetet med FOA, SIPRI och andra forskningsinstitutioner i Sverige och i andra länder.

Försvarsdepartementet har ägnat nedrustningsfrågorna ett allt större intresse. När nedrustningsdelegationen behövt bistånd med utredningar och studier av skilda slag har de militära myndigheterna varit tillmötesgående. Försvarets nya programbudgetsystem kommer dock att kräva ett mer organiserat samarbete mellan de myndigheter som berörs. Nedrustningsdelegationen måste i framtiden kunna precisera det önskvärda utrymmet för utredningar av olika slag som den begär exempelvis av FOA. Det kommer helt enkelt att krävas mer planmässighet i verksamheten. För detta finns det i dag inga resurser. Även om man inom försvarsdepartementets område skapar utrymme för ökade insatser, kan det aldrig ersätta en effektiv nedrustningsenhet på UD. De planerande funktionerna och de politiska bedömningarna bör naturligtvis inte överföras till de utredande organen.

Eftersom det är ett enigt utrikesutskott som avstyrkt vår motion, skall jag här inte komma med något yrkande. Om ett par månader är det allmän motionstid och vi får väl komma igen då. Det nya utrikesutskott som väljs i januari kommer kanske att med större intresse och på ett mera positivt sätt se på behovet av en ökad svensk satsning på nedrustningsarbetet.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Ericson i Örebro har satt världens nedrustning i förhållande till det antal byråchefer, som Sverige har i sin nedrustningskommitté. Han ställer också sina förhoppningar till vad ett nytt utrikesutskott skall komma att medföra nästa år. Vi får då ett utrikesutskott som kan öka antalet byråchefer och anslå pengar, och det hade kanske då varit riktigt att väcka

en motion om direkta tjänster, om det nu var det herr Ericson menade.

Det är litet egendomligt att just nu några månader efteråt framföra klagomål och efterlysa förstärkning, när man ändå i UD från och med 1 juli upprättat en basorganisation. Här står uppgift mot uppgift. Herr Ericson i Örebro påstår att vi har en mycket mindre organisation för nedrustningsarbete än många andra stater. Enligt de uppgifter vi har fått har vi sagt att ingen av de i nedrustningskonferensen deltagande delegationerna — med undantag för stormakterna — förfogar över expertis i samma omfattning som den svenska. Herr Ericson har påpekat att stora insatser har gjorts. Han har tydligen respekt för den politiska bedömning som sker, och det är uppenbarligen vetenskaplig expertis han efterlyser.

Från delegationen har det sagts ifrån att man inte alls känner sig utlämnad med en för liten styrka, i synnerhet efter den förstärkning som kommit, och i utlåtandets recitdel står också uppräknade de olika tjänstemän inom andra organ som sysslar med dessa frågor. Herr Ericson vill nedvärdera detta. Han sitter själv som en av de riksdagsmän som skall följa dessa frågor, och det är väl för den politiska bedömningen ett plus att man har riksdagsmän direkt inkopplade på saken.

Det är, som sagt, motionstid om ett par månader, och då kanske det är möjligt för herr Ericson i Örebro att på ett bättre sätt än rent allmänt precisera på vilka punkter vi behöver mera folk. Att sätta Sveriges insatser i förhållande till antalet tjänstemän — en tjänsteman mot USA:s 200, varigenom vi skulle göra ett sämre arbete i nedrustningskommittén — kan väl betecknas som något av elephantiasis i tanken. Det är nog en bedömning som inte kan vara riktig.

I utskottet har vi fått uppgifter om att organisationen arbetar väl. Politiskt står hela Sverige bakom arbetet, och

De svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet

jag tror att den effekt man kunnat åstadkomma har sin rot i att vi har ett objektivt och allvarligt arbete framför oss, som utförs av fru Alva Myrdal med stöd av förnämliga tekniska experter. På den punkten har väl inte heller herr Ericson i Örebro haft någon anmärkning att göra.

Med hänvisning till vad som står i utskottets utlåtande yrkar jag bifall till dess hemställan.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm menar att jag nedvärderar de svenska insatser som har gjorts i nedrustningsarbetet sedan 1962. Det tyder på att hon inte har lyssnat särskilt noggrant till vad jag tidigare här sade. Jag har tvärtom understrukit betydelsen av de insatserna. Vad jag emellertid också har sagt är att skall vi under 1970-talet kunna hänga med, måste vi ha större resurser.

Fru Eriksson anser att uppgift står mot uppgift. Jag säger att Sverige ligger ganska långt efter flera andra stater när det gäller resurser på detta område, och jag har redovisat motiven till att jag har den ståndpunkten. Jag har talat om, var de större resurserna finns — i Canada, i Japan, i Storbritannien bl. a. Vad fru Eriksson har att komma med är ett påstående i utskottets utlåtande, ett påstående som såvitt jag förstår är baserat på en felläsning i ett yttrande från en UD-tjänsteman.

Fru Eriksson i Stockholm hävdar att de insatser vi gör nere i Genève inte hänger på antalet tjänstemän i UD. Nej, inte på kort sikt, men på lång sikt gör de faktiskt det. En enda tjänsteman — hur skicklig, hur politiskt klok han än är — hinner nämligen inte med att sätta sig in i denna materia. USA exempelvis, som är en stormakt som vi skall försöka påverka i dessa sammanhang, har ett nedrustningsverk med 200 kvalificerade tjänstemän — naturligtvis utöver de enorma forskningsresur-

ser som står till detta nedrustningsverks förfogande. Vår ende man hinner, som jag sade, inte ens med att läsa de rapporter som detta enda nedrustningsverk borta i Amerika producerar. Vad som krävs här är mera personal för att våra inlägg i den internationella nedrustningsdebatten också i fortsättningen skall bli av hög kvalitet. För en liten stat är det kvaliteten på inläggen som är avgörande. Vi kan ju inte sätta politisk makt bakom vad vi säger.

Herr talman! Jag kommer igen, som sagt, om två månader med en ny motion.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Vi har ju nu fått en utökning fr. o. m. 1 juli med en byråchef, en tjänsteman och en teknisk expert. Det skall tilläggas att detta väl har skett sedan herr Ericson i Örebro väckte sin motion, men det måste nog ha någon betydelse.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Jag har nämnt denna utökning i min motion, ty jag kände till den när jag skrev motionen, men jag har här förklarat vad denna byrå sysslar med. Den har hand om en lång rad frågor som rör det internationella samarbetet på det tekniska och vetenskapliga området, frågor kring miljövården, kring rymden, kring oceanografin, kring atomenergisamarbetet. Det är oerhört expansiva områden och arbetsuppgifterna växer lavinartat. I allt detta sitter två tjänstemän nästan upp över öronen, och de får därför alltför lite tid med nedrustningsfrågan. Nedrustningsfrågan sköts inom UD av en enda tjänsteman, som bor i Genève. Detta räcker inte.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs vart för sig
utrikesutskottets utlåtande nr 15, i an-

En alternativ skola

ledning av motioner om vissa påtryckningar mot Portugal; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 145, i anledning av motioner om anpassning av viss militär utbildning till det civila utbildningssystemet,

nr 146, i anledning av motioner om förbättrade studiemöjligheter för värnpliktiga,

nr 147, i anledning av motioner om bättre samordning av planeringen inom försvaret och den kommunala planeringen,

nr 148, i anledning av motioner om femdagarsvecka inom försvaret, och

nr 149, i anledning av motioner angående utbetalningen av familjebidrag till värnpliktiga.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 6

En alternativ skola

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av motioner om en alternativ skola.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! »Ett inrättande av en alternativ skola sådan som den som antytts i motionerna skulle ha mycket betydande konsekvenser.» Detta skriver statsutskottet i sitt utlåtande nr 150. Jag vill, herr talman, såsom en av dem som har undertecknat motionen II:220 framföra några reflexioner med anledning av denna mening i utskottsutlåtandet.

Givetvis skulle inrättandet av en alternativ skola ha mycket betydande konsekvenser, men detta bör inte i och för sig hindra företaget. Tänk om man skulle avvisa allt som har betydande följder! Frågan är väl i stället vilka

konsekvenser en reform, en åtgärd, har. Vi är många i detta land som menar att en alternativ skola skulle ha positiv verkan, och motionärerna begär i första hand en utredning; det är självfallet den första åtgärd som åsyftas. Det är förvånande att utskottet så kort och bestämt kan förklara att det inte vill medverka till den förändring av skol-systemet som motionerna avser.

Då det gäller ungdom och fostran borde i dagens läge ett samtal vara värdefullt oavsett vilken inställning man har beträffande skolan. Jag ämnar inte här dra upp någon debatt — jag har inget yrkande — men jag vill påminna om att kyrkomötet nyligen som svar på motioner i samma syfte hänvisade dem till ett organ som utreder frågan, kyrkomötets utredningsnämnd, som väl kan sägas vara befullmäktigad av staten för sitt arbete.

Närmast tar jag till orda för att än en gång redovisa att många målsmän i Sverige gärna såge att skolan gäve en annan fostran än den nu i många fall ger, men i stället för att kräva att vår skola blir kristen — eftersom alla inte kan gå med på det och envar förälder må ha talan — önskar de få ett alternativ. De som i det nuvarande systemet ser det idealiska har fått vad de önskar, men för stora grupper kristna eller religiöst tänkande, som tvekar inför dagens skola eller rent av skräms av vissa tendenser i den, finns det inget alternativ.

I andra länder går det bra med alternativ skola. I andra länder följer pengarna, vad danskarna kallar »skolepeng», med eleven oavsett vilken skola han går i. Valfriheten kräver att den som vill ha en skola ungefär som den vi har skisserat i vår motion får den. Vi tycker att det hör till de mänskliga rättigheterna. Det är fastslaget i konventionen om uppfostringsrätten. Jag citerar UNESCO-konventionen 1960:

»Fördragsslutande stater är ense om att — — — det är väsentligt att respek-

En alternativ skola

tera föräldrars och andra laga målsmäns frihet, för det första att välja andra läroanstalter för sina barn än de som upprätthålles av de offentliga myndigheterna men som motsvarar de minimikrav för undervisning som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter och, för det andra, att på ett sätt som överensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med deras egen övertygelse; och ingen person eller grupp av personer skall påtvingas en religiös fostran som inte överensstämmer med hans eller deras övertygelse.»

Det finns också ungdomar här i Sverige som har ungefär samma syn. Riksförbundet Kristen ungdom höll riksmöte i Västerås för en tid sedan, varvid man enhälligt antog ett uttalande, vars första punkt lyder:

»att svenska regeringen ratificerar artikel nr 26 punkt 3 i FN:s förklaring om De mänskliga rättigheterna vad gäller föräldrars rätt att välja undervisning för sina barn så att även konfessionella skolor får statsunderstöd».

För min del — nu talar jag personligt och menar det allvarligt — tänker jag så här: Mina barn måste gå i en skola, där man trots allt tal om objektivitet vanställer kristendomens bild för eleverna och där stundom en närmast hednisk syn kommer fram, t. ex. då det i vissa läroböcker talas om att människan bara är ett däggdjur och då man undervisar i sexuallära i strid mot Bibeln. Jag anser också att vårt samhälle i dag förlorat en dimension som är omistlig om tillvaron skall ha en mening. Det finns inget evighetsperspektiv, ingen motivering för rättfärdighet, solidaritet, människokärlek, ja inte ens för livet självt i den materialistiska värld vi byggt upp. Det ligger något av nihilism över den värld barnen lär känna, får lära om och går ut i, och detta medför den rotlöshet, den ångest och

den rådvillhet, som dagligen tar sig så skakande uttryck mitt i välfärdens samhälle och som griper oss så djupt.

De unga vägrar att acceptera den materialistiska värld utan andliga och eviga perspektiv, i vilken vi vill lära dem att vara hemma. Vi har tagit bort kristendomen utan att sätta något annat i dess ställe — den nya tron att människan är ett däggdjur allenast och att Gud är en saga skall till sist visa sig oduglig som underlag för demokrati, för humanism, för rättvisa och för jämlikhet.

Jag menar alltså att vår skola i dag i all dess yttre fulländning med fina lokaler, goda läromedel i stort och väl utbildade lärare inte är någonting som vi alla kan godkänna. Vi tror att en alternativ skola skulle kunna ordnas. Vi tror att det finns lärare som skulle vilja undervisa i den och elever som föredroge att gå där. Visst skulle en sådan skola ha betydande konsekvenser: fastare normer och därför trygghet och karaktärsdaning. I en sådan skola håller lärarna, trivseln i klasserna ökar, kunskapsmättet blir större och skolans lokaler och materiel undgår förstörelse. Det blir billigare för oss, det blir lyckligare människor, det blir mindre bekymmer för socionomer och barnavårdsnämnder, det behövs färre fångvårdsinrättningar.

Det är vår övertygelse.

Nu finns det en utväg för oss, nämligen att ordna skolor vid sidan om den obligatoriska på annan tid: på lördagar, under ferier och på somrarna. Men det är inte lätt. Det betyder stora påfrestningar. Den vanliga skolan tar tid, krafter och utrymme. Det kostar mycket pengar att anordna en sådan skola. Den som vill ordna en sådan här undervisning får först betala skatt till den skola som staten bestämmer att alla skall ha och dessutom betala för den skola han själv vill ha. Vi tycker inte att det är rättfärdigt.

Skulle vi vilja bilda föräldraförening-

En alternativ skola

ar och tillsammans grunda skolor, som ger samma kunskapsmått som den allmänna skolan men som har en annan etisk målsättning, är det inte tillåtet. I det här landet är praktiskt taget all privat undervisning omöjlig.

»Gudsfruktan är vishetens begynnelse», lär Bibeln, och det var en gång skolans motto, ibland synligt över ingången till skolan och osynligt med överallt. Vi tror ännu att det ordet är sant. Vi tror att det är ett samband mellan en fostran på gudsfruktans grundval och ett vist och rättfärdigt samhälle, där de allra flesta medborgare känner trygghet och trivsel och i djupaste mening upplever jämlikheten, rättfärdigheten, livets helgd och meningsfyllda rikedom. Vi tror att vårt ansvar för de unga, de oerfarna, kräver att vi ger dem förankring i de värden som är vår odlings grund och den enda förutsättningen för demokratins fortsatta existens.

Jag lyssnade för en stund sedan till en morgonandakt här i riksdagshuset, där det som ett ovanligt inslag ingick en hälsning från en grupp indier som gästar Sverige. I denna hälsning sades det till sist att man nu förstod hemligheten bakom de goda frukter man sett från Sverige under det senaste århundradet i form av mission och annat arbete där borta i Indien; rötterna var kristendomen och kärleken till Gud. Vi menar att det var en riktig uppfattning.

Detta är, herr talman, anledningen till att vi väckt frågan i riksdagen. I dag kan vi bara konstatera att svaret blivit negativt.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag skall inte spilla mycket krut på förevarande motionsyrkande. Men jag tror att det finns skäl att säga ett par ord om det. Det är ett av de mest fantastiska uppslag som framförts under denna riksdag. Man vill att vi skall riva ned hela det svenska skolsystemet, som vi under många år

med sådan möda byggt upp, och i stället införa en skolform som finns i några av de katolska länderna, en statlig skola parallell med en eller flera fria skolor. Det innebär ett nedrivande av hela den nuvarande svenska skolorganisationen. Man säger t. o. m. att man bör ha olika skolstyrelser i kommunerna för att styra dessa olika skolor. Uppslaget är så stolligt, herr talman, att var och en som vet hur samhället fungerar inser att det är fullständigt omöjligt att biträda motionsyrkandet.

Men det är inte bara det. I motionen och i herr Nilssons i Agnäs anförande ligger också en orättvis och okunnig anklagelse mot det svenska skolsystemets sätt att fungera. Varenda en av damerna och herrarna ledamöter i andra kammaren, som i någon egenskap har kontakt med skolan, vet att det var en direkt osanning som herr Nilsson i Agnäs framförde från kammarens talarstol då han påstod att man i skolan icke ens får lära sig respekt för livet självt — så uttalade han sig. Medlemmarna av den svenska lärarkåren — många är kristet engagerade — är alla fyllda av en ambition att ge eleverna kontakt med den humanistiska livssyn som ligger bakom vårt sätt att agera i detta land. Varje beskyllning mot lärarkåren för att medverka till nihilism och allt det andra som herr Nilsson nämnde är ett grovt övertramp och ett allvarligt angrepp på en stor yrkeskår i det svenska samhället.

Herr talman! Denna motions yrkande kan omöjligen realiseras. Statsutskottet är enhälligt i sitt avstyrkande. Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt den irriterade tonen i herr Alemyrs anförande. Jag har redan sagt att jag inte skall debattera denna fråga, men jag skall bemöta ett par oriktiga uppgifter som herr Alemyr lämnade. Jag angrep

En alternativ skola

inte lärarkåren. Jag känner en stor del av lärarkåren. Jag är t. ex. medlem i Förbundet för kristen fostran och har på dettas möten ofta träffat lärare. Jag har den övertygelsen att stora delar av lärarkåren tänker som jag i dessa frågor. Jag har inte heller sagt att den del av lärarkåren som har annan uppfattning på något sätt är mindervärdig; det sades inte i mitt anförande, och det står inte heller i motionen.

Sedan påstod herr Alemyr att jag skulle ha sagt att skolan inte ens lär ut respekt för livet självt. Det går an att granska mitt anförande, som var skrivet och som nu är intalat. Detta har jag inte sagt, men jag har sagt att skolundervisningen ger ett intryck av att livet inte har ett perspektiv framom den här tillvaron. Anser man att människan bara är ett däggdjur, kommer det att få den konsekvensen, att åtminstone många människor känner sig hemlösa, rådvilla och ångestfyllda. Vi menar att en skola som hade en klart kristen målsättning skulle på ett helt annat sätt ge människorna möjlighet att verkligen värdesätta livet och leva ett riktigt liv. Jag menar att herr Alemyr riktar en orättvis anklagelse mot mig och inte jag en orättvis anklagelse mot skolan.

I mitt förra anförande sade jag också att det *stundom* är så som jag beskrev och att det *på många håll* är så. Jag vet att det finns delar av vårt land där exempelvis miljön är sådan att skolan har lättare att fungera och svårigheterna inte är så markanta, men jag är övertygad om att oändligt många av föräldrarna ställer sig bakom det jag säger. Skulle jag vara ensam om min uppfattning, tar jag skammen — om det nu är någon skam. I herr Alemyrs egen stad såg jag i förra veckan på en skola ett motto »Gudsfruktan, flit och ordning». Inte minst när det gäller ordning och flit skulle den skola vi har skisserat innebära en hel del positivt.

Detta om skolstyrelsen osv. är något vi tar upp som ett diskussionsun-

derlag. Det kan hända att det måste vara som det nu är, men utvecklingen kan ju få visa, på vilket sätt man skall ändra och ordna, om en sådan skola kan börja. Vi har ju inte begärt att den skall träda i verksamhet med en gång.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Bara en fråga till herr Nilsson i Agnäs: Var i undervisningsplanerna för rikets grundskolor och gymnasier står det att människan icke är något annat än ett däggdjur?

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag har inte sagt att detta står i undervisningsplanerna, men jag har sagt att det förekommer i läroböcker. I vårt utskott föreläste man för någon vecka sedan ur en svensk lärobok där det klart sades att människan bara är ett däggdjur och sexuallivet jämfördes med djurens lekar.

Jag sade inte att detta står i undervisningsplanerna, men det finns böcker som är godkända och används i detta land där saken framställs på detta sätt.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det är alltså endast kritik mot vissa läroböcker som får motionären att kräva ett helt nytt svenskt skolsystem. Jag tycker nog att motionen därmed framstår i en ännu underligare dager än den gjorde tidigare.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Jag tycker, herr talman, att herr Alemyr nu har ändrat sig något när han påstår att vi skulle kritisera bara läromedlen — från början sade han att det skulle vara fråga om ett angrepp på hela skolan.

Vi menar att om det i en skola kan användas läroböcker som ger sådana här uppgifter, med de negativa verkningar det måste få, är det dags för de kristna religiösa grupper, som önskar ge sina barn en kristen fostran med biblisk bakgrund, att fundera på om man

Den andliga vården vid sjukhusen

inte kan ordna en skola med annan målsättning och annan undervisning, där sådana läroböcker inte kan tänkas förekomma.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

Den andliga vården vid sjukhusen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av motioner om den andliga vården vid sjukhusen.

I de likalydande motionerna I: 570 av herrar *Ingvar Andersson* och *Karl Pettersson* samt II: 522 av herr *Werner m. fl.* hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning och förslag angående den prästerliga tjänstgöringen i vad avsåge den andliga omvårdnaden vid våra sjukhus.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 570 och II: 522.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Nordstrandh* (m).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **WERNER** (m):

Herr talman! Jag vill säga några ord om den andliga vården vid sjukhusen, eftersom jag har motionerat i ärendet.

Utskottet understryker vikten av den andliga vården vid våra sjukhus och finner det angeläget att man vid tjänstetillsättningar söker tillgodose behovet härav. Detta är gott och väl.

Vi redogör i vår motion för motiven för den andliga vården vid sjukhusen och framhåller patienternas stora kontaktbehov, som bl. a. på grund av personalbrist inte kan tillgodoses helt. Vi pekar också på den oro som många känner inför operationer och på den om-

vittnade ensamhet som många döende vid våra sjukhus tyvärr är hänvisade till.

Vi anför också att det krävs utbildning för uppgiften att vara präst på ett sjukhus — man måste känna sjukhusrutinen, och man måste kunna närma sig människor på ett riktigt sätt och föra ett samtal som blir meningsfullt. Det finns många präster som frivilligt har skaffat sig sådan utbildning.

Nu menar utskottet att det är av vikt att behovet av andlig vård vid sjukhusen blir tillgodosett och att man bör ta hänsyn till verksamhet inom denna vid tjänstetillsättningar. Utskottets ambition kan emellertid icke infrias med nuvarande tillsättningssystem. De präster som kommer i fråga är eller bör vara komministrar, och de tillsätts två gånger av tre av församlingsmenigheten. Av praktiska skäl ingår naturligtvis inte patienterna i valmenigheten, och därför tar församlingarna också som regel andra hänsyn vid tjänstetillsättningarna. Därmed kommer inte de för sjukhustjänst utbildade prästerna till sådana befattningar, vilket naturligtvis i sin tur får till följd att präster upphör att skaffa sig den utbildning som är väsentlig för den andliga vården på sjukhusen.

Kammarkollegiet, som haft motionen på remiss, hänvisar till att den nu gällande ordningen sanktionerades av statsmakterna 1958 och anför häpnadsväckande nog att härefter »intet av väsentlig betydelse skett» som motiverar att man skulle frångå den nuvarande ordningen.

Kan utskottet verkligen svälja ett så lättsinnigt påstående? Skulle verkligen under detta decennium, då vårdnadssektorn har expanderat så kraftigt i våra storstäder och landsting och då mentalvården övertagits av landstingen, ingenting väsentligt ha inträffat som har konsekvenser också för den andliga vården vid våra sjukhus?

Kammarkollegiet anför också att de

Den andliga vården vid sjukhusen

remissmyndigheter som yttrat sig över sakkunnigbetänkandet av 1949 inte kan förmodas ha någon annan mening i dag än de hade då. Jag måste fråga, hur statiskt konservativ man egentligen får vara? Kan man inte förmoda att dessa remissinstanser efter tjugo år skulle kunna anföra några kompletterande synpunkter på frågan?

Nu kan utskottet delvis ursäktas för sitt ställningstagande på grund av den uppenbarligen bristfälliga föredragning som måste ha gjorts i utskottet. Det finns nämligen flera officiella acta i ärendet än kammarkollegiets yttrande. Det har som bekant hållits ett kyrkomöte i höst, och det är mycket märkligt att man inte har föredragit någonting om vad där hände i dessa frågor. Redan kammarkollegiet anför ju att kyrkomötet 1968 hade frågan om den prästerliga organisationen uppe till behandling och uppdrog åt utredningsnämnden att framlägga förslag vid nästa kyrkomöte, som alltså hölls nu i höst. Där motionerade ett par mycket kunniga präster från Skåne, herrar Ekström och Glime-lius, i just den fråga som vi tar upp, nämligen att komministraturer skulle tillsättas genom myndigheternas försorg, alltså genom domkapitlen, naturligtvis efter kyrkorådens hörande. Domkapitlen skulle därvid kunna ta vederbörlig hänsyn till församlingarnas behov av sjukhuspräster.

Denna motion tillstyrktes av ett enhälligt kyrkolagutskott och bifölls sedan av kyrkomötet, som alltså har begärt en utredning hos Kungl. Maj:t om ett förslag som överensstämmer med vad vi framför i vår motion, nämligen om tillsättning av komministraturerna genom domkapitlens försorg. Kyrkomötet med biskoparna i spetsen är således mindre samvetsömt än kammarkollegium, som anför att »församlingarnas historiskt betingade valrätt vid tillsättande av komministertjänster» måste iakttas.

Herr talman! Med hänsyn till kyrko-

mötets enhälliga beslut i just denna fråga och med hänsyn till motionens angelägna ärende att slå vakt om sjukhuspatienternas vidgade möjligheter till självvård ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 570 och II: 522.

Jag tror att med en föredragning om kyrkomötets ställningstagande i höst hade statsutskottets utlåtande säkert sett annorlunda ut. Om inte, hade i varje fall herr Nordstrandhs reservation inte behövt se så ödslig ut som den nu gör.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad statsutskottet har skrivit i sitt utlåtande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Man är väl inte förmåten, om man skulle be att få herr Alemyrs yrkande litet mer motiverat och få höra vad han stöder sig på och huruvida han på någon punkt skulle kunna motivera en avvikande mening med anledning av något jag har anfört.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! I mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan hänvisar jag till vad utskottet har skrivit och jag har inte mer att tillägga än vad som står i utskottsutlåtandet.

Utskottet hänvisar där, som motionärerna ser, till den långa debatt vi hade, när den nya prästerliga organisationen beslöts, då man bestämde att vid bedömning av behovet av prästtjänster också behovet av insatser vid sjukhusen skulle räknas med. Utskottet erinrar också om att det av riksdagen har beslutats att även företrädare för de frikyrkliga samfunden skall få medverka i det som här kallas för den andliga vården vid sjukhusen. I utlåtandet framhålls vidare att det inte har inträffat någonting sedan beslutet trädde i kraft 1962 som ger anledning att ändra

Obligatorisk information i grundskolan om de handikappades problem

riksdagens beslut från den tidpunkten.

Jag har, herr talman, ingenting ytterligare att tillägga.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag tackar herr Alemyr för svaret. Han har deklarerat sin bristande insikt i dessa frågor, och då är det väl inte mer att få ut just nu. Men jag kan försäkra herr Alemyr att det har hänt en del under de senaste tio åren också beträffande den andliga vården vid våra sjukhus med den enorma expansion som under den tiden har skett inom vårdsektorn.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 570 och II: 522; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8**Obligatorisk information i grundskolan om de handikappades problem**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av motioner om obligatorisk information i grundskolan om de handikappades problem.

I de likalydande motionerna I: 571 av herrar *Andreasson* och *Johan Olsson* samt II: 703 av herr *Mattsson m. fl.* hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde dels att information om de handikappades problem skulle ingå som en obligatorisk del i grundskolans läroplan, dels att skolmyndigheterna på olika sätt medverkade till att lärarna erhöles goda kunskaper om de handikappades problem.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 571 och II: 703.

Reservation hade avgivits av herrar

Ivar Johansson, Olle Eriksson, Mattsson, Andersson i Knäred och *Elmstedt* (samtliga cp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 571 och II: 703 hos Kungl. Maj:t hemställa dels att information om de handikappades problem infördes som en obligatorisk del i grundskolans läroplan, dels att lämpliga åtgärder vidtoges så att lärarna erhöles goda kunskaper om de handikappades problem.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Den reservation som fogats till det utskottsutlåtande som vi nu behandlar tar enligt min mening upp en viktig fråga, nämligen informationen i grundskolan om de handikappades problem. Det är synnerligen önskvärt att eleverna får en dylik information, och jag anser att den bör ingå som ett moment i ett läroämne i läroplanen. När det gäller läromedel anser jag det också välbehövligt att mer än hittills beakta minoritetsgruppernas behov. Vidare finner jag det angeläget att handikappfrågorna beaktas mer vid lärarnas utbildning och fortbildning. I annat fall kan de inte lämna en god undervisning i handikappfrågor.

Enligt min mening behövs åtgärder för att underlätta de handikappades dagliga samvaro med andra människor. Vi är alltför många som är handikappade på det sättet att vi vet för litet om de handikappades situation. Om förhållandena bleve mer kända skulle det också tas mera hänsyn till de handikappade.

I grundskolans läroplan heter det att »skolan skall skapa förståelse för de grupper som har särskilda problem i det moderna samhället». Detta är bra i och för sig men det är bara allmänna ordalag. Visst skall det skapas förstå-

Obligatorisk information i grundskolan om de handikappades problem

else men den som i skolan skall tala om de handikappades problem bör givetvis ha en god utbildning i ämnet. Det bör också finnas tid för undervisning i just det ämnet.

Obestriddligen behöver vi även mer och bättre läromedel. Att det inte blir fråga om stora upplagor får inte hindra oss från att framställa vad som behövs. Jag är väl medveten om att detta är en så stor fråga att den inte löses i en riksdagsdebatt, och vi har inga upplöjda fåror att följa, men ett väsentligt bidrag till att skapa den i läroplanen omnämnda förståelsen har enligt min mening nämnts av oss reservanter. Jag är övertygad om att det är ett utmärkt sätt att skapa hänsyn, förståelse och tolerans och det är dit läroplanen syftar.

Undervisningen bör börja mycket tidigt, helst i förskolan, där jag för övrigt anser att de avvikande barnen skall ha sin plats. Fördomarna måste motverkas tidigt och de unga måste lära sig, att vi alla inte är lika i alla avseenden men att vi har rätt att som människor värderas lika.

De handikappades antal är stort och mycket tyder på att det blir ännu större. Man behöver bara nämna trafikolyckorna som gör tusentals handikappade på det ena eller andra sättet, fysiskt såväl som psykiskt. Om vi i framtiden skall kunna skapa den förståelse som läroplanen säger att skolan skall ge, måste kännedomen om de handikappades situation förbättras.

Det förekommer oftare än de flesta tror att normalbegåvade barn retas med de handikappade ända till dessa faller i gråt. Detta måste vi få slut på. Vi måste också komma dithän att tekniker och administratörer har tanken på de handikappade med i beräkningarna när de arbetar. Om vi kan komma dithän får vi säkerligen långt fler handikappvänliga planlösningar såväl när det gäller bostäder och industrier som offentliga byggnader och allmänna kommunikationsmedel.

Det kunde vara mycket att tillägga i denna fråga, men vad jag syftat till i motionen och i reservationen är att barnen på ett tidigt stadium får lära sig hur fysiska handikapp kan hämma en människas aktivitet och vilka hänsyn man måste ta till olika former av handikapp. Därmed tror jag att vi också kan skapa större förståelse för äldre människor, som inte kan vara lika aktiva eller aktiva på samma sätt som en ung och frisk människa. Man skulle då t. ex. få bättre förståelse för synskadade, hörselskadade, hjärtsjuka och andra som lider av nedsatta funktioner.

Detta är en fråga som berör oerhört många människor, långt över en miljon om vi räknar samman rörelsehindrade, synskadade, hjärtsjuka, hörselskadade, utvecklingsstörda och andra handikappade. Vad vore då naturligare än att undervisning i olika handikappproblem ingick som ett moment i ett läroämne i grundskolan och att sådan undervisning även meddelades redan i förskolan?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Självfallet delar jag den uppfattning som herr Mattsson har givit uttryck åt både i motionen och i sitt för svar för reservationen. Men när jag tänkt igenom denna fråga har jag funnit det oerhört svårt att föreställa mig hur man i grundskolan skall kunna meddela obligatorisk undervisning om handikappfrågorna i stort. Vi får väl i stället fatta saken så att vi måste skapa förståelse för den som är annorlunda eller saknar förmåga att alltid hänga med. Denna allmänna anda av förståelse kan man möjligen inpränta hos barnen. Men det kommer ideligen att uppstå nya problem, eftersom vår strävan är att integrera de handikappade barnen i den vanliga undervisningen. De handikappade kommer mer och mer att vara ensamma om sina besvär i sin

Obligatorisk information i grundskolan om de handikappades problem

klass. Och där möter de 25—30 andra barn, som egentligen inte vet någonting om de besvären.

Jag håller helt med herr Mattsson om att de som har ett handikapp eller som intar en särställning av något slag ofta blir nedtryckta av andra människor. Hos somliga uppstår genast en lust att försöka göra den illa som på något sätt är annorlunda. Men jag har svårt att se hur vi skall kunna råda bot på det i skolundervisningen. Där- emot tycker jag det vore helt naturligt om lärarna vid de olika lärarskolorna sysslade litet mer med dessa frågor. Jag vet inte hur mycket man gör det nu, men jag vet att det hos lärarna i dag finns ett större intresse för detta än när jag började syssla med dessa frågor. Lärarna bör få en litet mer vetenskaplig inställning till problemen.

I handikapprådet har vi tillsammans med skolöverstyrelsen fått till stånd en grupp som skall behandla handikappfrågorna i skolan. Det förbund jag företräder har ställt upp tio krav i detta sammanhang, och i dessa ingår som en mycket väsentlig del att det alltid skall finnas en kontakt mellan läkare och lärare när det gäller klasser med barn som har speciella bekymmer. Man kan i dag påvisa att det förekommer att läraren inte alls blir informerad av läkaren i sådana fall.

Det förekommer också att man inte bara tar bristande hänsyn utan också att läraren saknar behövlig observans. Det krävs inte bara av läraren att han skall vara snäll i dessa sammanhang, utan han skall också ha kunskaper. Han skall förstå att ett barn, som beter sig på ett avvikande sätt, inte är elakt, slarvigt eller nonchalant utan att barnets reaktioner beror på dess handikapp.

Behovet av läromedel på detta område är enligt min uppfattning oändligt stort. Det är långt kvar till dess vi fått tillgång till det bästa möjliga i detta avseende. Genom handikapprådets kon-

takter med skolöverstyrelsen har vi emellertid fått helt andra möjligheter än tidigare att utöva påverkan i detta sammanhang. Det finns en arbetsgrupp för detta ändamål. I det förslag till ändrad sammansättning av handikapprådet som föreligger har helt enkelt förutsagts att skolöverstyrelsen ständigt skall upprätthålla kontakt med handikapprörelsen. Jag tror att detta kan komma att bli en väg för att aktualisera dessa frågor.

Jag kan inte stödja motionerna, eftersom jag finner deras förslag vara svåra att realisera, men jag vill där- emot ansluta mig till den anda som genomsyrade herr Mattssons anförande. Han framhöll att vi hårdare skall trycka på jämlikhetskravet för de barn som har svårigheter av aktuellt slag och att vi klart skall slå fast att det inte bör förekomma någon diskriminering av dem. Detta krav kommer enligt min uppfattning att bli mycket mer aktuellt inte bara därför att vi får fler handikappade utan också därför att man har beslutat om en ny princip, som innebär att de handikappade barnen i så stor utsträckning som möjligt skall föras ut i den reguljära undervisningen.

Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag har tagit denna ställning i medvetande om att dessa frågor kan föras framåt genom ett samarbete mellan handikapprådet och skolöverstyrelsen.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Det föreligger egentligen ingen annan skillnad mellan utskottets syn på de frågor som nu diskuteras och herr Mattssons plädering för reservationen, än att utskottsmajoriteten inte under nuvarande förhållanden finner det nödvändigt att skriva till Konungen. Vi är helt överens om att kännedomen om de handikappades situation och problem är en utomordentligt viktig del av skolans informativa

Obligatorisk information i grundskolan om de handikappades problem

verksamhet och att dessa frågor också bör tas upp i samband med lärarutbildningen. Det finns emellertid, såsom utskottet framhåller, redan nu möjligheter att verkligen ge de kunskaper det gäller inom ramen för gällande läroplansbestämmelser och läroplansanvisningar.

Herr Mattsson sade att det i läroplanen för grundskolan förutsättes att det skall skapas en förståelse för de grupper som vi nu diskuterar. Jag vill med anledning härav peka på att man i läroplanens allmänna anvisningar om undervisningens uppläggning bl. a. tagit upp de handikappades problem såsom ett tema inom ramen för arbetsuppgifter i vissa ämnen, t. ex. inom samhällskunskapen.

Utskottet betonar att det är viktigt att läroplanens intentioner fullföljes och föres vidare, och det råder inget som helst tvivel om att så också kommer att bli fallet. Inom skolöverstyrelsen pågår ju ständigt en fortlöpande översyn av de olika moment som skall ingå i ämnena. Utskottet vågar också förutsätta att det samråd som överstyrelsen ständigt har i dessa och andra frågor skall leda till att insatsen för att sprida kännedom om de handikappades problem inom skolans undervisning ständigt ökas och intensifieras. Jag anser alltså att det räcker med de uttalanden som utskottet föreslår att riksdagen här gör.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Herr Nordstrandh åberopar läroplanen för grundskolan. Jag har ju inte haft något att invända mot den, men vad det är fråga om här är hur detta verkar i praktiken.

Jag önskar resultat, och om lärarna i sin utbildning eller fortbildning får en god kännedom om de handikappades problem och på ett tidigt stadium

meddelar eleverna undervisning härvidlag, så måste det vara av en utomordentlig betydelse. Att det förekommer att man i skolan söker förlöjliga dem som t. ex. varit utsatta för en trafikolycka och som blivit inte bara fysiskt utan också psykiskt handikappade skall förklaras, och man skall göra eleverna medvetna om att de kan vara glada och tacksamma över att de har sluppit ifrån det som vissa av deras kamrater på detta sätt blivit utsatta för.

Grundskolans läroplan har som sagts åberopats, och jag vill i detta sammanhang framhålla att det i den äldre läroplanen fanns meningar och uttryck som väl kan åberopas då man säger att det skall tas hänsyn till handikappade. Där talades det just om hänsyn, om tolerans, om respekt för sanning och rätt, om respekt för människans egenvärde och människolivets okränkbarhet osv. Det var också bra.

Visst har skolan fått lov att under åren som gått söka skapa förståelse för de grupper som har särskilda problem. De handikappade har vi alltid haft ibland oss, och så kommer det att förbli. Detta är alltså ingen nyhet. Men antalet ökar, de handikappade skall integreras i en normalskola osv., och då känner jag att det föreligger ett behov av att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och framhåller att information om de handikappades problem införs som en obligatorisk del i grundskolans läroplan. Detta är vad som föreslås i reservationen. Jag är övertygad om att ingen känner sig nöjd med de förhållanden som nu råder, och då är det rätt naturligt att man söker finna vägar för att skapa förbättringar.

Herr talman! Ingen av de två talare som här yttrat sig — fru Eriksson i Stockholm och herr Nordstrandh — har övertygat mig om att man i tillräcklig grad observerar de handikappades situation. Det behövs enligt min mening ett kraftigare påpekande från riksdagens sida, och det är därför jag vid-

Viss granskning av radio- och televisonsprogram för utbildningsändamål

håller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 152, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 40 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Viss granskning av radio- och televisonsprogram för utbildningsändamål

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av motioner om viss

granskning av radio- och televisonsprogram för utbildningsändamål.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! En oro förmärks inom skolan på olika områden i dag. Dagens debatt har gett uttryck åt detta. Orsakerna till denna oro kan vara många. Det är av stor vikt att de som bär ansvaret för utbildningen rätt förstår att ta hänsyn här till.

Det utlåtande vi nu har att behandla har med skolprogrammen i radio och TV att göra. Radion och televisionen har en viktig uppgift också när det gäller utbildningen. Det är angeläget att de möjligheter som etermedia ger i detta avseende tillvaratas. De program som sänds i skolradion och skoltelevisionen är i allmänhet av hög kvalitet. Det har emellertid också förekommit program som varit av mer diskutabel art och som sålunda inte kan anses ha legat i linje med intentionerna bakom vårt skolsystem. Sålunda har kritik riktats mot ett ovärdat språk som använts i vissa program. Det står ej i överensstämmelse med läroplanen. Eleverna får vidare inte utsättas för sårande angrepp, och skolan skall inte vara politiskt indoktrinerande. En granskning av programmen från dessa synpunkter är angelägen. I detta sammanhang skall vidare understrykas att olika politiska åskådningar i förekommande fall måste behandlas likvärdigt. Det nämnda aktualiserar frågan om kontrollen av det material som används i skolprogrammen.

Läroböcker som skall komma till användning i skolorna måste godkännas av statens läroboksnämnd. Detta krävs däremot inte i fråga om skolradio- och skoltelevisionsprogrammen. Chefen för utbildningsdepartementet besvarade i riksdagens andra kammare i december 1969 frågan huruvida han ansåg åtgär-

Viss granskning av radio- och televisionsprogram för utbildningsändamål

der erforderliga för att utbildningsprogrammen skulle få en utformning som överensstämde med läroplanens målsättning. Statsrådet framhöll därvid att skolprogrammen i radio och television utformades av Sveriges Radio i nära samarbete med skolöverstyrelsen, varför han utgick ifrån att programmen stod i överensstämmelse med gällande läroplaner.

Enligt vår mening är en sådan ordning inte till fyllest. Radio- och televisionsprogram för utbildningsändamål bör granskas enligt grunder motsvarande dem som gäller för granskning av läroböcker. Därigenom skulle garanti kunna skapas för att dessa program får en utformning som överensstämmer med gällande läroplan. Detta är angeläget inte minst med hänsyn till den genomslagskraft som etermedia och då särskilt televisionen har.

Sveriges Radio har ju på senare tid uttalat sig med anledning av motioner, och man har då framhållit att radio och TV när det gäller barnprogram följer principen att ge dem ett sådant innehåll och en sådan form att de kan ses av alla barn och accepteras av alla föräldrar oberoende av vilken inställning dessa har i politiska, religiösa m. fl. frågor. Denna princip bygger på kraven på opartiskhet i radiolagen och i Sveriges Radios avtal med staten.

Utskottet har skrivit åtminstone någonting positivt i detta sammanhang: »Otvivelaktigt är det ett betydelsefullt problem som motionärerna berört. Utskottet har emellertid inhämtat att detta problem kommer att bli behandlat av läromedelsutredningen i ett betänkande, som är att vänta under förra delen av år 1971, och anser sig därför inte böra föreslå riksdagen att göra något uttalande i frågan.»

Jag anser att problemet är viktigt, ty det finns ideologier som vill komma till tals i skolan men inte kan komma in den rätta vägen, och det är angeläget att det inte finns en bakväg som de kan

smyga sig in på. Också den bör vara stängd.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag hade i december förra året en lång interpellationsdebatt med utbildningsministern beträffande de problem som vi nu behandlar. Herr Johansson i Skärstad har citerat en hel del från den debatten, och jag kan därför fatta mig mycket kort.

I interpellationsdebatten framhöll jag att den undervisning som går ut till våra skolor via radio och TV bör följa samma bestämmelser som gäller för övrig undervisning, och jag efterlyste ett granskningsförfarande som säkrade att så blev fallet. Statsrådet framhöll i svaret: »I enlighet med överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio angående rundradions programverksamhet utformas emellertid skolprogrammen i radio och television av Sveriges Radio i nära samarbete med skolöverstyrelsen.» Jag hade anledning att påtala en del fall beträffande vilka jag inte trodde att samarbete hade ägt rum i den utsträckning som avsågs och ville få besked på den punkten.

En möjlig väg att komma till rätta med problemen tror jag är att ett effektivt samarbete etableras mellan skolöverstyrelsen och den avdelning inom Sveriges Radio som svarar för skolprogrammen. Men det finns givetvis också andra vägar att gå. När utskottet nu säger att detta är ett betydelsefullt problem som »kommer att bli behandlat av läromedelsutredningen i ett betänkande, som är att vänta under förra delen av år 1971», har jag för min del inte funnit anledning att reservera mig mot utlåtandet. Jag vill dock säga ifrån också nu att jag anser att vi på detta område behöver få en bättre ordning.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Utskottet skriver väldigt kortfattat och neutralt i denna fråga. Eftersom riksdagen kommer att få

Viss granskning av radio- och televisionsprogram för utbildningsändamål

ta upp problemen till prövning i samband med att läromedelsutredningens betänkande skall behandlas, finns det ingen anledning att nu gå in på den i och för sig intressanta och omfattande problematik som frågan om utbildningsprogrammen i radio och TV utgör. Jag vill endast bestämt hävda att det i utskottets korta skrivning inte ligger något instämmande i den kritik som inte minst de båda talarna hittills i dag har riktat mot utbildningsprogrammet. Utskottet tar inte ställning i detta avseende utan förhåller sig som sagt helt neutralt.

Jag vill personligen säga att jag tycker de flesta utbildningsprogrammen i radio och TV är mycket skickligt gjorda. Detta är i stor utsträckning en försöksverksamhet, ett utvecklingsarbete pågår och vi har naturligtvis ännu inte kommit fram till den bästa avvägningen i olika avseenden. Jag tillhör alltså inte dem som riktar kritik mot Sveriges Radio för det utbildningsprogram som finns där. En och annan gång kan något misstag förekomma och det är inte minst programmakarna medvetna om. I stort sett upplever jag dock den insats som Sveriges Radio gör i det svenska utbildningsväsendet som utomordentligt betydelsefull och skicklig. Utskottet har emellertid inte uttalat sig härom; det är min egen uppfattning som jag nu redogör för. Utskottet nöjer sig med att hänvisa till att dessa frågor får behandlas när läromedelsutredningens betänkande så småningom föreligger.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Herr Alemyr har litet svårt för att lyssna i dag. Om man står här och säger att man godtar huvudparten av de program som sänds innebär det ett erkännande åt verksamheten. Men det är också berättigat att kritisera det man anser vara ett övertramp. Vi har ingen fullkomlig skola och ingen

fullkomlig radio och TV. Skolan måste tåla en positiv kritik och den måste vara beredd att rätta sig efter den kritik som framförs, i synnerhet från svenska folket. Skolan är ju svenska folkets skola, och inte minst föräldrarnas skola.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag vill bara värja mig mot ett uttalande som utskottets värderade ordförande gjorde. Han ville liksom ge ett sken av att vi som tidigare deltagit i denna debatt hade varit kritiska mot skötseln av den verksamhet som nu diskuteras. Jag vill för min del klart framhålla, att jag uppskattar det arbete som utförs på den aktuella avdelningen inom Sveriges Radio. Jag delar herr Alemyrs uppfattning att detta är ett betydelsefullt inslag i den svenska skolan i dag och att arbetet utförs skickligt. På den punkten har alltså herr Alemyr och jag samma uppfattning.

Men det utesluter inte att det har förekommit inslag som man inte hade velat uppleva. Under den debatt i december förra året, som jag hänvisade till, hade jag anledning att ta upp vissa bestämda program och vissa inslag i detta arbete som jag vände mig mot. Om man på detta sätt riktar kritik mot enskilda fall innebär det ingalunda någon allmän kritik. Avsikten var endast att fästa uppmärksamheten vid just dessa program i syfte att vi genom ett granskningsförfarande eller på annat sätt skulle slippa sådana övertramp.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Får jag till herr Johansson i Skärstad säga att jag inte ifrågasatt hans och andra svenska medborgares självklara rätt att kritisera dessa program. Jag har bara understrukit att jag personligen inte delar de synpunkter som i allmänhet framförts i kritiken mot programmen. Jag har konstaterat att det i enstaka fall förekommit program som — det kan vi

Fortsatt lokalplanering för de icke-laborativa institutionerna vid Stockholms universitet

vara överens om — inte varit helt lyckade. Jag har vidare sagt, herr Johansson, att utskottet över huvud taget inte uttalat sig i frågan utan ställt sig helt neutralt och hänvisat till läromedelsutredningen som snart kommer att framlägga sitt betänkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av motioner om det obligatoriska medlemskapet i studentkår.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11**Fortsatt lokalplanering för de icke-laborativa institutionerna vid Stockholms universitet**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av motioner om fortsatt lokalplanering för de icke-laborativa institutionerna vid Stockholms universitet.

I de likalydande motionerna I: 1116 av herrar *Wallmark* och *Lidgard* samt II: 1310 av herr *Björkman m. fl.* hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle att åtgärder snarast vidtoges för att igångsätta en fortsatt lokalplanering för de icke-laborativa institutionerna vid Stockholms universitet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1116 och II: 1310.

Reservation hade avgivits av herrar *Bohman*, *Wallmark* och *Nordstrandh* samt fröken *Ljungberg* (samtliga m), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1116 och II: 1310 som sin

mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Ingen kan väl påstå något annat än att situationen för de icke-laborativa ämnena vid Stockholms universitet är utomordentligt besvärlig. I det läget har det väckts ett par motioner gående ut på att det torde föreligga behov av ytterligare planering i vad det gäller lokalerna utöver vad som redan skett. Detta är också grundvalen för den reservation, vari det yrkas att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t i saken.

Utskottsmajoriteten menar att det är till fyllest att lokal- och utrustningsprogramkommittén — den s.k. LUP-kommittén — sysselsätter sig med planeringen och så småningom vänder sig till Kungl. Maj:t, om den så skulle finna för gott. Vi som står för reservationen menar att detta ingalunda räcker. LUP-kommittén har ju när det gäller planeringen att hålla sig inom en redan fastställd ram och till vissa direktiv, och den ram det här rör sig om torde redan vara överskriden. Därför måste det göras klart för Kungl. Maj:t att man eventuellt får utfärda nya direktiv och fastställa nya ramar, om det skall kunna bli någon form av planering som är meningsfylld. I det sammanhanget, sägs det i motionerna och i reservationen, kan ånyo tas upp diskussionen huruvida en ytterligare utbyggnad inom Frescatiområdet verkligen är ändamålsenlig. Frågan gäller om man inte skall bygga ut också inom en annan del av Storstockholm.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Reservanterna ifråga-

Fortsatt lokalplanering för de icke-laborativa institutionerna vid Stockholms universitet

sätter om en ytram av 36 000 kvm är tillräcklig för de icke-laborativa institutionerna vid Stockholms universitet. För den som har att i utskottet ta ställning till en sådan fråga är det mycket svårt att avgöra, huruvida det behövs 36 000 kvm eller något mera.

Helt naturligt är det bra med planering och den bör givetvis sättas in på ett så tidigt stadium som möjligt. Men utskottet förutsätter att universitets- och högskolemyndigheterna med uppmärksamhet följer utvecklingen beträffande lokalbehovet och framlägger förslag. De har ju att göra de utredningar som därvidlag krävs, och de har också att framföra sina önskemål.

Reservanterna anser att det kan ifrågasättas om den ytram som nu ligger till grund för planeringen är tillräcklig. Men de säger också att det finns anledning att fundera över om ytterligare bebyggelse bör koncentreras till Frescati. Ja, det kan givetvis diskuteras hur vi skall ha det med koncentrationen och om så stor del av utbildningen skall vara förlagd till Stockholmsområdet. Riksdagen har ju ändå fattat beslut om en decentralisering av utbildningen. Det är därför inte så märkligt, om den lokala kommittén inte framlägger förslag om en utbyggnad av institutionerna vid Frescati innan man verkligen har fått klarhet om hur mycket som kan behövas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordstrandh begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 155, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 31 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 156, i anledning av motion om utbildning av psykoterapeuter, och

nr 157, i anledning av motioner om ökad manlig rekrytering till vårdyrken;

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om åtgärder för att öka den manliga rekryteringen till vårdyrkena; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om tillägg till vissa statliga skadelivräntor,

nr 159, i anledning av motioner om återlämnande till Danmark av tronhimmel som tillhört Kronborgs slott,

nr 160, i anledning av motioner angående det statliga kulturstödet,

Utredning beträffande ombildning av i första hand förenade fabriksverken och domänverket till aktiebolag

nr 161, i anledning av motioner angående ersättning till suppleant i företagsnämnd hos statlig myndighet, och

nr 162, i anledning av motion angående beräkningen av statliga sammanträdesarvoden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 13**Utredning beträffande ombildning av i första hand förenade fabriksverken och domänverket till aktiebolag**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 163, i anledning av motioner angående utredning beträffande ombildning av i första hand förenade fabriksverken och domänverket till aktiebolag.

I de likalydande motionerna I: 757 av herrar *Stefanson* och *Ernulf* samt II: 558 av herr *Ericsson* i Åtvidaberg m. fl. hade, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning med syfte att föreslå ombildandet till aktiebolag av i första hand förenade fabriksverken och domänverket.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 757 och II: 558 såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Ottosson* (m), *Wirtén* (fp), *Wikström* (fp), *Nordstrandh* (m), *Enskog* (fp), *Eriksson* i Arvika (fp) och *Clarkson* (m), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 757 och II: 558 såvitt nu var i fråga som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande ombildning av förenade fabriksverken till aktiebolag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *ERICSSON* i Åtvidaberg (fp):

Herr talman! Egentligen borde det inte vara jag som skulle försöka bevisa i första hand att förenade fabriksverken och enligt min mening även domänverket bör drivas i aktiebolagsform, utan de handläggande myndigheterna borde ge bevis för att det *inte* bör vara på det sättet.

Med stort intresse bläddrar jag då och då i boken »Statliga företag», nu »Statliga företag 70». Jag tycker att redan utsidan är tillräcklig för att motivera en annan företagsform för i första hand förenade fabriksverken. Inte är det någon principiell skillnad mellan t. ex. fabriksverkens verksamhet och den som bedrivs vid Karlskronavarvet eller Kalmar verkstad, och formerna borde vara desamma.

Slår jag vidare upp domänverkets och fabriksverkens sidor i den här boken och läser om huvuduppgifter och målsättning, kan jag inte få i mitt huvud att det skulle finnas sakskäl till att dessa förvaltningar inte borde drivas i aktiebolagsform. Jag kan möjligen förstå tveksamheten när det gäller domänverket, eftersom det nyligen har företagits en undersökning där, men halsstarrigheten beträffande fabriksverken förstår jag inte alls. Jag tycker vi borde sträva efter att de institutioner som med fördel kan drivas i aktiebolagsform också drivs i aktiebolagsform. Då får man enhetliga och vedertagna normer, som är grundade på aktiebolagslagens bestämmelser, vilket underlättar jämförelser och analyser. Jag tycker uppriktigt sagt att utskottets motivering för att komma ifrån en förändring åtminstone vad avser förenade fabriksverken är tunn och krystad. Här finns inga svårigheter och inga vägande sakskäl för att inte tillmötesgå motionärerna i varje fall vad beträffar förenade fabriksverken.

Jag ber, herr talman, att få nöja mig med att i dag yrka bifall till reser-

Utredning beträffande ombildning av i första hand förenade fabriksverken och domänverket till aktiebolag

vationen, även om jag som motionär därvid inte är helt tillfredsställd.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det var enbart angående nämt med de friska takter som herr Ericsson i Åtvidaberg presenterade i denna fråga. Jag förmodar att det är erfarenheterna från den personliga verksamheten som utgör underlaget för hans bedömningar.

Emellertid har ju den fråga som berörs i motionen redan varit föremål för åtskilliga utredningar, och för närvarande pågår inom Kungl. Maj:ts kansli en undersökning och bearbetning av den senaste utredningens resultat. Om herr Ericsson studerar remissvaren litet närmare, skall han finna att fabriksverkens ledning förordar bolagsformen men anser att frågan bör lösas i ett större sammanhang.

Herr Ericsson sade också, om jag minns rätt, att utskottsutlåtandet var tunt och krystat och att vi vid vårt avslagsyrkande kryper bakom det förhållandet att det pågår en utredning. Men när en fråga ligger under prövning och förmodligen inom en mycket begränsad tid kommer att bli föremål för beslut av riksdagen, så brukar ju inte riksdagen binda sig, innan den har alla papper på bordet. Det väsentliga skälet till utskottets avstyrkande av motionen är alltså, att vi inte i dag vill binda riksdagen för en viss lösning. Det kan ju tänkas att man vid den fortsatta behandlingen av frågan finner en tredje form som tillgodoser just det som herr Ericsson i Åtvidaberg åsyftar med sin motion.

Inom domänverket pågår för närvarande en undersökning där man tagit upp intressanta tankar beträffande verksamhetsformerna. Jag vet inte i dag, om dessa kan utvecklas vidare eller om man skall gå direkt på bolagsformen. Utskottet har inte sagt vare sig ja eller nej till den ena eller andra for-

men, utan vill att frågan skall kunna i obunden form prövas, när förslag kommer från Kungl. Maj:t.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig helt kort. Jag hoppas att inte de omständigheter under vilka utredningen skall ske blir sådana att perspektivet förskjuts så långt fram i tiden att ärendet därigenom dör.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag delar herr Ericssons i Åtvidaberg uppfattning att perspektivet inte skall förskjutas så långt in i framtiden att ärendet dör. I likhet med herr Ericsson anser jag att vi bör tillåta en friare företagsform för fabriksverken, men jag vill inte i dag binda mig för sättet att förverkliga den.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ericsson i Åtvidaberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 163, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

En allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, m. m.

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ericsson i Ätvidaberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 51 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag tryckte på JA-knappen men på röstfördelningstablan markerades FRÅNVARANDE.

§ 14

En allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om en allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, m. m.

I de likalydande motionerna I: 60 av herr Hjorth m. fl. och II: 71 av herr Andersson i Storfors m. fl. hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära dels en översyn av de bestämmelser som gäller tillsyn av stiftelser som anslagits för att tjäna ett bestämt ändamål, dels att åtgärder vidtas som gör det möjligt att på ett smidigare sätt än nu ändra föråldrade fondbestämmelser».

I de likalydande motionerna I: 798 av herr Werner och II: 906 av herr Hermansson m. fl. yrkades — i den del motionerna hänvisats till lagutskott — att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om en översyn av lagen den 25 maj 1929 om tillsyn över stiftelser.

I motionen I: 389 av herrar Alexan-

derson och Ernulf hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om en allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser i syfte att åstadkomma en fullständigare lagreglering samt offentlig redovisning av den ekonomiska ställningen.

Utskottet hemställde att motionerna

I: 60 och II: 71,

I: 798 och II: 906, såvitt nu var i fråga, samt

I: 389

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Alexanderson (fp), Schött (m), Sörenson (fp) och Ferdinand Nilsson (cp), fru Kristensson (m), herrar Börjesson i Falköping (cp) och Polstam (cp) samt fru Anér (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 60 och II: 71 samt I: 389 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, samt

B. att motionerna I: 798 och II: 906, såvitt nu var i fråga, i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna under A hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande första lagutskottets utlåtande nr 57 må omfatta jämväl bankoutskottets utlåtande nr 56, men yrkanden beträffande sistnämnda utlåtande framställs först sedan det samma föredragits.

Första lagutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Till första lagutskottets utlåtande nr 57 är fogad en reservation, vilken jag i all korthet vill kommentera.

Lagen om tillsyn över stiftelser tillkom för mer än 40 år sedan. De stora

En allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, m. m.

ekonomiska värden som förvaltas av stiftelserna och den alltmer betydelsefulla roll stiftelserna spelar i samhället motiverar en översyn av de knapphändiga reglerna i 1929 års lag rörande stiftelsernas juridiska organisation. I många avseenden torde en reglering av stiftelsernas verksamhet vara önskvärd. Beträffande t. ex. översyn, kontroll och ledning kan det behövas klara rättsregler. Under senare tid har uppmärksamheten också riktats på vissa stiftelseformer inom det privata näringslivet.

Bristen på detaljerade bestämmelser inom en rad för stiftelseinstituten centrala områden framkallar behov av en modern och effektiv lag för reglering av stiftelsernas verksamhet. En utredning bör också pröva spörsmålet om permutation, sammanläggning av stiftelser och kontroll av stiftelser.

Även om frågan om en översyn av lagstiftningen rörande stiftelserna är föremål för uppmärksamhet inom Kungl. Maj:ts kansli behöver uppenbarligen inte det av reservanterna förordade utredningsarbetet fördröja de begränsade reformer som kan bli resultatet av samarbetsutredningens lagförslag.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid första lagutskottets utlåtande nr 57 fogade reservationen.

I detta anförande instämde fru *Anér* (fp).

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! I motionen II: 71 har vi motionärer hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära dels en översyn av de bestämmelser som gäller tillsyn av stiftelser som anslagits för att tjäna ett bestämt ändamål, dels att åtgärder vidtas som gör det möjligt att på ett smidigare sätt än nu ändra föråldrade fondbestämmelser. Anledningen till motionen har varit att de nuvarande bestämmelserna ofta med-

för stora svårigheter och mycket merarbete ute i kommunerna med fondernas skötsel, vilken kräver stor redighet av det förvaltande organet. Lagen föreskriver att medlen inte skall sammanblandas och att säkerhetsaspekterna inte skall åsidosättas. Fondernas tillgångar skall också placeras på ett betryggande sätt och vara åtskilda från kommunens medel.

För de kommuner som har ansvaret för dessa fonder är de administrativa kostnaderna ofta större än fondernas avkastning. Dessutom har många av urkunderna försvunnit, vilket vållar svårigheter i efterlevnaden av fondbestämmelserna. Vi motionärer ansåg därför ett smidigare system vara befogat. Otidsenliga bestämmelser måste lättare kunna anpassas till dagens samhälle än vad som nu är fallet. Önskvärt är också, framhåller vi, att ett reglerat system för sammanläggning av små fonder till en samfond kommer till stånd.

I sitt utlåtande nr 57, som nu behandlas, skriver första lagutskottet att utredningar pågår, bl. a. i den under våren 1970 tillsatta utredningen rörande den kommunala demokratin. Dessutom har koncentrationsutredningen och samarbetsutredningen i sina hittills avgivna betänkanden och förslag, som nyligen framlagts, föreslagit vissa lagstiftningsåtgärder. Ett remissförfarande pågår för närvarande rörande de förslagen. Departementsutredningen kommer enligt uppgift att inom kort presentera förslag i ärendet. Med anledning härav finner jag vårt yrkande i motionen vara på god väg mot en lösning inom Kungl. Maj:ts kansli, och jag förväntar mig därför en snar behandling av de problem vi har tagit upp i motionen.

Herr talman! Med hänsyn till det anförda kommer jag inte nu att ansluta mig till reservationen, som innebär ett tillstyrkande av motionen, utan jag kommer att följa utskottet i den fasta förvisningen att våra förslag i ärendet skall genomföras.

En allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, m. m.

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! I våra två motioner, I: 798 och II: 906, har vi utförligt motiverat nödvändigheten av att någonting göres åt frågan om stiftelser. Vi kan nu inte godta vad utskottet skrivit, nämligen att våra krav redan är tillgodosedda. Vi anser att frågans vikt motiverar att riksdagen själv gör ett uttalande och ett understrykande.

Herr talman! Med hänvisning till den utförliga motiveringen i motionerna ber jag att få yrka bifall till dem.

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! De motioner som utskottet haft att behandla i detta ärendet har tillkommit från vitt skilda utgångspunkter. I motionsparet I: 60 och II: 71 har yrkats på ökad möjlighet till tillsyn över stiftelser, som förvaltar belopp under 10 000 kronor, liksom på ändrade permutationsbestämmelser. I motionsparet I: 798 och II: 906 har begärts att tillsynslagen skall tillämpas på privata stiftelser, som nu utan tillsyn från offentligheten förvaltar mycket stora belopp, ofta upp till hundratals miljoner kronor. I motionen I: 389 har man pekat på att det under senare tid bildats en rad stiftelser, vilkas uppläggning kan komma att bulvanförhållande nära, varför det skulle vara befogat med en mera allmän översyn av bestämmelserna om tillsynen av stiftelser.

Den tillsynslag som gäller på detta område är gammal — den infördes 1929 — men det har punktvis under årens lopp gjorts en del ändringar i lagen. Jag kan peka på att det, såsom utskottet framhållit, enligt en proposition år 1967 infördes bestämmelser rörande särskilda pensionsutfästelser och att man år 1958 höjde värdegränsen för tillsyn av stiftelser från förutvarande 5 000 kronor till 10 000 kronor. Det var en åtgärd som alltså gick i en riktning rakt motsatt den som påyrkats i motionerna I: 60 och II: 71. Vidare har riksdagen vid två tillfällen haft att be-

handla motioner med yrkanden om ändrade permutationsbestämmelser, nämligen 1967 och senast 1969.

Utskottet har i sitt utlåtande framhållit att det har hänt ganska mycket på detta område. Permutationsbestämmelserna behandlas av den nu arbetande departementsutredningen och de är även föremål för grundlagberedningens överväganden. Koncentrationsutredningen har framlagt förslag om ökad tillsyn och kontroll bl. a. av stiftelser, och samarbetsutredningen har föreslagit att bestämmelserna i tillsynslagen om offentlig redovisning skall få tillämpning även på stiftelser som förvaltar belopp på över 1 miljon kronor.

Mycket av allt detta är nu ute på remiss eller under övervägande inom departementet. Utskottet har därför menat, att det, eftersom dessa frågor är föremål för behandling, inte finns något skäl för riksdagen att för närvarande ta något initiativ på detta område. Tvärtom skulle det bara bidra till att fördröja resultatet av gjorda utredningar, om man nu begärde ytterligare en utredning.

Detta har reservanterna emellertid inte låtit sig nöja med. De begär en utredning och sluter därvid i sin breda famn alla motionskrav utom dem som framförs beträffande privata stiftelser, som förvaltar mycket stora belopp. Därvidlag tycker man att samhällets insyn är tillräcklig.

Jag kan i mycket dela de synpunkter, som framförs i fru Rydings m. fl. motion, men utskottet anser med samma motivering som beträffande de övriga yrkandena att det inte i dag finns skäl för riksdagen att ta något initiativ.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BERGQVIST** (s):

Herr talman! En av de allra viktigaste uppgifterna under 1970-talet är att bryta den privata maktkoncentrationen

En allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser, m. m.

i näringslivet och i stället bygga upp ett demokratiskt inflytande. Det är en stor och besvärlig uppgift. Men det står helt klart att om man vill klara den, så kan man inte gå förbi den maktutövning som sker via de stora stiftelserna inom näringslivet. Det är ju så att de stora ägarfamiljerna utövar sitt inflytande i näringslivet inte i första hand genom sina privatförmögenheter utan huvudsakligen genom kapital som de inte äger men som de kontrollerar på grund av att de sitter som styrelseledamöter i stiftelserna.

I bankoutskottets utlåtande nr 56 bestrider man inte att enskilda personer får ett betydande inflytande via de privata stiftelserna, men man pekar på att ett stiftelsearrangemang kan förhindra en uppsplittring av stora koncerner. En sådan uppsplittring kan ibland vara negativ för löntagarna och för samhället.

Men frågan är: Är arrangemanget med stiftelser det enda sättet att klara detta problem på? Om man vill ha ett effektivt näringsliv, måste man då acceptera maktkoncentrationen på enskilda händer? Hur skall man gå till väga om man vill ha både ett effektivt näringsliv och ett demokratiskt inflytande?

Såvitt jag kan förstå ligger svaret i en aktivering av samhällets näringspolitik. Det har ju gjorts betydande insatser på det området under de senaste åren och utbyggnaden fortsätter. Det är viktigt att så sker — det är viktigt att löntagarna och deras organisationer får möjlighet att effektivt påverka företagens planering och verksamhet. Det finns också enligt min mening skäl att låta AP-fonderna göra aktieplaceringar, så att man även den vägen skapar förutsättningar att stärka löntagarnas inflytande, och det finns skäl att sätta in en majoritet av samhällsrepresentanter i de stora allmännyttiga stiftelserna.

Det kan på goda grunder hävdas att det kapital som ligger hos s. k. allmännyttiga stiftelser, vilka förfogar över

mycket betydande aktieinnehav, till sin huvuddel uppkommit som följd av de skatteförmåner stiftelserna fått. Det är förräntade skattefälvörer som utgör huvuddelen av kapitalet. Bl. a. mot den bakgrunden kan det vara rimligt att man sätter in en majoritet av samhällsrepresentanter men låter stiftelsen fortsätta som en självständig juridisk person. Stiftelsen bör som förut främja de ändamål som anges i stiftelseurkunden. Det innebär ett både enkelt och effektivt sätt att bryta den privata maktkoncentrationen. Någon uppsplittring av företagsgrupper behöver inte förekomma i de fall där detta är till nackdel för samhället och de anställda.

Jag tror, herr talman, att om vi skall lyckas genomföra en ekonomisk och social utjämning är det av största betydelse att vi aktivt och effektivt bekämpar maktkoncentrationen på enskilda händer.

Herr REGNELL (m):

Herr talman! Fru Ryding och kanske i någon utsträckning herr Bergqvist anmälde missnöje med det ställningstagande som skett inom bankoutskottet. För bankoutskottet har det emellertid varit lätt att nå enighet kring sitt beslut — beslutet att hemställa att riksdagen måtte avslå de motioner som är aktuella i de delar motionerna hänvisats till utskottet.

Bakgrunden till detta beslut är det enkla påpekandet att hela problematiken behandlats av samarbetsutredningen och att dennas betänkande som bäst håller på att remissbehandlas. I det läget krävs inga nya initiativ. De vore helt enkelt inte på sin plats. När detta ärende ropas upp, kommer jag därför, herr talman, att yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner på 1:0) bifall till utskottets hemställan;

Allmännyttiga stiftelser

2:o) bifall till reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motioner a I: 798 och II: 906 i motsvarande del och fann herr talman den följande propositionen vara med "ervägande ja" besvarad. Herr Börjesson i Falköping begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontr proposition antagits den under 2:o) antagna propositionen följande votering proposition efter given varsel uppläste och godkändes:

Den, som " att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej "ll, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sin platser och voteringspropositionen livit ännu en gång uppläst, verkställtes omröstning genom uppresning. Herr talman tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Falköping begärde emellertid rösträkning, varför votering med lott omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 83 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan

§ 15

Allmännyttiga stiftelser

Föredrogs benämnd utskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner angående allmännyttiga stiftelser. (Detta utlåtande hade de antagits i samband med

behandlingen av första lagutskottets utlåtande nr 57.)

Frågor rörande s. k. allmännyttiga stiftelser hade tagits upp

dels i de under nästföregående paragraf redovisade likalydande motionerna I: 798 av herr Werner och II: 906 av herr Hermansson m. fl., vari såvitt nu var i fråga yrkades att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en prövning av stiftelserna såsom juridisk och ekonomisk kategori särskilt med avseende på deras utnyttjande som instrument för ekonomisk makt samt av frågan om överförande av de största stiftelserna i statlig ägo,

dels i motionen II: 940 av herr Bergqvist m. fl.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 798 och II: 906, såvitt nu var i fråga, samt

2) motionen II: 940.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Inte heller i detta ärendet finner vi utskottets avstyrkande av våra motioner vara godtagbart. Jag ber därför med hänvisning till den motivering vi anförde att få yrka bifall till motionsparet I: 798 och II: 906.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talman gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 798 och II: 906 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 58, i anledning av motion om åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag.

I motionen II: 938 av herr *Antonsson m. fl.* hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att överväga åtgärder som kunde förhindra en från samhällets och demokratins synpunkter icke önskvärd maktkoncentration hos multinationella företag i vårt land.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionen II: 938.

Reservation hade avgivits av herrar *Annerås (fp)*, *Thorsten Larsson (cp)*, *Löfgren (fp)* och *Stridsman (cp)*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 938 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande multinationella företag i enlighet med vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! De multinationella företagens expansion i vårt land har ökat kraftigt under senare år. Främst är det USA som står för denna företagsetablering. Man kan inte förneka att det är en fördel för vårt land att utländsk företagsetablering sker, ty därmed tillförs ju den svenska kapitalmarknaden riskvilligt kapital, som vi så väl behöver. Vidare utgör dessa företag värdefulla inslag i vårt lands näringsliv genom det tekniska kunnande som kommer oss till del.

Å andra sidan innebär de utländska investeringarna i Sverige inte enbart fördelar. En stor utländsk företagssektor — inte minst det betydande ame-

rikanska inslaget, som svarar för närmare 60 procent av de totala investeringarna — måste givetvis ge upphov till debatt om vilka olika verkningar de multinationella företagen kan få för vårt land.

Från centerpartiet och folkpartiet har vi i en reservation till bankoutskottets utlåtande nr 58 begärt att en utredning skall verkställas. Vi vill därmed biträda en motion som har väckts av herr *Antonsson m. fl.* från centerpartiet. Motionärerna hemställer att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t begära »tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att överväga åtgärder som kan förhindra en från samhällets och demokratins synpunkter icke önskvärd maktkoncentration hos multinationella företag i vårt land».

Det är obestridligt att de multinationella företagen utgör — som det sägs i motionen — en form av maktkoncentration som är svår att kontrollera med den lagstiftning som vi har i dag. Låt mig bara få påpeka hur svårt det måste vara att förverkliga samhälleliga ambitioner på olika områden såsom i fråga om regionalpolitik, näringspolitik, konjunkturpolitik och arbetsmarknadspolitik.

Av den statistik som redovisas i utskottets utlåtande framgår att inte mindre än 82 procent av de multinationella företagens investeringar är lokaliserade till de tre storstadsområdena. Detta säger allt om snedvridningen i företagslokaliseringen. Till områden där vi minst behöver företagsexpansion koncentreras huvudparten av investeringarna, medan områden som mest skulle behöva detta kapitaltillskott nästan helt förbigås. Även om vi än så länge saknar en preciserad målsättning för regionalpolitiken finns det dock vissa antydningar från regeringens sida om att befolknings- och företagskoncentrationen till storstadsregionerna måste hejdas. Men frågan blir då: Hur skall vi kunna påverka de multinationella företagen så att de underordnar sig exempelvis sam-

Åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag

hällets regionalpolitiska målsättningar? Enbart problemet med att de multinationella företagen inte alls visar förståelse för samhällets regionalpolitiska målsättningar skulle motivera en sådan utredning som vi reserverar oss för.

Men det finns även andra områden som det är lika angeläget att utreda. Jag tänker då närmast på hur man skulle kunna ge de anställda större inflytande, hur maktkoncentrationen inom de multinationella företagen skulle kunna motverkas genom fördjupad företagsdemokrati. Vi känner alla till att fackliga organisationer, inte endast i vårt land utan världen över, har problem med de multinationella företagens bristande respekt för allmänna fackliga och av arbetsmarknadens parter vedertagna regler. Det är inte lätt att under sådana förhållanden ta upp frågor som berör en utbyggd medbestämmanderätt för de anställda.

Vi diskuterar i dag de anställdas möjligheter till självständigt initiativ i arbetet och till inflytande på sin egen arbetssituation. Vi diskuterar hur vi skall få höjd trivsel på arbetsplatsen och jämlikhet i arbetslivet. Kort sagt: vi är i vårt land inställda på att genom en vidare utveckling av företagsdemokratien försöka stärka de anställdas möjligheter till insyn och medinflytande. Men samtidigt som vi är inriktade på att aktivt motverka till fördjupad företagsdemokrati låter vi de multinationella företagen, »den osynliga maktens jättar», få fortsätta att föra sin egen politik, dirigerad utifrån principer och värderingar från andra länder med ofta helt andra politiska och ekonomiska uppfattningar.

Det förvånar mig att utskottsmajoriteten har bortsett från dessa allvarliga problem. Det skall erkännas att det pågår någon form av utredning om de multinationella företagen inom OECD; vi har i reservationen berört behovet av gemensamt handlande på det inter-

nationella planet. Vidare ägnar industridepartementet en viss uppmärksamhet åt dessa företag. Ett framsteg är också riksdagens beslut att begära en utredning om de multinationella företagens beskattning. Men dessa åtgärder minskar inte alls behovet av en utredning som skulle beröra hela det stora problemkomplexet med de multinationella företagen. Skattefrågan är bara en del av problematiken. Vi måste få en samlad bedömning av hur vi skall förhindra en icke önskvärd maktkoncentration hos multinationella företag i vårt land. Det svenska samhället måste trygga sin integritet mot dessa företags monopol — dessa den osynliga maktens jättar. Lagstiftningen måste utformas i enlighet härmed.

Som jag ser det måste det enligt demokratins grundvärdering vara angeläget att vi genom en utredning skyndsamt prövar hur vi skall komma till rätta med problemet att utländskt kapital får allt större inflytande i vårt land utan att vi själva kan kontrollera utvecklingen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till bankoutskottets utlåtande nr 58.

I detta anförande instämde herr *Antonsson* (cp).

Herr **LÖFGREN** (fp):

Herr talman! Det är obestridligt att den fråga som behandlas i detta utlåtande är av mycket stor betydelse. Vi skall inte på något sätt förringa de insatser som multinationella företag kan göra även i ett land som vårt. Vi är också medvetna om att det från vårt land görs insatser i andra länder av mycket betydande omfattning och att det därför är en ömsesidig angelägenhet att bedöma de multinationella företagens insatser i de olika länderna.

De problem som de multinationella företagen kan ge upphov till har mycket ingående behandlats vid ett rådslag

Åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag

inom folkpartiet, och de har blivit föremål för en mycket ingående direkt behandling i den skrift — »Konkurrens och balans» — som utgivits som ett resultat av detta samråd. Jag hade tillfälle att under debatten i utskottet citera långa stycken ur denna skrift.

Vi kan också konstatera att reservanterna till stor del har anslutit sig till de bedömningar och värderingar som utskottsmajoriteten gör i utlåtandet. Det är endast i fråga om de sista raderna som vi har skiljt oss åt. Reservanterna anser att det kan finnas anledning att verkligen företa en samlande utredning av alla de bedömningar som sker i olika sammanhang. Det är därför angeläget för mig att förorda den text som föreslås i reservationen.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr REGNELL (m):

Herr talman! Mot det resonemang som förs i motionen har utskottet i stort sett inte haft någonting att erinra. Vi är inom utskottet fullt på det klara med att det här föreligger en problematik som man har allt skäl att ingående belysa.

På en punkt har utskottet inte följt motionärerna. Det gäller följande kritiska formulering i motionen:

»Det kan anses naturligt att de multinationella företagen inte har anledning att anlägga den sociala och samhälls-ekonomiska grundsyn som vi finner angelägen inför utvecklingen av vårt lands näringsliv och samhällsstruktur.»

Herr Stridsman kommenterade den synpunkten och skärpte kanske formuleringarna. Jag gissar att det var just beträffande denna punkt han uttalade sin förvåning över att utskottsmajoriteten »bortsett från dessa problem». Utskottsmajoriteten har inte bortsett från dessa problem. Det är kanske snarare så, att utskottsmajoriteten tycker att

den formuleringen i motionen och de formuleringar, som herr Stridsman använt, inte har full täckning i verkligheten.

Om man riktar generell kritik mot de multinationella företagen drabbar de kritiska formuleringarna också ett antal svenska företag. Bland de koncerner som arbetar i ett flertal olika länder finns många som är svenskbaserade. Jag tror inte att det är riktigt att mot dem framställa generell kritik för att de skulle bortse från de lokala förhållandena och lägga sig på kollisionkurs gentemot de riktlinjer som fastställts och de strävanden som gör sig gällande i de länder där de arbetar genom filialer eller på annat sätt. Ett sådant beteende vore ur deras synpunkt oklokt. Det finns ingen anledning att räkna med att de tillämpar en politik som är oklok och som skulle medföra svårigheter att arbeta i det land där de strävar efter att göra affärer.

Tror vi nu detta beträffande de svenskbaserade företagen, kan vi väl också ha skäl att räkna med att utländska företag som arbetar i Sverige aktar sig för att lägga sig på kollisionkurs utan i stället i sitt eget välförstådda intresse försöker bete sig såsom svenska företag beter sig och så som samhälle och anställda önskar att de skall bete sig.

Det är klart att det kan anföras exempel på motsatsen — det finns både svenska företag som genom bristande psykologisk insikt har motgångar i utlandet och utländska företag som har gjort sig skyldiga till ett och annat som vi ser kritiskt på här i landet. Men ett generellt fördömande tror jag icke är på sin plats.

Från herr Löfgren hörde vi inte samma generella kritik. Såvitt jag förstår ser man inom folkpartiet relativt positivt på den utveckling mot internationalisering av företagen som pågår. »Multinationell» är kanske inte i och för sig något lämpligt uttryck; det kan

Åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag

tolkas som en upptrappning av begreppet »nationalistisk», och det är ett begrepp som väl inte värderas så förfärligt högt i våra dagar och som man i stället vill se ersatt med begreppet »samarbete över gränserna». För ett sådant samarbete på det ekonomiska området krävs det företag som verkligen arbetar i skilda länder — »tvärnationella» företag är en term för detta som kanske skulle kunna vara mera användbar. — Så mycket om sakfrågan.

Vad sedan beträffar procedurfrågan skulle man också där kunna utgå från motionen. Där erinras det om att problemen kring de multinationella företagen i stort sett är desamma för åtskilliga andra länder. Det är just vad vi inom utskottet noterat. Vi finner det därför riktigt att de utredningar som vidtas sker i internationella organisationer av olika slag. Vi kan också hänvisa till att ett sådant utredningsarbete pågår. Ytterligare besked om detta har vi fått genom det nummer av EFTA-bulletinen som i dag har distribuerats i kammarledamöternas postfack och där man finner en artikel som rör den begränsade del av problematiken som bolagsrätten representerar. Där redovisas att det för närvarande pågår undersökningar och utredningar av möjligheter, na att få gemensam lagstiftning om bolagsrätten inom Nordiska rådet, inom EFTA, inom EEC, inom Europarådet och inom FN:s ekonomiska kommission för Europa. Så går det för närvarande till; man utreder i dessa internationella organisationer problemen också kring de multinationella företagen. Utskottet redovisar också att man här i landet inom industridepartementet följer dessa frågor i den utsträckning speciellt svenska synpunkter bör anläggas.

Detta har fört utskottet till slutsatsen att det inte finns skäl att hemställa om en särskild parlamentarisk utredning. Utskottets hemställan blir i stället att riksdagen måtte avslå motionen, och

jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna hemställan.

Herr STRIDSMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka för utskottets ordförande att jag sade att jag ställer mig positiv till denna internationella utveckling. Jag inledde med att nämna just vilken fördel för vårt land som denna företagsetablering är, det kapitaltillskott det medför och det tekniska kunnande som följer med den. Men vi kan fördenskull inte acceptera allt. Vi framhåller i reservationen, liksom motionärerna har gjort i motionen, att man inte okritiskt kan svälja allt, utan att vårt land måste kunna kontrollera utvecklingen.

Det är riktigt att också svenska företag investerar i utlandet, men det finns en liten skillnad. Ett speciellt land med en kolossal ekonomisk makt, nämligen Förenta staterna, svarar för mer än hälften av de totala utländska investeringarna i Sverige. Svenska investeringar görs inte i samma utsträckning i USA utan sprids till många länder runt om i världen. Förhållandena är därför inte helt jämförbara, och det är fortfarande viktigt att vi har en möjlighet till kontroll.

Vi säger i den del av utlåtandet, som är gemensamt på sidan 6, att det enligt utskottets mening är »ett självklart krav, att den utländska företagsetableringen i Sverige, särskilt i multinationella företags regi, underordnas de mål som samhället vill uppnå på olika områden» och att detta i sin tur kräver »att de problem som kan aktualiseras studeras och att erforderliga åtgärder vidtas i tid».

Eftersom utskottsmajoriteten inte vill tillsätta en utredning, ifrågasätter jag om man verkligen har vidtagit de erforderliga åtgärderna för att vi skall vara säkra på att de multinationella företagen underordnar sig de mål på olika områden som vi i vårt samhälle vill nå.

Åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Stridsman påpekade i sitt anförande att de multinationella företagen tillför landet riskvilligt kapital och tekniskt kunnande. Han sade att detta var några av fördelarna med den multinationella verksamheten. I sin replik underströk han detta ytterligare.

Jag tycker det är värdefullt att det blir sagt. Om vi skall ha en internationell arbetsfördelning inom produktion och handel, måste det nämligen uppstå multinationella företag. Om Sverige inte hade haft möjlighet att etablera företag i andra länder, skulle det ha varit till stor nackdel inte bara för vårt näringsliv utan över huvud taget för levnadsstandarden i landet. Låt oss alltså vara överens om att den tekniska utvecklingen skapar fram multinationella företag, som — såsom det sägs i den motion som ligger till grund för reservationen — effektiviserar produktionen.

Jag vill emellertid också hålla med herr Stridsman när han säger att de multinationella företagen skapar problem, inte minst genom sin storlek. Det finns amerikanskägda multinationella företag vilkas omsättning är större än statsbudgeten i ett mindre europeiskt land. Överallt i världen har man börjat förstå att det måste skapas ett internationellt regelsystem för att vi skall få den maktbalans med avseende på dessa multinationella företag som behövs.

Man har också inom OECD börjat ett visst arbete på detta område. Jag berättade i remissdebatten hur även den internationella fackföreningsrörelsen har inlett ett samarbete om denna sak, eftersom man anser det vara av stor vikt att de fackliga organisationerna i de industriländer där ett visst multinationellt företag är representerat kan samarbeta för att gemensamt hävda sina intressen gentemot arbetsgivaren. Men det behövs också nationella

regler. Vår nuvarande lagstiftning har nämligen icke tagit hänsyn till den utveckling som har ägt rum på företagsstrukturens område, och här bör vi se till att vi inte kommer på efterkälken.

Vi behöver internationella regler, sade jag nyss. Utskottsmajoriteten hänvisar till det förberedelsearbete som pågår inför EEC-förhandlingarna och säger att frågan måste komma upp där. Det är klart att denna fråga om ett gemensamt regelsystem när det gäller multinationella företag spelar en mycket stor roll inom EEC, eftersom det behövs internationella regler, men det förvånar mig, herr talman, att utskottsmajoriteten inte inser att det behövs en översyn också i Sverige.

När jag läste utlåtandet och tog del av den mycket positiva inställningen förutsatte jag att utlåtandet skulle sluta i ett yrkande om bifall till motionen, och jag blev mycket förvånad när jag såg att det slutade med ett avslagsyrkande. Jag sade redan i remissdebatten att jag hoppas att socialdemokraterna och moderaterna inte kommer att motsätta sig att en översyn äger rum. Jag vill upprepa den förhoppningen, herr talman, och yrkar bifall till reservationen.

Herr REGNELL (m):

Herr talman! På samma sätt som jag när det gällde motionen satte fingret på det avsnitt där det talas om att dessa problem måste lösas i internationell samverkan formulerade herr Gustafson i Göteborg nu i sitt inlägg detta så, att det behövs ett internationellt regelsystem. För oss inom utskottet har det varit självklart att detta är ting som måste klaras upp i internationell samverkan, och vi har också varit medvetna om att arbete i den riktningen pågår.

Så säger herr Gustafson, att det därutöver också behövs att man ser över förhållandena här hemma, och han erinrar om det mycket intressanta inlägg

Åtgärder för att motverka maktkoncentration hos multinationella företag

som han gjorde i remissdebatten. Vår replik är att man inom industridepartementet noga följer dessa problem, och vi förlitar oss på att man kommer att ta initiativ i den mån man finner behov av att aktualisera någonting. Har herr Gustafson något konkret förslag, vore det intressant att höra det för att få ett besked om vad vi genom ett bifall till motionen skulle kunna uppnå.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Skall man delta i ett internationellt samarbete för att få till stånd ett regelsystem beträffande de multinationella företagen, är man mycket dåligt rustad om man inte innan man går till detta internationella samarbete har gjort en mycket grundlig undersökning av förhållandena, sedda från svensk synpunkt.

Nu säger utskottets ordförande att det pågår ett visst sådant arbete i industridepartementet. Ja, men det arbetet är okänt för riksdagens ledamöter; vi känner inte till omfattningen av det. Jag för min del tycker att denna fråga är så viktig att det är motiverat inte bara att industridepartementet ägnar uppmärksamhet åt det i samband med behandling av frågor som faller inom dess område, utan att man gör en utredning om de multinationella företagens ställning och de konsekvenser dessa företags uppträdande får för vårt sätt att behandla företagen i vårt land.

Med anledning av att bankoutskottets ordförande frågar, om jag har något speciellt förslag att bidra med, kan jag hänvisa till vad jag sagt tidigare från denna talarstol, men jag vill dessutom säga, att jag anser, att problemet är så viktigt, att det behövs en ordentlig och allsidig genomlysning, och det kan vi bara få genom en utredning här i Sverige, som sedan kan ligga till grund för det arbete i vilket vi deltar i internationella sammanhang.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! När det förs fram ett förslag om utredning, är det ju av intresse att få veta, att det finns något konkret problem att lösa. Det var därför jag bad herr Gustafson i Göteborg att ge exempel på något som denna utredning borde syssla med, vilket man för tillfället har otillräckliga besked om.

Herr Löfgren talade om det utredningsarbete som bedrivits inom folkpartiet. Resultatet av det har diskuterats i tidskrifter och press och fått ett mycket gynnsamt mottagande, såvitt jag förstår.

De synpunkter man kommit fram till inom industridepartementet är det väl inte helt omöjligt att få besked om. Om man inte är medlem av bankoutskottet och den vägen kan få informationer som lämnas från departementet, finns ju för en ledamot av riksdagen möjlighet att rikta interpellation till industriministern för att på den vägen få aktuella informationer.

Jag understryker på nytt att ingen bestrider vikten och betydelsen av dessa frågor. Ingen inom utskottet har sökt bagatellisera dem. Tvärtom vill jag påstå att det ställningstagande som utskottet kommit fram till innebär, att man understryker vikten av dessa frågor genom att inte söka reducera dem till någonting som rör två parter — vårt land och de länder som finns representerade här i form av utländsk företagsamhet — utan genom att framhålla att detta är ett problem på internationell nivå och därför bör klaras genom utredningar i internationella organisationer.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Just det förhållande som utskottets ordförande pekar på, att man inte har velat bagatellisera problemen utan att man framhåller att det rör sig om stora problem och fastslår detta i utlåtandet, borde medföra att man yrkar bifall till motionen och inte

Barnavårdsmannainstitutionen

anser sig behöva ytterligare kompletterande uppgifter för att bevisa att denna fråga är av den storleksordningen att det skulle vara nödvändigt med en utredning. Jag upprepar vad jag sade förut: man går dåligt rustad till internationellt samarbete, om man inte har gjort en grundlig undersökning om förhållandena, sedda från det egna landets synpunkt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stridsman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Annerås m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Stridsman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 59 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 59, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor om ytterligare anslag till Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18**Barnavårdsmannainstitutionen**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av motioner angående barnavårdsmannainstitutionen.

I de likalydande motionerna I: 25 av herr *Hansson m. fl.* och II: 27 av fru *Hörlund m. fl.* hemställdes »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag om avskaffande av barnavårdsmannainstitutionen och till nya bestämmelser i enlighet med motionen förelägges innevarande års riksdag i så god tid att nya regler kan träda i kraft den 1 januari 1971».

I de likalydande motionerna I: 163 av fru *Lilly Ohlsson m. fl.* och II: 182 av fröken *Bergegren m. fl.* hemställdes att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt, allsidig och förutsättningslös översyn av barnavårdsmannainstitutionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av motionerna

I: 25 och II: 27 samt

I: 163 och II: 182

i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört om utredning rörande barnavårdsmannainstitutionen.

Reservation hade avgivits av herr *Hansson* i Piteå (s), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 25 och II: 27 samt med

Barnavårdsmannainstitutionen

avslag på motionerna I: 163 och II: 182 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag om avskaffande av barnavårdsmannainstitutionen och till nya bestämmelser i enlighet med vad reservanten anfört förelades nästa års riksdag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Piteå (s):

Herr talman! I december 1969 var barnavårdsmannainstitutet föremål för debatt i riksdagens båda kamrar. Den hölls i anslutning till proposition 124 med förslag om nya arvsregler för utomäktenskapliga barn och nya regler för fastställande av faderskap för barn utom äktenskap.

Till grund för debatten låg en motion från ledamöterna Hörnlund och Håvik m. fl. om barnavårdsmannainstitutets avskaffande. Första lagutskottet avstyrkte motionen. Till utskottets utlåtande var fogad en reservation som helt anslöt sig till de synpunkter som motionärerna anfört. Andra kammaren biföll reservationen, medan första kammaren följde utskottet, och då sammanjämkning icke var möjlig föll frågan.

Ledamöterna Hörnlund och Håvik återkom därför i januari detta år med motion i frågan.

Liksom 1969 yrkar motionärerna att det obligatoriska barnavårdsmannaskapet med personligt förordnande skall avvecklas och att barnavårdsnämnden skall träda i barnavårdsmannens ställe. Sedan faderskaps- och underhållsfrågan blivit löst skall ärendet avföras. Den nu föreliggande anmälningsplikten skall enligt motionärerna bestå även framdeles.

Motionen har överlämnats till första lagutskottet och varit föremål för remissbehandling. Av de tio remissinstanser som fått tillfälle avge yttrande tillstyrker följande motionens syfte: Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges socialtjänstemannaförbund, Svenska

kommunförbundet och Stockholms stads barnavårdsnämnd. Av dem som yrkar att frågan skall bli föremål för utredning märks Föreningen Sveriges rätts-hjälpsjurister, socialstyrelsen och Advokatsamfundet. Rent principiellt kan om de yttranden som remissinstanserna avgivit sägas, att de som i mera periferisk grad har kommit i kontakt med barnavårdsmannainstitutionen har tillstyrkt att frågan om dess avskaffande bör bli föremål för utredning, medan de som har närkontakt med denna verksamhet har ansett att barnavårdsmannainstitutionen kan avvecklas utan ytterligare utredning. Så framhåller t. ex. barnavårdskonsulenten i Norrbottens län efter en historisk återblick bl. a. följande:

»Tillvaratagandet av barnens rätt och bästa vilade på mödrarna som ofta visade sig sakna förmåga att bevaka sina och barnens rättigheter, och då deras egen situation ofta var sådan att de för egen del var i behov av samhällets bistånd var det en erforderlig och utomordentlig reform som då genomfördes genom att man införde detta personliga förordnande — barnavårdsman — obligatorisk för varje barn utom äktenskap. Det var inte enbart behovet av att bistå mor och barn vid faderskapets fastställande och indrivande av underhållsbidrag som var av betydelse, utan hela den sociala situationen för ensamma mödrar ropade på insatser från samhällets sida. Bidragsförskott, barnbidrag, yrkesutbildning och bostadsbidrag var okända begrepp. Allmänt var det också en social nedvärdering av den ogifta modern. Fattigdom rådde, och många barn levde under mycket otillfredsställande förhållanden. Över 50 år senare förefaller institutet föråldrat och bör därför utgå ur lagstiftningen.»

Längre fram i sitt yttrande framför barnavårdskonsulenten följande: »Om frågan kan lagtekniskt lösas bör man så snart som möjligt komma med för-

Barnavårdsmannainstitutionen

slag om barnavårdsmannainstitutionens avskaffande och utgå ifrån att familjeberedningen så allsidigt belyst ämnet, att någon ytterligare utredning icke är påkallad och att framtidens befattning med samtliga barn i samhället, vare sig de föds i eller utom äktenskap, blir densamma. Vi har i dag inte någon uppenbar skillnad mellan barn utom äktenskaps och barn i äktenskaps möjligheter i samhället. Vi har nya samlevnadsformer som accepteras som likvärdiga det legitima äktenskapet. Den helhetssyn som skall prägla det sociala arbetet i samhället skall ju även innebära uppsökande verksamhet så att var och en som är i behov av samhällets hjälp också skall få den. Barnavårdsnämnderna är väl skickade att övertaga barnavårdsmannens skyldigheter och befogenheter vid fastställande av faderskap och fastställande och indrivande av underhåll. De kurativa åtgärderna skall följa de sociala lagarna, vara serviceinriktade och bygga på frivillighet och avse alla barn i samhället.»

Föreningen Sveriges socialchefer framhåller bl. a. följande: »Den kommunala socialvården är orienterad mot sådan allmänt serviceinriktad verksamhet med helhetssynen som en bärande princip. En personligt förordnad barnavårdsman strider också mot denna helhetssyn där det förutsättes att en tjänsteman skall handlägga samtliga ärenden oavsett vilken karaktär den sociala problematiken kan ha.» — — — Sammanfattningsvis uttalar föreningen att den helt föräldrade barnavårdsmanlagstiftningen bör grundligt reformeras. Av såväl principiella som administrativa skäl bör inte enbart de personliga förordnandena utan hela barnavårdsmaninstitutionen som företeelse upphöra. Ingen särskild utredning torde behöva belastas med att redigera den legala ramen för fastställande av faderskap, upprättande av avtal om underhållsbidrag etc. Barnavårdsnämndens ansvar och beslutsordning, reglerna för

godkännande av erkännande/avtal etc. torde inte vara så komplicerade att hela frågan behöver utredas. Den kommunala socialvården och de människor den är satt att hjälpa och bistå blir mest lidande av en tidsutdräkt.

Föreningen delar således de värderingar och synpunkter som framfördes i motionerna I: 25 och II: 27 och förordar en snabb departementsutredning som kan leda till att lagförslag kan föreläggas 1970 års höstriksdag.

Herr talman!

Socialvårdens uppslutning bakom ledamöterna fru Hörnlunds och fru Häviks motion är påfallande enstämmig. Tror någon verkligen att det hade blivit en sådan uppslutning, om man hade ansett att motionens genomförande skulle ha medfört en försämrad situation för de ensamstående mödrarna? Om några är skickade att förutse konsekvenserna av barnavårdsmaninstitutionens avskaffande måste det enligt min uppfattning vara de som har direktkontakten med verksamheten, och de har som sagt slutit upp bakom motionen.

Tillåt mig också att erinra om att förstakammarledamoten och tidigare familjeministern fru Ulla Lindström, ordförande i familjeberedningen, gav sitt stöd åt reservationen när frågan förra året behandlades i första kammaren. Fru Lindström framhöll därtill att någon ytterligare utredning ej var nödvändig, då allt erforderligt sakmaterial för frågans bedömning fanns att tillgå i familjeberedningens betänkande.

Om man jämför första lagutskottets utlåtande detta år med fjolårets, märker man en påtaglig sinnesändring. I december 1969 hänvisade utskottet till att socialutredningen och familjerättsutredningen skulle pröva frågan, varför det inte skulle finnas anledning för riksdagen att ta något initiativ i frågan.

I år förordar första lagutskottet att frågan underkastas en allsidig och försättningslös utredning, som kan ge

Barnavårdsmannainstitutionen

nomföras av socialutredningen och familjerättsutredningen antingen var för sig eller tillsammans, eller i form av en separat utredning. Beträffande detta generösa utbud av utredningsalternativ framhåller utskottet att utredningen, oavsett vilket alternativ Kungl. Maj:t väljer, bör bedrivas med största skyndsamtet.

Att utskottet nu kommit in på så djärva tankebanor torde i första hand bero på den motion, som väckts av fröken Astrid Bergegren m. fl. Jag tänker inte ingå i någon polemik med fröken Bergegren. Låt mig emellertid säga att de farhågor, som hon och hennes medmotionärer hyser för ett avvecklande av barnavårdsmannainstitutet enligt de riktlinjer som dras upp av fru Hörnlund och fru Håvik och i reservationen, på intet sätt kommer att besannas. Därtill är dagens socialvård alltför väl rustad och serviceinriktad. Till detta kommer det stöd som samhället genom olika riksdagsbelut ger åt de ensamstående mödrarna.

Jag tror att tiden nu är mogen att låta barnavårdsmannainstitutet gå till historien. Det har från sin tillkomst och under några årtionden därefter fyllt en stor uppgift men i dag har det icke någon anknytning med verkligheten i de verkliga förhållandena och det står i fullständig kontrast till alla andra hjälpformer. Alla hjälp- och stödåtgärder inom barna-, nykterhets- och kriminalvård i form av övervakning och tillsyn är till tiden begränsade till mellan ett och tre år. Om en ensamstående kvinna föder ett barn, anses emellertid hon och barnet vara i behov av tillsyn i 18 år. Är detta verkligen värdigt ett samhälle, som hyllar principen om den enskilda människans integritet, och stimulerar verkligen en sådan lagstiftning en utveckling mot ökad jämlikhet? — förvisso icke. Låt oss därför medverka till att den avskaffas!

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

fall till den reservation som är fogad vid första lagutskottets utlåtande nr 49.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fru *Sigurdson*, herrar *Gustafsson* i Barkarby och *Lindkvist*, fru *Bergander* samt herr *Häll* (samtliga s.).

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! De båda motionspar, som vi nu behandlar, har det gemensamt att de utgår från behovet av en ändring av de nu 50 år gamla bestämmelserna om barnavårdsmannaskap. De förutsättningar som motiverade bestämmelsernas tillkomst är i dag inte desamma som de som förelåg när barnavårdsmannainstitutionen infördes för cirka 50 år sedan.

I motionsparet I: 25 och II: 27 har gjorts en tidsbestämd anhållan om avskaffande av barnavårdsmannainstitutionen i dess nuvarande obligatoriska och personliga form. Motionärerna begär att härför erforderlig lagtext skall utarbetas inom departementet. Herr Hansson i Piteå har i sin reservation begärt att lagförslag skall framläggas redan under nästkommande års riksdag. I och med det mönstrar man givetvis ut den nu föreliggande möjligheten för ensamma föräldrar till barn inom äktenskap — fränskilda, änkor och änklingar — att få en personligt förordnad barnavårdsman vid sin sida. Det är en möjlighet som för närvarande begagnas av ca 40 000 ensamma föräldrar.

I motionsparet I: 163 och II: 182 — där jag är en av motionärerna — har vi också ifrågasatt om de nuvarande bestämmelserna med en obligatorisk och på personligt förordnande byggd barnavårdsmannainstitution är berättigade. Vi anser att frågan bör bli föremål för en förutsättningslös utredning, innan riksdagen tar slutlig ställning till pro-

Barnavårdsmannainstitutionen

blemet. Vi menar också att lagen efter 50 år kan vara i behov av en översyn. Men man måste också veta litet mer om vad som skall sättas i stället än det tämligen summariska förslag som föreligger i motionerna I: 25 och II: 27 och som presenterats i remissutlåtandena. Om barnens rätt skall tillvaratas och om de hjälpbehövande föräldrarnas rätt skall tillgodoses lika bra — eller helst ännu bättre — måste det kartläggas hur detta skall ske och hur ansvaret skall fördelas. Man bör inte förkasta det nuvarande systemet utan att rädsla över det som varit och fortfarande är värdefullt i detta.

I motionerna I: 25 och II: 27 har man uppehållit sig vid den diskriminering av de ogifta mödrarna som enligt motionärerna föreligger. Visst är det sant att en betydligt större andel av de ogifta mödrarna på grund av god utbildning, välbetalt arbete och samhällelig status har oändligt mycket bättre möjligheter än förr — ja, lika bra möjligheter som föräldrar i s. k. fullständiga familjer — att självständigt sörja för sina barns vård och uppfostran. Självfallet upplever de nuvarande bestämmelser som ett samhällets opåkallade överförmynneri. För dem kan givetvis obligatoriet slopas utan några som helst olägenheter. Redan nu har ju också barnavårdsnämnderna möjlighet att avskrivna sådana barnavårdsmannaskap som man finner inte behöver bibehållas.

Frågan är emellertid hur pass representativ denna relativt privilegierade grupp av ogifta mödrar är och hur många ogifta mödrar som fortfarande ekonomiskt och socialt befinner sig bland de eftersatta grupperna. Därom kan t. ex. låginkomstutredningen ge besked. Frågan är hur dessa ogifta mödrar upplever sin situation och hur de uppfattar barnavårdsinstitutionen — som ett tvång eller som ett värdefullt stöd. Någon representativ undersökning härom föreligger såvitt jag vet inte.

Svenska kommunförbundet har gjort ett uttalande i saken i sitt yttrande över motionerna I: 162 och II: 182. I motionerna har framhållits att frågan om barnavårdsmannainstitutionens betydelse och funktion är komplicerad, att en allsidig utredning behövs, att bl. a. mödrarnas egna attityder behöver utredas och att konsekvenserna av ett slopande av institutionen behöver klarläggas. Förbundet skriver: »Det är riktigt att de i motionerna angivna förhållandena inte är klarlagda. Förbundsstyrelsen anser dock inte att en troligen tidsödande utredning bör ytterligare fördröja den reform som förbunden funnit angelägna.»

Jag tycker att detta yttrande — som dock inte avgivits av en enhällig förbundsstyrelse — är ganska anmärkningsvärt. Man har inte utrett mödrarnas — och naturligtvis ännu mindre barnens — attityder och önskemål. Men det är tydligen ovidkommande, eftersom man vill ha en reform med hänsyn till administrativa förhållanden — barnavårdsnämndernas kapacitet och kommunernas resurser är det viktigaste. Givetvis tror man uppriktigt att man skall kunna bjuda en bättre service under ett nytt system. Vi behöver emellertid litet mer än en fast tro och ett tämligen löst skisserat system att hålla oss till. Det gäller ju en genomgripande reform som berör många människors väl och ve, och här om någonsin vore det väl befogat att vi lade örat till marken och lyssnade till gräsrotterna.

Nu vill jag inskjuta, för att det inte skall bli några missförstånd, att även om det skulle visa sig att en majoritet av de ogifta mödrarna fortfarande anser att det personliga barnavårdsmannaskapet är ett värdefullt stöd, så är det inte säkert att vi inte skulle finna ett annat och bättre system med vilket de kunde vara lika nöjda. Jag tror att fru Holmqvist senare kommer att beröra några av de praktiska problem

Barnavårdsmannainstitutionen

som rör dessa frågor, och jag skall därför inte närmare gå in på dem.

Skulle nu en förutsättningslös utredning komma fram till att det trots allt skulle vara av värde för majoriteten av de ensamma mödrarna att man behåller ett personligt barnavårdsmannaskap, låt vara i en moderniserad form, bör nog den mera väletablerade delen av denna grupp av solidaritet med de sämst ställda finna sig däri. Man kan ju här dra en parallell med bestämmelserna i förmynderskapslagen. Det är självklart att vi räknar med att föräldrar i allmänhet vill sina barns bästa. Men om föräldrar har att förvalta förmögenhet för sina barn, är de ändå underkastade samhällets kontroll genom överförmyndarinstitutionen. Detta sker av skäl som inte är så svåra att förstå. Det är inte den stora mängden föräldrar som sköter sig exemplariskt som vi vill kontrollera, utan det är det lilla fåtal som avviker från mängden.

Ingen har ifrågasatt att samhället har rätt och skyldighet att barnets börd blir fastställd och att barnet också tillförsäkras underhåll. Men ändå är det just vid det tillfället som det största spänningsförhållandet uppstår mellan mor och barnavårdsman, eftersom barnavårdsmannen då måste fråga ut henne om sådant som tillhör hennes ömtåligaste privatliv.

Om två människor lever tillsammans och har barn gemensamt utan att vara lagligt vigda, blir de också underkastade reglerna om fastställande av börd och avtal om underhåll. Jag förstår att detta kan förefalla ganska barockt. Naturligtvis är barnets börd i sådana fall lika säkert konstaterbar som beträffande barn i äktenskap. I fråga om underhållningsskyldigheten måste fortfarande den saken bevakas, så länge det föreligger skilda regler mellan barn födda i och utom äktenskapet. Här får vi väl så småningom en modernare familjelagstiftning och en lösning också på

detta problem.

I remissvaren har meningarna varit ganska delade. Jag har fäst mig vid att de barnavårdsnämnder, som ställt sig mycket positiva till ett omedelbart slopande av barnavårdsmannainstitutionen, inte har redovisat i vilken utsträckning man har utnyttjat redan nu föreliggande möjligheter att avskrika onödiga barnavårdsmannaskap. De instanser som ställt sig positiva till en utredning har varit de, vilka främst haft att lägga synpunkter på de juridiska aspekterna på problemet. Bl. a. har familjelagssakkunniga påpekat, att vi nu inte kan överblicka behovet av följdändringar i andra lagar och författningar. Det är klart att första lagutskottet tagit stor hänsyn till sådana synpunkter. Jag tror inte att vi, som herr Hansson i Piteå gör, skall dra en gräns mellan dem som har mera perifera erfarenheter av detta och dem som besitter mera närkunskap. Sådana remissinstanser som Sveriges rättshjälpsjurister har nog inte bara perifera kunskaper om hur detta system fungerar.

I remissvaren har också sagts att den integrering av social-, barnavårds- och nykterhetsnämnderna, som kommer att ske i en rad kommuner, gör att det är önskvärt att man så snart som möjligt får frågan om avskaffande av barnavårdsmannaskapsinstitutionen löst. Detta är naturligtvis en mycket viktig synpunkt. Skall en utredning göras, får det inte bli en utredning som kommer att ta mycket lång tid, utan den bör genomföras så snabbt som möjligt. Detta har också påpekats av utskottet i dess utlåtande.

Under 1969 hade första lagutskottet att behandla en motion av liknande innehåll som den fru Hörnlund m. fl. har väckt. Utskottet avstyrkte då motionen. Detta berodde bl. a. på att vi den gången inte hade möjlighet att skicka ut motionen på remiss. Jag vill dock erinra om att första lagutskottet i sak

Barnavårdsmannainstitutionen

inte intog någon avvisande attityd. Utskottet har nu också uttalat en mycket stark förståelse för behovet av en lagändring, men man vill inte ställa sig bakom de krav som framförs i motionen av fru Hörnlund m. fl., därför att dessa går vida utöver vad som framfördes i familjeberedningens förslag år 1967. Utskottet finner därför att en utredning nu är befogad.

I den motion som jag står bakom har vi sagt att man kan tänka sig att undersökningen skulle kunna göras av någon av de sittande utredningarna. Vi har väl då haft socialutredningen eller familjelagssakkunniga i tankarna, men vi har också uttalat att vi kanske ändå skulle föredra en separat utredning. Utskottsmajoriteten har lämnat den frågan öppen och menar att det bör överlämnas till Kungl. Maj:t att avgöra hur utredningen skall bedrivas, och jag har ställt mig bakom detta uttalande. Jag vill emellertid deklarera att jag personligen lutar åt att det borde vara en separat utredning med hänsyn till önskvärheten av att arbetet bedrivs så skyndsamt som möjligt.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den hemställan som har avgivits av första lagutskottets majoritet.

I detta anförande instämde herrar *Börjesson* i Falköping och *Polstam* (båda cp).

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Hösten 1969 hade vi en mycket lång och uttömmande debatt omkring frågorna om det obligatoriska barnavårdsmannaskapet i samband med behandlingen av propositionen 124 år 1969. Jag vill gå så långt att jag påstår att barnavårdsmannaskapsfrågan tilldrog sig ett väl så stort intresse som förslaget om nya arvsbestämmelser. Detta bevisas kanske också av det faktum att andra kammaren biföll den reservation som hade fogats till utskottsutlåtanden

och i vilken det yrkades att de obligatoriska barnavårdsmannaförordningarna skulle upphöra och att barnavårdsnämnderna skulle träda i barnavårdsmans ställe intill dess att börd- och underhållsfrågorna hade lösts. Herr Hansson i Piteå var ensam reservant den gången, men han vann ändå kammarens gehör. Även i år är herr Hansson ensam reservant. Trots detta faktum kan man fråga sig om han är så ensam som han ser ut att vara. På den frågan kan man svara ett obetingat nej när man tar del av remissyttrandena i detta ärende.

Först och främst är att märka att representanter för samtliga partier återfinns bland motionärerna bakom motionerna I: 25 och II: 27. Ännu viktigare än detta är emellertid vad jag nyss var inne på, nämligen remissbehandlingen. Det är ett överväldigande remisstöd vi har fått för vårt förslag. De remissorgan som i sin dagliga gärning kommer de problem vi diskuterar mycket nära inpå livet uttalar sitt obetingade tillstyrkande av en förändring i den riktning som vi har föreslagit. De är alltså inte räddhågade när det gäller att kunna klara ett genomförande av denna reform ganska snart.

Kommunförbundet, som möter de organisatoriska frågorna i samband med kommunsammanläggningar och nya riktlinjer för socialvårdsorganisationen inom kommunerna, tillstyrker en reform utan tidsödande utredning. Man påpekar att förutvarande Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet vid flera tillfällen har förordat reformer i de regler på vilka nuvarande barnavårdsmannainstitution vilar. Föreningen Sveriges socialchefer tillstyrker helt motionerna I: 25 och II: 27 och förbigår motionerna I: 163 och II: 182 med tystnad — alltså det motionspar som har tillstyrkts av utskottet. Sveriges socialtjänstmannaförbund anser att »det icke torde innebära något som helst problem» att slopa det obligatoriska barnavårdsmannaskapet. Man menar att kon-

Barnavårdsmannainstitutionen

taktmöjligheten finns inom ramen av barnavårdslagstiftningen beträffande såväl underåriga som äldre mödrar. Stockholms stads barnavårdsnämnd vill att barnavårdsmannainstitutionen avskaffas och att nya regler snarast utformas. Det helt övervägande antalet barnavårdsnämnder i Norrbotten som tillfrågats anser att frågan bör lösas utan tidsutdräkt och tillstyrker ett upphävande av obligatoriet.

Barnavårdskonsulenten i Norrbotten, som för övrigt är den ende barnavårdskonsulent som har tillfrågats i sammanhanget, uttalar sig mycket positivt om motionerna I: 25 och II: 27.

Samtliga dessa remissyttranden har alltså avgivits av instanser som ute på fältet har att se till att vi har en väl fungerande organisation för att i olika former lämna stöd till medborgarna. Detta bevisas också av att man i remissvaren rör sig med realiteter. Man lever inte i den okunnighet som dess värre vårt högsta organ, när det gäller att följa barnavårdsverksamheten i riket och verka för att den utvecklas ändamålsenligt, tycks göra. Jag avser i detta sammanhang socialstyrelsen, vars remissyttrande i och för sig är värt några minuters reflexioner.

Men jag kanske först vill betona att socialstyrelsens behandling av ärendet också förtjänar att uppmärksammas. Det är inte den förväntat radikale och progressive generaldirektören i det nya verket som har undertecknat remissyttrandet till utskottet. Nej, frågan har behandlats av en under hösten pensionerad tjänsteman i verket, och vid behandlingen av ärendet har deltagit bl. a. en tjänsteman som inom kort skall avgå med pension. Det är således den gamla andan som har fått råda när socialstyrelsen i remissvaret har tagit ställning till en principiellt mycket viktig fråga inför 1970-talets barnavård och sociala organisation. Det nytänkande som man kunde ha väntat har inte fått något utrymme. Detta bevisas kanske bäst av att

man har bifogat remissyttrandet över familjeberedningens betänkande 1967. I huvudsak stöder man sig på detta när man avstyrker yrkandena i våra motioner.

Någon snabb förändringens vind tycks inte blåsa genom socialstyrelsens portar, även om vi har fått en ny verksamorganisation och en del nya kvastar. Frågan är hur länge de gamla tjänsteinnehavarna skall få sopa i sina invandaturer — dvs. om de som av prestige-mässiga skäl och bundna vid system som de under en lång följd av år har betraktat som ofelbara eller näst intill skall få stoppa utvecklingen på väsentliga områden. Eller vad skall man få för uppfattning när man tar del av följande passus i det återopade remissyttrandet från 1967: »Därtill kommer, att det många gånger varit lättare för klientelet att vända sig till och få förtroende för en person som självständigt skall företräda deras intressen än att ha att göra med ett samhälleligt offentligt organ. Då en god kontakt med klientelet är en grundförutsättning för att en barnavårdsman skall lyckas med sina uppgifter, har detta förhållande varit av stor betydelse.»

Man kan naturligtvis först fråga sig om ett verk som enligt lag har att följa barnavårdsverksamheten i riket har undersökt hur god kontakten kan vara mellan en barnavårdsman och dennes kanske 300—400 »klienter» — som socialstyrelsen uttrycker det. Vidare bör det observeras att ett organ, som borde gå i spetsen för den nya serviceinriktade socialvårdsorganisationen som växer fram i hela landet, har en så krass syn på ett »samhälleligt offentligt organ». I detta fall är det landets barnavårdsnämnder och de nya sociala centralnämnderna man talar om.

Men det mest stötande — för att använda ett milt ord — är att socialstyrelsen betraktar samtliga ogifta mödrar och deras barn som »klienter» och »klientel». Det tycks vara dags för socialsty-

Barnavårdsmannainstitutionen

relsen att rensa upp i vokabulären om inte fördomarna är alltför djupt rotade. Eller vad anser kammarens ledamöter om följande: »Klientelet är emellertid ej så homogent som ofta förutsättes. Miljön för vissa vårdare—barn kan ibland likställas med den för vilka 'normala' barnfamiljer som helst.» Man kan undra vem utöver socialstyrelsen som förutsätter att så gott som samtliga ensamföräldrar och deras barn lever i misär, i oordnade förhållanden, i riskzonen för barnmisshandel m. m.

Om det verkligen vore fallet, är det ansvarslost handlat från socialstyrelsens sida att man under årens lopp inte gjort mer för att förbättra förhållandena utan nöjt sig med att det finns barnavårdsmän som har flera hundra uppdrag att sköta.

Sanningen är den att den överväldigande delen av de ensamstående och deras barn lever under ungefär samma förhållanden som övriga familjer. Den kvinnliga förvärvsfrekvensen är högst bland ensamma föräldrar, och dessa har den största andelen av barntillsynsplatserna. Närmare 15 procent av alla ensamma föräldrar erhöll visserligen socialhjälp år 1967. Men det var i flertalet fall fråga om mer tillfälligt stöd, till dess vårdnadshavaren fått möjlighet att förbättra sina egna inkomster, eller om ekonomisk hjälp till större utgifter av engångskaraktär. Detta förhållande, dvs. att 15 procent vid något tillfälle behöver socialhjälp, beror naturligtvis i stor utsträckning på att kvinnor i regel är lågavlönade och att det brister i fråga om deras möjlighet att få tillsyn för sina barn. Detta förhållande kan i vart fall ingen barnavårdsmannainstitution ändra på, och därför kan vi för dagen lämna den frågan åt sidan.

Men det faktiska förhållandet kvarstår, att 85 procent av ensamföräldrarna under 1967 klarade sig utan socialhjälp. Den saken bör kanske socialstyrelsen fundera över före nästa remissomgång — om det nu behöver bli nå-

gon sådan i den här frågan.

Som motvikt mot socialstyrelsens dystra yttrande kunde det ha funnits skäl att citera ur Kommunförbundets, barnavårdsnämndernas och socialchefernas skrivelser. Men eftersom dessa remissorgan principiellt och av rationella skäl möter upp på vår sida skall jag nöja mig med att poängtera, att de som är närmast ansvariga för att den sociala organisationen fungerar på ett vettigt sätt i kommunerna och som också står för kostnaderna, vill ha en snabb avveckling av barnavårdsmannainstitutionen. Rimligtvis får det anses självklart att dessa organ vet vad de talar om när de understryker att frågan inte bör förhalas genom en ny utredning eller stoppas i en stor utredningssäck. De bör bli trodda när de framhåller att det går mycket snabbt att genomföra en förändrad organisation. I praktiken är förhållandet det, att de flesta större barnavårdsnämnderna har en organisatorisk uppbyggnad med jurister och kravbyråer som gör det möjligt för dem att sköta faderskapsfastställelse och underhållsfrågan på det sätt vi skisserat i motionen.

Nuvarande barnavårdsmän kan gå in i det ordinarie jobbet enligt helhetsprincipen eller — om man så vill — familjevårdsprincipen. Det är för övrigt ett svårt underkännande av barnavårdsnämnderna i landet om man inte tror att de skall följa upp ärendena och i fortsättningen lämna biträde när det gäller uppräknings- och underhållsbidrag och dylikt samt försöka ordna barntillsynsfrågan, lämna råd och stöd, även om inte längre ett personligt förordnande sker. Hur klarar man i så fall alla andra uppgifter? Är det inte i stället värdefullt att det inte blir en enda person utan hela nämnden som får ta ansvaret i de enskilda ärendena? Däri inkluderas förtroendemännen, något som är det inte minst viktiga i detta sammanhang.

Vi har haft en del katastroffall under

Barnavårdsmannainstitutionen

ärens lopp. Jag vill påminna om ett av de mest kända, nämligen Hässelbyfallet. Hur hade det gått om nämnden varit påkopplad i detta fall? Hade man då inte haft större möjligheter att ordna exempelvis bostadsfrågan, social hemhjälp och dylikt till denna ensamma mor med flera barn än vad den barnavårdsman hade, som var inkopplad på detta fall?

Jag skall ägna några minuter åt den andra motionen och utskottets utlåtande. Under debatten 1969 gjorde utskottets företrädare och andra gällande, att frågan om barnavårdsmannaskapen var under utredning och att det därför inte fanns skäl att biträda reservationen av herr Hansson i Piteå.

En månad senare skrev en del av dem som förfäktade denna uppfattning under en motion med krav om utredning. Man kan tydligen ändra sig ganska snabbt ibland, fröken Bergegren!

Jag anser för övrigt motionerna I: 163 och II: 182 tillkomna mer av taktiska skäl än av omsorg om de ensamma föräldrarna och deras barn eller av intresse för jämlikhetsfrågan. Genom att föreslå en utredning skjuter motionärerna upp en reform som de egentligen inte vill ha; de ville inte ta risken att vår motion, som redan var väckt, skulle komma att behandlas av en kanske positiv riksdag. Därför skyndade man sig att kasta in en egen motion som motdrag.

Även utskottet hänvisade under fjolåret till pågående utredningar, men i år vill man utreda. Motionärerna och utskottet underkänner alltså den utredning som familjeberedningen framlade 1967 och som varit föremål för en omfattande remissbehandling. Det skulle vara intressant att få veta vilka fel den utredningen är behäftad med; därmed säger man inte ett ord vare sig i utlåtandet eller i den motion där man begär en utredning. Utskottet, som avsågar våra motioner, hänvisar också till att det kan bli lagtekniska svårigheter att

överblicka behovet av följdändringar i skilda författningar och till att administrativa problem skulle uppstå vid en övergång till ny ordning. Det sista är väl ändå en fråga som Kommunförbundet, socialcheferna och barnavårdsnämnderna torde ha bättre begrepp om än utskottsmajoriteten, och dessa instanser har ju faktiskt tillstyrkt förslaget till alla delar. När det gäller det lagtekniska torde förslaget inte innebära alltför stora svårigheter om viljan är god. Jag har gått igenom föräldrabalken paragraf för paragraf och har kunnat konstatera att det i stort sett räcker att stryka vissa paragrafer och att i andra ersätta ordet »barnavårdsman» med »barnavårdsnämnd». I övrigt är det fråga om en ny kungl. kungörelse och nya råd och anvisningar till barnavårdsnämnderna. Om man på departementet verkligen har så ont om tid eller personal att man inte klarar detta, då får man sannerligen med det snaraste se till att rusta upp. För övrigt anser jag att en departementsöversyn av barnavårdsmanorganisationen bör ske i samråd med socialdepartementet; detta är ju ändå en social fråga. Det kan ju tänkas att de krafter som justitiedepartementet saknar finns att hämta i det andra departementet.

Föreningen Sveriges socialchefer avslutar sitt yttrande med följande ord: »Den kommunala socialvården och de människor den är satt att hjälpa och bistå blir mest lidande av en tidsutdräkt.» Jag anser att frågan har så stor principiell räckvidd att vi inte längre kan stoppas av de obofärdigas förhinder. Ensamstående föräldrar eller unga ogifta mödrar och deras barn har rätt att bli bedömda som alla andra i samhället. De skall inte frångas den primära rätten att anses som fullgoda föräldrar, men de skall ha samhällets stöd och hjälp när de behöver det. I stället har de ofta hamnat i en registreringskvarn, vilket många gånger förhalat deras möjligheter att verkligen

Barnavårdsmannainstitutionen

bli hjälpta.

Det är på 1915 års utredningsmaterial som barnavårdsmannaorganisationen vilar. Under 55 år har det knappast skett någon översyn eller några förändringar. På vilket annat område dras vi med så gamla stenkakelagar? Hur kan det gå så slentrianmässigt till att vi bara låter tiden gå utan att förändra och förnya samtidigt som det samhälle vi lever i genomgår så genomgripande förändringar?

Herr talman! Det är min förhoppning att riksdagen denna dag inte låter sig lockas till nya förhållningar. Det räcker mycket väl med en lagteknisk översyn på detta område. Den kan utan någon större apparat ske på departementsnivå, och man har 9—10 månader på sig att arbeta fram ett förslag om man framlägger det till höstriksdagen 1971.

Det är ett mycket svagt remisstöd som utskottsmajoriteten har bakom sig när den begär att en utredning skall komma till stånd. I stället har de tunga organen mött upp på vår sida och vill ha bort ett tungrott system, som vilar på en gammal ojämlikhetslagstiftning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Hansson i Piteå.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Såväl reservanten som huvudmotionären, fru Hörnlund, har här anfört många värdefulla synpunkter. Låt mig som medmotionär ta upp ytterligare några frågor som jag tycker bör komma med och belysas i sammanhanget!

Enligt bestämmelserna i föräldrabalken skall barnavårdsman alltid förordnas för utomäktenskapliga barn — där har vi redan stämpeln. För barn födda i äktenskapet behöver däremot inte barnavårdsman förordnas, utan endast under vissa i lagen angivna förutsättningar sker detta: om man själv begär det eller om barnavårdsnämnden finner

särskild anledning till att barnavårdsman förordnas.

Dessa bestämmelser i föräldrabalken måste framstå som klart otidsenliga, och det är en förolämpning mot den ensamstående föräldern att barnavårdsman obligatoriskt förordnas för barn fött utom äktenskap.

Bestämmelserna grundar sig på lagen av den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap, och denna lag är i stort sett oförändrad.

I lagberedningens förslag av år 1915 anfördes att det inte var möjligt att i lagtexten uttömmande ange barnavårdsmannens uppgifter men att lagen ändå borde framhålla några av de viktigaste bland de åligganden som gällde trygandet av barnets rätt.

Just denna uppgift har motionärerna inte förbigått, utan de anser att trygandet av barnets rätt är av utomordentligt vikt. Vad vi däremot inte kan förstå är att denna rätt endast tryggas genom obligatoriskt förordnande av barnavårdsman. Frågor om fastställande av faderskap och om underhållsbidrag kan lösas på det sätt som framhållits i motionerna och som många remissorgan har ställt sig bakom. När dessa frågor lösts skall barnavårdsmannen erbjuda modern den service som hon har rätt till, och i övrigt skall barnavårdslagen gälla för alla barn, födda såväl i som utom äktenskap.

Det är tid att rensa ut gamla fördomar ur vår lagstiftning. Det hjälper inte att tala för och acceptera friare samlevnadsformer, om vi samtidigt har en lagstiftning som automatiskt förutsätter att en ogift mor saknar möjlighet att ensam ta ansvaret för sitt barn och att detta obligatorium behöver kvarstå i 18 år.

Barnavårdsmannainstitutet har haft en stor betydelse under den tid vårt samhälle inte gav den service som det ger i dag. Den ensamma moderns situation var i socialt hänseende mycket svår, och därtill kom moraliska värde-

Barnavårdsmannainstitutionen

ringar med i bilden. Dagens situation är en annan. Låt oss fastslå att barnavårdsmannainstitutionen har överlevt sig själv, och låt oss ta råd av de remissinstanser som sysslar med dessa frågor dagligen och som inte ser några nackdelar, utan enbart fördelar med avskaffande av barnavårdsmannainstitutionen.

Bland dessa finner vi, såsom här redan har nämnts, så tunga organ som Svenska kommunförbundet, Föreningen Sveriges socialchefer, Stockholm barnavårdsnämnd och Socialtjänstemannaförbundet. Motionen har även remitterats till länsstyrelsen i Norrbottens län, och till länsstyrelsens yttrande har barnavårdskonsulenten i länet fogat ett eget yttrande, vilket herr Hansson i Piteå redan har berört i sitt anförande. Utöver vad herr Hansson anförde vill jag citera ett stycke ur barnavårdskonsulentens yttrande, riktat till departementschefen:

»Att departementschefen genom sina direktiv till den sittande utredningen för översyn av den familjerättsliga lagstiftningen synes ha tagit principiell ställning och bundit utredningen på ett olyckligt sätt kan nu få den följden att frågan om avskaffande av barnavårdsmannainstitutionen inte blir upptagen till debatt, eftersom departementschefen utgår från att nuvarande ordning med obligatoriet skall bestå.»

När debatten senast fördes i denna kammare — den 5 december 1969 — tydde justitieministerns inlägg på att barnavårdskonsulentens i Norrbottens län farhågor skulle besannas. Men justitieministerns inlägg i första kammaren i samma fråga något senare på dagen kan ändå inge motionärerna och de positiva remissinstanserna en viss hoppning. Jag tillåter mig att citera ett avsnitt ur detta justitieministerns inlägg. Inledningsvis uttalade justitieministern starka sympatier för reservationen förra året, men sedan sade han: »Därtill kommer ytterligare en fråga

som är av teknisk natur men därför inte mindre betydelsefull. I reservationen står nämligen att man vill ha förslag till nästa års riksdag i så god tid att nya regler kan träda i kraft den 1 juli 1970. Det är sannerligen inte så lätt tekniskt sett att effektuera en sådan beställning, om det nu skulle bli första kammarens mening liksom det redan varit andra kammarens mening. Jag skulle rentav vilja säga att det hade varit betydligt lättare att svälja ett bifall till denna reservation, om åtminstone inte orden 'den 1 juli 1970' hade stått där. Men som det nu förhåller sig vill jag framhålla att ett bifall till denna reservation nu skulle förorsaka betydande olägenheter.»

Motionärerna hoppas att justitieministerns positiva inställning fortfarande består, speciellt eftersom de betydande olägenheter av lagteknisk natur som i debatten i första kammaren syntes vara herr Geijers största bekymmer, undanröjts i reservationen till utskottets utlåtande. Motionärerna begärde en ändring av nuvarande bestämmelser fr. o. m. den 1 januari 1971. Men då behandlingen av motionen uppskjutits till höstriksdagen och man därigenom kunde riskera att återigen komma i ett sådant läge, att det skulle vålla tekniska bekymmer, har reservanten begärt förslag till nya bestämmelser att föreläggas 1971 års riksdag.

I Norrbottens län har utöver länsstyrelsen ett flertal barnavårdsnämnder uttalat sig. Av sju städer och kommuner är samtliga ense om att barnavårdsmannainstitutionen bör avskaffas snarast möjligt. Sex av dessa förordar ett omedelbart avskaffande, medan en önskar en utredning men anser att frågan i så fall bör utredas separat från nu arbetande utredningar. Gällivare kommun vill kraftigt understryka att förslaget om slopande av barnavårdsmannainstitutionen förelägges årets riksdag. Kiruna stad har i ett fylligt yttrande påvisat de olägenheter som den nu-

Barnavårdsmannainstitutionen

varande lagstiftningen medför och anser att mycket skulle vara vunnet, om motionerna vann riksdagens gillande och hoppas på att snabb departementsutredning resulterar i lagförslag i god tid under höstriksdagen 1970. Norrbottens läns barnavårdsnämnder företräder en åsikt som delas av de flesta i vårt land. Vi kan väl inte negligera deras erfarenhet, deras sakkunskap?

Herr talman! Låt mig avslutningsvis betona att den moderna socialvårdens strävan går ut på att så långt som möjligt rensa ut kvarvarande inslag av tvång och förmynderi. Med utgångspunkt från denna inställning bör det stå klart att obligatorisk barnavårdsman för utomäktenskapliga barn är en otidsenlig företeelse, för att inte säga kränkande. Ett exempel: Två fränskilda, med var sitt barn från tidigare äktenskap, sammanbor utan att vara gifta med varandra. Om de får ett gemensamt barn förordnas barnavårdsman för detta, men däremot anses det i regel inte nödvändigt att ha barnavårdsman för de barn de förde med sig.

Vi accepterar friare samlevnadsformer, vi påstår oss vara toleranta, vi uttalar den meningen, att vi har en fördomsfri syn på ogifta mödrar. Stämmer detta? Ja, i så fall bör vi vara på det klara med att barnavårdsmannainstitutionen har överlevt sig själv och att det nu verkligen är, inte bara dags, utan hög tid, att få en modernare lagstiftning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen fogad till första lagutskottets utlåtande nr 49.

I detta anförande instämde fru *Fränkel* (fp) och herr *Lundberg* (s).

Fröken **BERGEGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hörnlund tog ju i mycket kraftigt. Jag skulle både till henne och fru Håvik vilja säga att det egentligen inte är så förfärligt stor skill-

nad i sak mellan våra meningar. Vi är lika angelägna om att vi skall få till stånd en modern lagstiftning som bättre anpassas till dagens behov. Vi slår inte på något sätt vakt om den nuvarande diskrimineringen av de ogifta mödrarna. Därför skulle vi kanske kunna diskutera detta något lugnare än fru Hörnlund gjorde nyss.

Det är ju klart att vi, när vi ser på vad remissinstanserna har att säga, finner tillfredsställelse och glädje över de tillstyrkanden som där förekommer och kritiserar dem som har en annan mening än vi. Jag skulle emellertid vilja understryka att varken någon av remissinstanserna eller utskottet i sin helhet har varit negativ mot tanken på att man skall få till stånd en ändrad lagstiftning. Det enda som skiljer våra meningar åt är att utskottet tycker, att man bör utreda en sådan här fråga utan förutfattad mening om hurudan lösningen bör bli. Sedan kan man ju ta upp en sakdebatt om detaljerna. Men för närvarande vet vi faktiskt inte vad vi vill sätta i stället, och det är väl det som är det angelägna. Vi skall inte kasta ut barnet med badvattnet.

Jag tycker att vi borde kunna vara ganska eniga om det gemensamma målet: att få till stånd en lagstiftning som för framtiden utan att på något sätt äventyra barnets rätt också tillgodoser den ensamma förälderns rätt till integritet utan onödig inblandning från samhällets sida. Emellertid kan vi inte bortse från det förhållandet att det utomäktenskapliga barnet i dagens läge inte har samma rätt som det barn som är fött inom äktenskapet. Det finns alltså från samhällets sida anledning att i första hand tillvarata barnets rätt och först i andra hand tillvarata de intressen som modern företräder och naturligtvis också bevaka samhällets rimliga krav på att administrationen skall skötas på ett tillfredsställande sätt.

Jag ber alltså att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Barnavårdsmannainstitutionen

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Bergegren sade att jag tog i mycket kraftigt, men jag kan försäkra fröken Bergegren att det faktiskt inte är något fel på mitt lugn. Emellertid är jag verkligt engagerad i denna fråga och vill ha en lösning. Kan-ske intresset från fröken Bergegren jäm-te medmotionärer på den andra sidan i denna fråga är litet mera ljust.

Fröken Bergegren sade att man inte vet vad man skall sätta i stället. Faktum är att vi vet vad vi vill sätta i stället, och det har vi klart deklarerat i två motio-ner, det framhålls i vår reservation och vi har även talat om det här vid flera tillfällen i kammaren. Men på den andra kanten vet man inte vad man vill sätta i stället, och det är det som är den stora skillnaden.

Fröken Bergegren talade i sitt förra inlägg om ett gemensamt intresse som vi skulle ha: vi vill få till stånd en föränd-ring av lagstiftningen, som hon uttryck-te det. Men jag tror inte att intresset för en genomgripande förändring är sär-skilt stort hos fröken Bergegren och hennes medmotionärer. Annars hade de inte räknat upp så många omständig-heter som skulle lägga hinder i vägen för ett slopande av obligatoriet. Det tyc-ker jag är den viktigaste saken i detta sammanhang.

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag lovar kammarens ledamöter att genmålet skall bli mycket kort.

Fröken Bergegren ville veta huruvida de ogifta mödrarna har positiv eller negativ erfarenhet av barnavårdsman-nens stöd. Hon nämnde även att det inte finns någon utredning. Nej, jag skulle tro att det är mycket svårt att göra eu utredning på det här området med tanke på att barnavårdsmännen har så oer-hört många barnavårdsmannaskap att de inte kan ta någon personlig kontakt.

Om jag får tala om min egen hemstad Göteborg kan jag nämna, att man är

lycklig om man hinner ringa till veder-börande en gång om året. Dessa telefon-samtal tror jag näppeligen kan utgöra underlag för en utredning som skall visa hur den ogifta modern upplever barna-vårdsmannen.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Att frågan om barna-vårdsmannainstitutionen är komplice-rad beror inte minst på att de grund-läggande bestämmelserna om barna-vårdsman meddelas i 8 kap. föräldra-balken och att behörig att förordna barnavårdsman är barnavårdsnämnden enligt barnavårdslagen.

Lagarna handhas av olika departe-ment, social- och justitiedepartementet. Frågan blir inte heller enklare av att två statliga utredningar som tillsats av de båda nämnda departementen, socialut-redningen och familjelagssakkunniga, har att utreda frågor som nära berör de i motionen upptagna problemen beträf-fande barnavårdsmannainstitutionen.

Kommunförbundet aktualiserade för sin del frågan genom skrivelse till Kungl. Maj:t 1965. Familjeberedningens förslag som skall ligga till grund för ett ställningstagande avser att utgöra under-lag för en lagteknisk översyn av bestäm-melserna om barnavårdsman, och fa-miljeberedningen föreslår alltså en så-dan.

I Kommunförbundets yttrande över familjeberedningens förslag heter det bl. a.: »För tillskapande av ett från ad-ministrativ synpunkt smidigt och ända-målsenligt åtgärdssystem är den lagtek-niska utformningen, inte minst proce-durreglerna, av stor betydelse. Styrelsen vill därför understryka vikten av att kommunförbunden beredes tillfälle att yttra sig över kommande lagförslag.» Men enligt mitt förmenande är det inte bara en lagteknisk fråga.

Beträffande procedurreglerna före-slår familjeberedningen att barnavårds-mannens nuvarande skyldigheter och befogenheter överförs till barnavårds-

Barnavårdsmannainstitutionen

nämnden. Det personliga barnavårdsmannaförordnandet bör ersättas med ett beslut av nämnden, att nämnden själv för ett år i taget skall tillvarata barnets rätt och bistå dess vårdnadshavare med råd och upplysningar.

Oavsett hur prövningen skall ske, årsvis eller efter fastställt faderskap, har förtroendemännen anledning att fråga sig vad det ökade ansvaret innebär i och med att barnavårdsnämnden åläggs de uppgifter som nu åvilar barnavårdsmannen. Detta har man helt bortsett ifrån. Även beträffande administrativa frågor anser motionärerna att nämnden skall fatta beslut i varje särskilt fall. Med den alltmer integrerade socialvården, de sociala centralnämnderna, kommer de förtroendevalda av naturliga skäl inte att befatta sig med enskilda personärenden.

I den offentliga debatten ifrågasätts — det gjordes t. o. m. av en departements-tjänsteman på den stora socialkonferensen i Göteborg — de förtroendevaldas kompetens för bedömningar och beslut i enskilda ärenden. Jämförelse sker också mellan socialvårdens förtroendemannainflytande och sjukvårdens. Förtroendemannens ansvar bör enligt mitt förmenande klargöras i nu berörda händelse.

Jag är den förste att erkänna att nuvarande organisation av barnavårdsmannainstitutionen inte är bra. Det framgår också av mitt inlägg i debatten i december i fjol. Men att enbart av den anledningen avskaffa institutionen anser jag vara oriktigt med tanke på alla dem som känner ett stöd i den nuvarande ordningen. De 40 000 frånskilda som begär samhällets service kan inte bara meddelas att institutionen skall upphöra och hänvisas till ett telefonnummer i en stor förvaltning. Tyvärr vet alltför få människor vilka sociala rättigheter de har och kan därför inte tillvarata dem. Åtskilliga har gått miste om sina rättigheter därför att samhällets information haft otillräcklig genom-

slagskraft. Där brister det oerhört.

Dessutom är människan så funtad, att om man inte har behov av hjälp just i det ögonblick då informationen meddelas, så faller den i glömska. Med den sociala omorganisationen i många kommuner, både när det gäller integrationen av den sociala verksamheten och genom kommunindelningen, är jag rädd för att barnavårdsmannauppgifterna skulle komma ännu mer i skymundan än nu. Tjänstemännen menar kanske att de uppgifterna får stå tillbaka för de så att säga mera högljudda behoven, och där är faktiskt ett telefonsamtal, fru Håvik, bättre än ingenting alls.

Det gladdde mig att höra herr Hansson i Pitcå säga att socialvården är väl rustad. Det är sällan man får höra ett sådant omdöme. Annars säger man tvärtom att det saknas utbildad personal. Den uppsökande verksamhet som man talar om är i första hand koncentrerad till åldringar och handikappade, och inte ens den är fullt utbyggd. Övrig uppsökande verksamhet är såvitt jag vet inte ens påbörjad. Barnavårdsmannens uppgift har varit den första inom socialvården där man arbetat efter den helhetssyn som nu har börjat slå igenom i det sociala arbetet.

Socialutredningen erbjuder sig att avdela arbetskraft för att utreda frågan, om det anses önskvärt i samråd med familjelagssakkunniga. Kungl. Maj:t bör överväga att låta ett par personer från de berörda utredningarna se över problemet, så att ingen onödig tid går till spillo för att tillmötesgå dem som anser frågan vara så angelägen att en lagstiftning bör komma till stånd omedelbart. Här begär man nu en departementsutredning, och jag har erfarenhet av sådana. Jag fick en motion om ändring i rätten att häva adoption bifallen 1967, och det trodde jag var en enkel sak, men departementspromemorian kom inte förrän 1970. Jag föreställer mig därför att om ett par ledamöter från berörda utredningar får detta upp-

Barnavårdsmannainstitutionen

drag, så kan resultatet kanske föreligga tidigare än om departementet skall göra utredningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag är en av undertecknarna av motionen II: 27, som har avstyrkts av utskottets majoritet. Som tillhörande oppositionen i riksdagen är jag inte bortskämd med att få motioner tillstyrkta av utskottsmajoriteter. Om man kommer så långt att man får ett halvt löfte om en utredning, så brukar man känna sig helt lycklig. Det gjorde jag också, när jag först litet hastigt läste första lagutskottets utlåtande i detta ärende. Det gav just ett löfte om en utredning, och jag var först benägen att tycka att det var ett ganska hyggligt resultat för en eller flera motionärer. Men när jag sedan tog mig tid att läsa utskottsutlåtandet litet grundligare, med remissyttranden, historik och allt, fann jag att utredningsförslaget nog ändå var praktiskt taget detsamma som ett kallt avslag på den motion jag varit med om att underteckna.

Utskottet har visserligen ganska vidlyftiga planer på hur denna utredning skall genomföras. Det nämner socialutredningen, familjelagssakkunniga, en kombination av dessa båda kommittéer eller till äventyrs en helt ny kommitté. När man ser närmare på de nämnda kommittéerna — särskilt familjelagssakkunniga — är det emellertid svårt att inte få den uppfattningen att ett hänvisande av frågan dit eller bara det förhållandet att den sistnämnda kommittén skulle få något avgörande inflytande på ärendets vidare handläggning skulle innebära praktiskt taget detsamma som ett avslag. Både enligt sina direktiv och enligt det preliminära ställningstagande som familjelagssakkunniga i sitt remissyttrande säger sig ha gjort, om även med reservation för eventuell ändring, framgår nämligen

5 — *Andra kammarens protokoll 1970. Nr 37*

klart att kommittén har att utgå från — och även gör det — att barnavårdsmannainstitutionen skall kvarstå, låt vara med en reformerad organisation.

Jag tycker inte att det är tillräckligt och jag kommer därför, herr talman, att stödja reservationen av herr Hansson i Piteå. Jag gör det också därför att den hittillsvarande debatten i denna kammare givit vid handen att det föreligger missförstånd om vad man på olika håll vill. Det bör klart sägas ut att motionärerna och reservanten inte har för avsikt att avskaffa stödet till de ensamma föräldrarna och deras barn eller att på något sätt minska samhällets service till dessa människor. Vad vi vill är att avskaffa de förödmjukande former i vilka detta stöd erbjuds och utövas. Det gäller en särslagstiftning, och jag kan inte inse att en sådan är nödvändig på detta område.

Självfallet skall barnavårdsnämnderna vara skyldiga att ge minst det stöd och den service, som barnavårdsmännen i dag kan lämna, och det skall vara i de fall där det verkligen behövs. Det lär redan med nuvarande organisation i huvudsak, eller åtminstone till mycket stor del, vara barnavårdstjänstemän, som handhar uppdragen som barnavårdsmän. Vi har av fru Håvik hört — och jag tror att det är alldeles rätt — att samhällets kännedom om föräldern och barnet i majoriteten av fallen begränsas till uppgifter på ett registerkort i ett kartotek och att kontakten med barnavårdsmannen består av något enstaka telefonsamtal.

Om vi genom ett avskaffande av obligatoriet ur kartoteken får rensa bort den majoritet av fallen, där föräldern enligt vad vi är ense om är fullt i stånd att svara för vården av sina egna barn, bör det rimligen bli mera tid och resurser över för att verkligen stödja de återstående fallen, där föräldern önskar och behöver ett bistånd.

Jag vill också ta upp några andra egendomligheter i argumentationen. Ut-

Barnavårdsmannainstitutionen

redningen skulle komma att bli ganska tidsödande, om fröken Bergegren fick sin vilja igenom. Hon förutsätter tydligen att man bl.a. skall göra en stor enkät bland dem som varit föremål för samhällets omsorg, som barnavårdsmännen erbjuder. Det finns ju ganska många ensamstående föräldrar, och en sådan undersökning skulle alltså ta tid. Det märkliga är emellertid att fröken Bergegren å ena sidan inte tilltror dessa ensamma föräldrar tillräcklig förmåga och ansvarskänsla för att själva svara för vården och fostran av sina barn men å andra sidan anser samma personer ha ett så säkert omdöme och en sådan kringsyn att hon är beredd att ge dem ett måhända avgörande inflytande på lösningen av en komplicerad samhällsfråga.

Jag delar uppfattningen att de ensamma mödrarna säkerligen i övervägande antalet fall är en utomordentligt värdefull remissinstans. De vet var skon klämmer. Men om jag tilltror dem denna kompetens och omdömesförmåga, tilltror jag dem också förmågan att ta vård om sina egna angelägenheter, och därför finner jag hela undersökningen onödig.

Det har enligt min mening på ett övertygande sätt klargjorts av fru Hörnlund och andra att det inte finns några tekniska hinder för att klara ut denna sak till den 1 januari 1972. När inga sådana hinder finns anser jag att riksdagen bör våga gå från ord till handling och fatta ett direkt beslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Hansson i Piteå.

Fröken **BERGEGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vad herr Carlshamre stöder sin uppfattning på när han säger att jag inte har någon tilltro till de ensamma mödrarnas förmåga att själva sköta sina angelägenheter. Vi är ju alla överens om att samhället bör

tillhandahålla service och stöd åt de människor som behöver det, och även om vi är övertygade om att många ensamma mödrar — kanske flertalet av dem — kan klara sig, så vet vi ingenting om detta, ty vi har inte frågat efter det. Då tycker jag att vi ändå skall vara så rättvisa att vi går ut till vederbörande och frågar dem hur de upplever denna situation.

Det verkar nästan som om man vore rädd för att göra en utredning därför att man kanske inte får det svar man önskar. Vi har verkligen sinnet öppet för att här behövs en reform, men vad vi verkligen vill veta, innan vi fattar beslut, är vad som skall erbjudas människorna i stället för det som nu finns. Det är detta jag tycker att man inte tillfredsställande har gett besked om hittills.

Herr Carlshamre säger att om vi kan avskaffa det obligatoriska barnavårdsmannaskapet, så minskas antalet fall där man måste ägna uppmärksamhet åt och ge stöd åt människor, och då skall det rimligen bli resurser för att tillgodose behoven. Det låter bra — men jag föreställer mig att vi då också måste ha sådana bestämmelser, måste ha en sådan lagstiftning att kommunerna verkligen åläggs att hålla de resurser som behövs. Annars kan det bli på det sättet att man ägnar mindre uppmärksamhet åt ett mycket angeläget spörsmål därför att man på det viset klarar sig utan att öka sina resurser i form av personal och annat som erfordras för att tillgodose samhällets verksamhet när det gäller de människor som behöver stöd.

Herr **CARLSHAMRE** (m) kort genmäle:

Herr talman! Min uppfattning om fröken Berggrens uppfattning stöder jag på motionerna.

Jag skall i och för sig gärna vara med om att fråga dem det gäller. Men, fröken Bergegren, om vi ställer frågan

Barnavårdsmannainstitutionen

till de ensamma mödrarna så som den bör ställas, är då inte svaret klart på förhand? Frågan bör nämligen ställas så här! Vill ni ha samhällets stöd och service i nuvarande förödmjukande former eller vill ni ha minst samma stöd och service i former som icke skiljer ut er från andra grupper?

Om vi formulerar frågan så — vilket är det enda korrekta sättet att formulera den — är svaret så klart att vi inte ens behöver fråga.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt, men herr Carlshamres något missvisande referat av familjelagssakkunnigas yttrande gör det nödvändigt med ett tillrättaläggande.

Jag tror inte att någon av ledamöterna av utredningen känner igen sig i referatet — i varje fall gör inte jag det. Herr Carlshamre säger att om den utredningen skulle få syssla med frågan, så vore detta detsamma som ett säkert avslag. Jag förstår inte hur herr Carlshamre kan tolka utredningens yttrande på det sättet.

För det första framgår det av yttrandet att familjelagssakkunniga inte vill utreda denna sak utan anser att den hör hemma i socialutredningen i den mån den behöver utredas vidare. Det gäller alltså organisationen av formerna för samhällets stöd till de ensamstående mödrarna.

För det andra framgår det att familjelagssakkunniga anser att övervägande skäl talar för en reform som innebär att samhällets särskilda stöd till utomäktenskapliga barn skall upphöra när faderskap och underhållsbidrag fastställts, under förutsättning att modern så önskar och särskilda skäl inte talar för att stödet skall fortsätta.

Det gäller här två problem. Det ena är i vilken utsträckning man skall ha ett särskilt obligatoriskt stöd, och det andra vilka former detta stöd skall ha.

När det gäller frågan om ett obliga-

toriskt stöd har vi den uppfattningen, vilken såvitt jag förstår sammanfaller med motionärernas, att stödet skall upphöra när faderskapet och underhållsbidraget blir fastställt.

Däremot kan jag fortfarande inte anse att det är höjden av radikalism att man omedelbart skall slå fast, att det stöd som skall förekomma inte får ske genom ett personligt förordnande av barnavårdsman för de mödrar som vill ha ett särskilt stöd.

Jag tycker att socialutredningen mycket väl bör kunna utreda denna fråga. Det är inte en fråga av sådan principiell räckvidd att den omedelbart måste avgöras.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det är inte jag som gör något vare sig korrekt eller missvisande referat av familjelagssakkunnigas uttalande. Det är i så fall utskottet som jag har hänvisat till. Utskottet skriver t. ex. på s. 25 i sitt utlåtande nr 49, där man just åberopar familjelagssakkunniga: »Enligt dessa direktiv bör nämligen de sakkunniga i sitt arbete utgå ifrån att — som också familjeberedningen ansåg — den rådande ordningen med obligatoriska förordnanden av barnavårdsman för barn utom äktenskap skall bestå.»

Jag har inte sagt något mera än att uppenbarligen är denna kommitté redan bunden så långt som att barnavårdsmannainstitutionen skall bestå. Sedan är det klart att man kan komma att föreslå reformer, vilket jag heller inte bestritt. Men referatet står för utskottets räkning, inte för min.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber bara att för herr Carlshamre få påpeka att familjelagssakkunniga inte har skrivit sina direktiv. Däremot har de skrivit sitt yttrande.

Barnavårdsmannainstitutionen

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr taman! Jag tror att det är onödigt att ta upp kammarens tid med att ytterligare läsa innantill. Det kan herr Romanus och andra göra själva. Det finns i utskottets betänkande såväl en hänvisning till direktiven som till familjelagssakkunnigas remissyttrande. Det är dessa två yttranden som utskottet enligt min mening fullständigt korrekt sammanfattar i den mening jag nyss läste upp. Samma inställning till huvudfrågan om att institutionen bör bestå finns även i remissyttrandet.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med något annat än ett påpekande som jag tycker är rätt viktigt i sammanhanget.

Om man utgår från att varje reform fordrar utredning, diskuterar vi väl här om utredningen i detta fall måste gå snabbt eller få ta något längre tid genom att verkställas genom de utredningar som redan sitter. En utredning som utgångspunkt måste vi ha på ett eller annat vis.

Jag skulle då vilja hänvisa de ivriga i denna fråga till vad som anföres i första lagutskottets utlåtande nr 49 om vad socialutredningen sagt i frågan. Jag råkar tillhöra denna utredning och var alltså med om den debatt som fördes när vi skulle avge yttrande över motionen. I avvaktan på utredningsresultatet, betonar utredningen i sitt remissyttrande, kan vissa av de praktiska olägenheter som för närvarande åberopas som skäl mot de obligatoriska barnavårdsmannaskapen minskas, om rätten för barnavårdsnämnderna att förordna att uppdrag som barnavårdsmän skall upphöra utnyttjas i större utsträckning än nu sker och om även i övrigt åtgärder vidtas för att minska antalet uppdrag som vilar på varje barnavårdsmän.

I väntan på att utredning sker på ett

eller annat vis kan man alltså komma ett gott stycke på väg i tillmötesgående av motionärerna. Det är min bestämda uppfattning att så kan ske om man oftare handlar enligt det uttalande som här gjorts. Det vilar givetvis på laglig grund.

Jag skulle vilja komplettera min hänvisning till detta uttalande med ett önskemål om att socialstyrelsen ger ut särskilda råd och anvisningar i den riktning som avspeglar sig i uttalandet, dvs. rekommenderar att man i större utsträckning använder möjligheten att förordna om ett upphörande av barnavårdsmannaskapen. Jag tycker att denna utväg är så pass viktig i detta sammanhang att jag ville särskilt hänvisa till dess existens.

I detta anförande instämde fru Löfqvist (s).

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Piteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hansson i Piteå.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna

Rättsvården

råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 88 ja och 100 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Hansson i Piteå.

§ 19

Meddelande ang. plenum fredagen den 20 november

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Kammarens sammanträde fredagen den 20 november blir ett bordläggningsplenum och tar sin början kl. 14.00.

§ 20

Rättsvården

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av motioner angående rättsvården.

I de likalydande motionerna I: 315 av herr *Schött m. fl.* och II: 343 av herr *Oskarson m. fl.* hemställdes att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning under parlamentarisk medverkan med uppgift att utarbeta förslag till en samlad aktion i syfte att hejda och tvinga tillbaka den allvarliga brottsutvecklingen samt förbättra och effektivisera rättsvården.

I de likalydande motionerna I: 392 av herr *Hernelius* och II: 440 av fru *Kristensson* hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättandet av en kriminalpolitisk kommitté med uppgift att göra en sammanfattande systematisk översyn över strafflagstiftningen.

I de likalydande motionerna I: 395 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och II: 436 av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

utredning under parlamentarisk medverkan för utarbetande av lagstiftningsåtgärder och förslag syftande till en snar effektivisering av rättsvården.

I de likalydande motionerna I: 502 av herr *Helén m. fl.* och II: 581 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* hemställdes — i den del som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en översyn av straffsatserna i brottsbalken och centrala specialstraffrättsliga författningar.

Utskottet hemställde, att motionerna

I: 315 och II: 343,

I: 392 och II: 440,

I: 395 och II: 436 samt

I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* (fp), *Schött* (m), *Sörenson* (fp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Börjesson* i Falköping (cp), *Oskarson* (m) och *Polstam* (cp) samt fru *Anér* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna

I: 315 och II: 343,

I: 392 och II: 440,

I: 395 och II: 436 samt

I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga,

i skrivelse till Kungl. Maj:t begära tillsättandet av en kriminalpolitisk kommitté för att effektivisera rättsvården.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Den fråga som vi nu skall behandla är, liksom många andra här i riksdagen, inte ny. Sedan ett flertal år har vi från vårt håll framlagt förslag om åtgärder mot den alltmer ökade brottsligheten. I reservationen till första lagutskottets utlåtande nr 55 har vi fullföljt denna linje. Varje år har riksdagsmajoriteten med något varie-

Rättsvården

rande motiveringar avslagit våra framställningar. Förra året angav utskottsmajoriteten dels att man inte ansåg tiden mogen att tillsätta en parlamentarisk utredning för att söka skapa en plan för åtgärder mot den oroande brottsutvecklingen, dels att man ville fortsätta på de partiella reformernas väg.

Jag frågade förra året vilken nivå som skulle nås för att man skulle anse tiden mogen, och det finns anledning att upprepa frågan i år; något svar fick jag nämligen inte den gången. Hur ter sig läget i år? Vi kan slå upp s. 5 i utskottsutlåtandet. Där finns en redogörelse för första halvåret 1970, och av den framgår att »ökningen — — — omfattar så gott som samtliga brott mot brottsbalken» och utgör 14,5 procent.

Vad som är mest oroande är emellertid att av våldsbrotten ökade de allra grövsta mest: mord, dråp och barnadrap från 98 till 112 eller, om vi uttrycker det i procent, med 14,3 och misshandelsbrotten från 7 749 till 8 197. Siffror som publicerats senare under hösten visar ännu högre procentsatser för brottsutvecklingen.

En annan rapport, som visar lagets allvar och styrker mig i min uppfattning att vi med både snabbhet och kraft måste ta itu med problemet, är den prognos som en arbetsgrupp inom kanslihuset har utarbetat. Enligt denna skulle misshandelsbrotten under den närmaste femårsperioden öka med inte mindre än 20 procent. Under 1969 misshandlades enligt rikspolisstyrelsens uppgifter 16 500 personer i vårt land. Det är det antal som har kommit till polisens kännedom — man räknar med att det verkliga antalet misshandlade är minst det dubbla, eftersom i ungefär 50 procent av alla fall ingen anmälan inges. Det är dessa siffror som enligt prognosen skulle öka med 20 procent fram till 1975. Det vittnar verkligen om problemets allvar.

Vilka åtgärder skall man då vidta?

Ja, den som kan ge ett entydigt svar på den frågan skulle jag vilja se; någon s. k. patentmedicin finns säkerligen inte. I utskottsutlåtandet hänvisas till en rad pågående utredningar, och därmed låter man sig nöja och anser frågan besvarad. Man vill också fortsätta att gå fram efter de s. k. partiella reformernas väg. Under de senaste fem åren har vi inom oppositionen hävdats att vi måste sträva efter att få till stånd en samlad bedömning av hela denna fråga. Under denna tid har brottsligheten fortsatt att öka varje år — inte bara i fråga om antal utan också när det gäller svårighetsgraden.

Vi måste enligt min uppfattning komma fram till en ordning där vi angriper alla de många och invecklade frågor som det här rör sig om. Det gäller uppfostran, familjepolitik, sociala frågor, brottsbalksfrågor, kriminalvård, frivård, polisens resurser, barnavårdens möjligheter och sist men inte minst den förkunnelse som förs fram i press, radio och TV.

Allt detta måste ses i ett sammanhang. De olika områdena hänger ihop och är inflätade i varandra. Man kan kanske sammanfatta hela problemkomplexet genom att ställa den frågan, om vårt nuvarande samhälle är ägnat att kanalisera människornas, framför allt de ungas, impulser och aktiviteter i en positiv och konstruktiv riktning. Vi måste också fråga oss i vilken utsträckning vi kan förbättra och utveckla de preventiva åtgärderna och i vilken utsträckning vi är tvingade att tillgripa de korrekтива.

Från moderata samlingspartiets sida har det ett flertal år begärts ökade resurser för polisiär verksamhet — det gäller såväl de personella som de tekniska resurserna. Jag vill bl. a. peka på det förslag om utökning av TV-övervakningen på offentliga platser som framfördes för en tid sedan och som både har missförståtts och misstänkliggjorts, för att inte säga förvrängts. Det

Rättsvården

är ingen tvekan om att medvetandet om att övervakning förekommer, vare sig den sker av polis eller med hjälp av TV, har en avhållande effekt när det gäller brottslighet. I det avseendet kan jag helt instämma i vad socialstyrelsen säger i remissyttrandet över dessa motioner: »Erfarenheten visar att det är risken för upptäckt som mer än straffhotet motverkar brottslighet.»

Därmed har jag inte sagt att man kan bortse från straffets preventiva effekt. Vid valet av straff för skilda slag av brott måste straffsatsen utmärka vilka slag av brott som i det allmänna rättsmedvetandet betraktas som mer allvarliga än andra. Som vi framhållit i en av de motioner som behandlas i detta utlåtande måste man följa de förskjutningar och värderingar som betingas av samhällsutvecklingen. Detta kan och bör medföra en enklare handläggning av en del fall för att man skall få bättre tid att ta sig an de allvarigare problemen. Vi får inte heller — det vill jag påstå — vara främmande för en skärpning av straffet i de fall som bedöms som särskilt allvarliga. Som alla känner till fann sig riksdagen för kort tid sedan föranlåten att skärpa straffen för allvarigare narkotikabrott.

I sitt svar på en interpellation angående åtgärder mot den ökade brottsligheten yttrade statsministern den 21 mars 1970 bl. a. följande: »Den enda hållbara lösningen ligger enligt min mening i en politik som botar brister och orättvisor och utjämnar ekonomiska, sociala och kulturella skillnader i samhället.»

Nog är det vackert tänkt, men förhåller det sig verkligen så? Visar erfarenheterna att en höjning av standarden medför en minskning av brottsligheten?

I utskottsutlåtandet heter det: »I avslutning till uppgifter om brottslighetsutvecklingen i vårt land bör dock framhållas att ökande brottslighet är ett minst lika allvarligt samhällsproblem i

många andra industriländer.» Därefter räknar utskottet upp ett antal länder. Vi behöver emellertid inte hämta exempel utomlands; vi behöver bara se på utvecklingen i vårt eget land. Det är väl ingen som vill förneka att vi efter hand har utjämnat de sociala klyftorna i vårt land. Samtidigt har tyvärr brottsligheten ökat, och det i alltmer accelererad takt. Med detta vill jag inte påstå att en utveckling mot minskade sociala klyftor inte är ett led i strävandena att komma till rätta med brottsutvecklingen, men jag kan inte instämma i statsministerns påstående att den enda hållbara lösningen skulle ligga i en social utjämning. Så enkelt tror jag inte problemet är.

Herr talman! Låt mig komma in på ett annat område, som jag tillmäter stor betydelse när det gäller att försöka komma till rätta med den oroande brottsutvecklingen. Det är samhällets uppgift och jag vill också säga skyldighet att skapa förståelse för vår rättsordning och de grunder på vilka den vilar. Vi måste skapa och upprätthålla respekt för de normer som har sin grund i den kristna etiken; den utgör grundvalen för rättsmedvetandet i de västerländska kulturerna. Värderingar och normer har tyvärr efter hand urholkats, och detta är utan tvekan en av orsakerna till minskat hänsynstagande människor emellan och till ökad brutalitet och råhet.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att framhålla den stora roll för opinions- och vanebildningen i vårt samhälle som press, radio och TV spelar. Nog finns det anledning till oro när man i dessa media ifrågasätter vårt demokratiska samhälles berättigade existens och över huvud taget behovet av att åtlyda de lagar och förordningar som fastställs av samhället. Artiklar, filmer och program i radio och TV som skildrar grovt våld och våldsmetoder måste också i en negativ och destruktiv riktning påverka människor som lätt

Rättsvården

tar intryck av sådant.

Herr talman! Detta var några funderingar som jag har velat framföra i avslutning till förevarande utlåtande. Området är som jag tidigare sagt både stort och komplicerat, på många sätt svårt att angripa, men detta får inte medföra att vi ger tappt och finner oss i förhållandena sådana de är. Det är ett elementärt krav i en rättsstat att ingen möda sparas från samhällets sida för att tillgodose medborgarnas rättstrygghet.

Slutligen vill jag, herr talman, framhålla att vi såvitt jag förstår också är tvingade att göra en prioritering alltefter den angelägenhetsgrad vi tillmäter olika motåtgärder med hänsyn till de resurser som finns till vårt förfogande. Problemen är som sagt många och med all sannolikhet kostnadskrävande att lösa. Vi måste hushålla med resurserna; det är ur många synpunkter nödvändigt att koncentrera arbetet till de områden som bedöms som mest angelägna. Men för att kunna göra en prioritering av frågorna krävs det en plan att arbeta efter, och det är vad vi har begärt, inte bara nu utan i flera års tid. En planering är nödvändig för att man skall kunna arbeta efter bestämda linjer, på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Arbetet måste bedrivas på lång sikt och vunna erfarenheter sättas in i sitt rätta kriminalpolitiska sammanhang. Det är också därför vi inom reservanternas led kunnat enas om att föreslå tillsättandet av en kriminalpolitisk kommitté som skulle få till uppgift att arbeta med att effektivisera rättsvården.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till den reservation som är fogad till första lagutskottets utlåtande nr 55.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Brottstatistikens höga siffror, som har redovisats både i motionerna och i föreliggande utskottsutlåtande, ger belägg för att utvecklingen på detta område utgör anledning till

oro. Trots intensiva debatter kring kriminalvården och trots framstötter av skilda slag för att hejda brottsutvecklingen och bringa ner brottsligheten kan vi i dag konstatera att brottskurvan stiger och att ansvariga myndigheter alltjämt klagat över bristande resurser.

Mig synes det som om man på ansvarigt håll inte tar denna utveckling med det allvar som läget utan tvivel kräver. Man vill gärna skyla över och framhålla de åtgärder som vidtagits. Dessa är emellertid helt otillräckliga, såsom har påtalats vid otaliga tillfällen. Detta faktum avspeglas också med all önskvärd tydlighet i den brottsstatistik som med jämna mellanrum presenteras.

Vidare får vi dagligen genom massmedia påtagliga bevis för hur våldsmentaliteten breder ut sig. I våra städer vågar äldre människor inte längre ge sig ut under kvällstid av fruktan för att bli överfallna. Den allmänna nedbusningen har börjat sprida sig också till mindre städer och tätorter.

Jag finner det beklagligt att utskottet inte har kunnat tillstyrka de från oppositionshåll framförda kraven på en kriminalpolitisk kommitté med parlamentarisk förankring i syfte att effektivisera rättsvården. En bättre samordning av samhällets åtgärder på området synes påkallad inte minst med hänsyn till de begränsade resurser som av allt att döma även framdeles kommer att ställas till kriminalvårdens förfogande.

Mycket kunde förvisso vinnas genom ett samlat grepp kring de samhälleliga initiativen för brottslighetens bekämpande. Vi har ett omfattande utrednings- och forskningsmaterial som borde utnyttjas effektivt och som kunde ge möjligheter till en enhetligare bedömning av kriminalpolitikens mål och medel. Varje medborgare här i landet bör ha rätt att kräva skydd för liv och egendom. Med den utveckling som har pågått känner sig många människor

Rättsvården

otrygga och osäkra och har förlorat förtroendet för samhällets insatser i dessa avseenden. Det skulle därför vara av utomordentligt stort värde om riksdagen kunde enas om tillsättande av en utredning som tog sikte på att åstadkomma effektivare insatser till medborgarnas skydd och trygghet.

Jag kan inte underlåta, herr talman, att i detta sammanhang med några ord beröra även den s. k. frivården, som enligt min mening är lika mycket värd uppmärksamhet som de övriga brottsbekämpande insatserna.

Äterfallsprocenten visar inga tecken till att minska, vilket av ansvariga myndigheter ofta förklaras med att antalet notoriska brottslingar stiger. Jag tror emellertid att detta är en sanning med modifikation. De frigivna möter stora svårigheter när de skall börja om sitt liv i det moderna samhället — det gäller arbetsplats, bostad, kamratkrets etc. De får ett mycket bräckligt stöd av samhället för att klara sin återanpassning. Det kan invändas att vederbörande själv måste äga de nödvändiga ambitionerna för att komma till rätta, men det är sannerligen inte lätt att med några tiotus på fickan, utan arbete och utan bostad utveckla dessa ambitioner.

Jag är övertygad om att skyddskon-sulenterna utför ett gott arbete på fältet liksom övervakarna, men också här finns det anledning att efterlysa en samordning av insatserna. En skyddskon-sulent eller övervakare med många klienter — kanske ett 50-tal — kan självfallet inte ägna var och en av dessa den omsorg som de är i skriande behov av. Han har heller inte tid att påverka t. ex. arbetsgivare att inta en mer positiv attityd mot de frigivna. Här krävs samlade ansträngningar från samhällets sida och ökade personella och ekonomiska resurser. Det är att hoppas att kriminalvårdsstyrelsen med sin nye chef ägnar all tänkbar uppmärksamhet åt de brister som nu kännetecknar frivården.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som har fogats till första lagutskottets utlåtande nr 55.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! När vi i vår partimotion nr I:502 och II:581, som är avstyrkt av första lagutskottet och som reservanterna har ställt sig bakom, begär en allmän översyn av de olika straffbestämmelserna gör vi det i medvetande om att det finns en hel del rent medeltida drag kvar i avvägningen, vilka brott som skall anses vara svårare än andra.

Avvägningen härstammar från en tid när egendomsbrott bestraffades hårdare än våldsbrott, vilket jag som lekman förmodar berodde på att en man ansågs vara i stånd att försvara sig själv mot våldsbrott, eftersom han inte gick ut utan sitt svärd, medan egendomen var svårare att försvara. Dessutom var man ofta mycket beroende av den — det var nästan ens liv som togs ifrån en om någon stal t. ex. arbetsredskapen.

Mycket har för all del hänt, även i denna kammare, sedan Kristoffers landslag, men det råder fortfarande, som vi har påpekat i vår motion, relationer mellan olika straffsatser som inte stämmer med dagens rättsmedvetande. Det är en av de saker som vi skulle vilja att en kriminalpolitisk kommitté av den typ som kriminalvårdsstyrelsen förordar skulle få se över. Det skulle alltså vara fråga om en beredning med parlamentarisk samman-sättning som centralt skulle gå igenom straffsatserna för olika brott.

Jag vill understryka vad de två föregående talarna har sagt, att frågan om att ta krafttag när det gäller kriminalvården på sitt sätt verkligen är en väsentlig jämlikhetsfråga. Även om vi inte fortfarande går omkring med svärd för att skydda oss, är det ändå oerhört stora skillnader. Två av mina arbetskamrater har blivit överfallna på

Rättsvården

Stockholms gator. Den ene är en stor bred karl med rallarsving i armarna, och det gick värst för den som överföll honom. Den andre däremot är en liten späd yngling med helt andra talanger än att slåss, och han blev sjukskriven ett kvartal. Jag uppfattar det som brist på jämlikhet att det skall vara sådan skillnad på möjligheterna att oskadd ta sig fram på Stockholms gator.

Nu vet naturligtvis vi lika väl som utskottet att inte heller kriminalvårdsstyrelsens kommitté kan göra några underverk, men man är tvungen att använda de redskap man har. Jag skulle därför verkligen vilja förorda att det tillsätts en sådan kriminalpolitisk beredning som kan ge en ryggrad åt det kriminalpolitiska reformarbetet. Detta måste intensifieras för att — som vi säger i vår motion — ge ett så effektivt skydd som möjligt åt den som eljest blir utsatt för brott, åt den som begår brottet och som det ofta kan vara lika synd om och åt den som ställs inför rätta och behöver rättsvårdens alla resurser.

Dessa tre saker behandlas i vår partimotion, men det är den speciella del som berör en översyn av strafflagstiftningen som utskottets reservanter har ställt sig bakom, och till deras reservation ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Mycket av det som framhålls i de motioner som nu föreligger till behandling har vi diskuterat många gånger tidigare här i kammaren, och det kanske inte finns tillräckliga skäl att gå in på någon längre utläggning om detta.

Jag skulle emellertid vilja framhålla att utgångspunkten för samtliga motioner är den oro man hyser inför den skrämmande utvecklingen i fråga om kriminaliteten, speciellt vad beträffar

de grova våldsbrotten. Det är en oro som utskottet delar helt och fullt.

Det är väl en tröst för ett tigerhjärta, när man, såsom sker i utskottets utlåtande, påpekar att den ökade brottsligheten tycks vara ett förhållande som är gemensamt för alla industriländer. Svaret på frågan om en höjd levnadsstandard medför minskad brottslighet torde alltså vara nej. Det verkar som om med stigande levnadsstandard också följer en ökande brottslighet, varav vi dock inte bör dra slutsatsen att botemedlet skulle vara att sänka levnadsstandard.

Det kan påpekas att under 1960-talet har bedrivits ett ganska omfattande arbete på rättsvårdsområdet. Stor uppmärksamhet har ägnats åt polisens och andra myndigheters brottsförebyggande verksamhet. Inom polisväsendet sysslar man också själv med att söka göra sin verksamhet mera effektiv genom rationalisering och nya arbetsmetoder.

Den nya brottsbalken var resultatet av ett mångårigt arbete. I stort sett blev den en bekräftelse på en modern rättsuppfattning som efter hand hade vunnit insteg och även hade kommit att föranleda ändringar i vår dåvarande strafflag. Sedan dess har emellertid inte utvecklingen stått stilla, utan det har genomförts en rad andra reformer på detta område. Jag kan dessutom peka på att vi mycket snart har att förvänta förslag från kommittén för anstaltsbehandling som har verkställt en översyn av lagstiftningen om behandling av personer som intas i fängvårdsanstalter och häkten. Man har tillkallat sakkunniga för att få till stånd en systematisk forskningsplanering på kriminalvårdens område, och man utreder även frågan om särskilda brottskategorier. Man har t. ex. tagit upp frågan om hur butikssnatterierna och andra brott av mera bagatellartad karaktär skall behandlas i fortsättningen. Frågan om avkriminalisering av fylleribrotten utreds.

Rättsvården

På socialområdet företas en allmän genomgång av den sociala vårdlagstiftningen, och man ser över innehållet i barnavårdslagen. Det är några exempel på vad som sker.

Det kanske också är skäl att peka på det nya samarbetsorgan för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten som man nu rekommenderar åt kommunerna att inrätta. Detta innebär att man vill försöka få till stånd ett samarbete mellan barnavårdsnämnder, skola och polis för att förebygga och motverka brottslighet och annan missanpassning bland barn och ungdom.

Detta är en rad exempel som anförts i utskottsutlåtandet på åtgärder som vidtas för att förbättra tillståndet på rättsvårdens område. Det är självklart att detta skall bli föremål för fortsatt uppmärksamhet, men utskottet har inte funnit skäl att nu förorda att riksdagen tar initiativ för att få till stånd en utredning eller kriminalpolitisk planering av den omfattning som har begärts i motionerna. Vi kanske så småningom behöver ett samlande organ som får ta upp dessa frågor, men först bör vi få smälta det arbete som gjorts under senare år och inte förpumpa detta i en ny utredning. Då skulle vi kunna riskera att det inte leder till några resultat. Vi är ju tvärtom angelägna om att man efter hand skall få till stånd en förbättring på dessa områden.

Det är riktigt att, såsom här gjorts gällande, vissa typer av brott inte bestraffas enligt värderingar som överensstämmer med det nutida samhällets syn på dessa brott. Men det är också en sak som har ägnats fortlöpande uppmärksamhet inom Kungl. Maj:ts kansli, och utskottet har därför inte funnit motivet att nu begära någon särskild utredning i frågan.

Vad jag här sagt betyder att första lagutskottet har stannat för att ingen av de motioner som behandlas i första lagutskottets utlåtande nr 55 bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det kan kanske vara tillåtet för en motionär att säga några ord i anslutning till det här utskottsutlåtandet. Den motion som Allan Hernehus och jag väckte syftade till tillsättande av en kriminalpolitisk kommitté, och dess uppgift skulle bl. a. vara att följa brottsutvecklingen och lämna förslag på de åtgärder som skulle kunna vidtas men också, och det vill jag särskilt understryka, att få en diskussion om strafflagstiftningen och den olika syn på brott och straff som man för närvarande kan iaktta.

Vi kan ju konstatera att den nuvarande brottsbalken föregåtts av ett mycket omfattande utredningsarbete och att den inte i alla delar speglar den syn man för närvarande kan ha på olika brott och de påföljder dessa bör förskylla. Det är i och för sig ett skäl för att tillsätta en kriminalpolitisk kommitté, men jag tycker också ett annat skäl är väsentligt att framhålla, nämligen att man för närvarande kan iaktta två olika skolor inom samma politiska parti när det gäller påföljderna.

Herr talman, jag vill påpeka att regeringspartiet har en helt annan attityd mot brottslighet när denna riktar sig mot staten, mot samhället, än då den riktar sig mot den enskilde. Jag skall ta ett exempel på det förra. Det kommer rätt snart att framläggas en proposition om en skattebrottslag där man, om jag minns rätt, tänker föreslå straff på sex års fängelse. Detta är kanske i och för sig acceptabelt, men vi kan dock erinra oss den diskussion som under många år fördes om en skärpning av narkotikastrafflagen och den tveksamhet regeringspartiet då hyste till en straffskärpning som gällde just sex år.

Jag kan lämna ytterligare ett exempel — det rör sig för övrigt om ett förslag

Rättsvården

som ligger på riksdagens bord — om kriminalisering av olaga arbetsförmedling. Här gäller det en lagstiftning som skall skydda det statliga arbetsförmedlingsmonopolet, och den som vågar sig på att bryta mot en sådan lag kan riskera fängelsestraff på ett år.

Däremot har vi konstaterat att när det är fråga om brott som riktar sig mot den enskilde talas det i allt större utsträckning om att man måste humanisera lagen, och från många håll hävdas att fängelsestraff egentligen är någonting som inte borde tillgripas annat än i yttersta undantagsfall. Det finns skäl både för och emot de här uppfattningarna, men jag tror det är nödvändigt med en någorlunda genomtänkt och enhetlig ståndpunkt när det gäller brottsbalken och de regler om straff som där stadgas, så att det blir en logisk uppbyggnad av vår strafflag.

Jag har, herr talman, tidigare motionerat om att vi bör försöka eftersträva rationaliseringar, och jag har inte varit motståndare till en viss avkriminalisering av det som i dag betecknas som brott men som i realiteten kanske inte borde rubriceras som sådant. Men jag hävdar att en avkriminalisering inte får drivas hur långt som helst. Framför allt får man inte öka avkriminaliseringen i takt med den tilltagande brottsligheten för att på det viset klara av de allt svårare problemen med arbetsansökan inom våra rättsvårdande myndigheter. Även detta bör den här kommittén få syssla med.

Dessutom tycker jag det finns anledning erinra sig att vi sedan några år har haft ett intensivt nordiskt lagstiftningsarbete, vi står nu också inför ett intereuropeiskt samarbete. För min del anser jag det vara angeläget att ett sådant samarbete inte enbart sker på tjänstemannaplan utan att också parlamentariker, såväl från regeringspartiet som från oppositionspartierna, får tillfälle att delta i för att på det sättet kunna leda och följa denna viktiga ut-

veckling. Det är ju så, herr talman, att lag i det här landet inte enbart stiftas av regeringen, utan riksdagen har trots allt en med regeringen likvärdig ställning i lagstiftningsarbetet.

Slutligen vill jag ta upp en detaljfråga. I fråga om principerna för tillsättning av domartjänster kan vi notera att det på senare tid har blivit så att tjänstgöring i departementet betraktas som en speciell merit. Det har den tjänstgöringen inte haft tidigare. Och det finns väl då anledning att vara observant, om det börjar bli så att man för att få en chefsdomartjänst i princip skall ha fullgjort viss tjänstgöring i ett departement. Jag vill inte påstå att jurister med departementstjänstgöring bakom sig skulle vara sämre än andra, men man kan möjligen tänka sig att de har en viss känslomässig bindning till departementet som gör att rättsväsendets självständiga ställning gentemot statsmakterna inte kan upprätthållas på det sätt som är avsikten.

Vad sedan gäller det förslag till rätts hjälp som är att emotse och med tanke på att advokat kåren tydligen i ganska betydande omfattning skall bli statlig har vi väl även där en fråga att bevaka från rättssäkerhetssynpunkt.

Nog finns det material för denna utredning att arbeta med, och jag är förvånad över att inte socialdemokraterna i utskottet har haft förståelse för den saken. Man säger att kommittén inte skall tillsättas nu men väl så småningom. Är det möjligen vid den tidpunkt när regeringen finner tiden vara inne att lägga fram en proposition i ärendet? Det brukar tyvärr vara den enda riktiga tidpunkten. Jag trodde annars att socialdemokrater och borgerliga riksdagsmän hade precis samma intresse av insyn i kommittéarbetet för att var och en skall kunna påverka utvecklingen, inte bara följa de allvarliga problemen med den tilltagande brottsligheten från åskådarplats.

Rättsvården

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Som jag sade till fru Kristensson i mitt förra anförande är motivet till att utskottet inte nu förordar tillsättandet av någon kriminalpolitisk beredning, att en rad stora utredningar har arbetat med dessa frågor och att vi räknar med att under den närmaste tiden få se resultatet av detta arbete. Därför vill vi inte stoppa in frågorna i en ny stor utredning med risk att alltsammans blir ytterligare fördröjt.

Jag tycker att vi alla skall ge oss till tåls en smula.

När det gäller kriminalpolitiken har det i många år rätt meningsskiljaktigheter mellan det parti som fru Kristensson företräder och det som jag representerar, och om vi skall tillsätta en beredning där vi skall försöka komma fram till gemensamma synpunkter och någon sorts enhetlig bedömning är det väl ändå meningen att beredningen skall gå i närkamp med sakfrågorna. Den politiska bedömningen skall däremot även i fortsättningen ske här i riksdagen. Det är här vi skall lufta våra olika åsikter.

Därför tycker jag det finns skäl för att inte nu biträda fru Kristenssons önskemål på denna punkt.

Fru **KRISTENSSON** (m):

Herr talman! I ett avseende håller jag hundraprocentigt med fröken Berggren, nämligen i det som hon sade att det råder meningsskiljaktigheter mellan de partier som vi här företräder. Inom moderata samlingspartiet prioriterar vi nämligen rättstryggheten och rättssäkerheten. I det hänseendet skiljer sig våra utgångspunkter.

Sedan vågar jag också hävda, att trots att man är partipolitiker så är ändå de slutsatser man kommer fram till byggda på sakskalet. Därför tror jag inte att vi primärt skall undervärdera partipolitikerna och deras insatser i kommittéer av detta slag.

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Jag vill till protokollet få antecknat att jag är medveten om att det har gjorts mycket på det område vi nu behandlar och att de rättsvårdande myndigheterna sannerligen har lagt ned ett stort arbete. Men trots allt vad som uträttas måste man konstatera att brottsligheten ökar. Vi finner t. ex. att antalet brott som kommit till polisens kännedom ökat med 14,3 procent under första halvåret 1970 jämfört med första halvåret 1969.

Rikspolisstyrelsen anför själv att polisen med nuvarande resurser inte har möjlighet att ge den enskilde medborgaren ett tillfredsställande skydd till person och egendom. Vi behöver bara följa med i tidningar eller andra massmedia för att finna att utvecklingen sannerligen är oroande. Jag menar att det för att vi skall kunna vända denna utveckling är nödvändigt med en effektiv samordning av samhällets åtgärder på rättssäkerhetens område och ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser.

Om tillsättandet av en kriminalpolitisk beredning kunde medföra ett bättre sakernas tillstånd, menar jag att denna möjlighet är värd att pröva.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Oskarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Kortvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Oskarson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 78 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 21**Kortvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om kortvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare.

I de likalydande motionerna I: 501 av herr *Bohman m. fl.* och II: 584 av herr *Holmberg m. fl.* yrkades — i den del som behandlades i detta utlåtande —

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att motionerna såvitt avsåge behandlingen av unga lagöverträdare måtte överlämnas till socialutredningen för beaktande.

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 501 och II: 584, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Schött* och fru *Kristensson* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 501 och II: 584, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t

hemställa att motionerna överlämnades till socialutredningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! I förevarande utlåtande behandlas en motion av moderata samlingspartiet vari föreslås att bestämmelserna om korttidsbehandling i anstalt för ungdomar skall kompletteras. Det är en gammal bekant för kammarens ledamöter — trots att förslaget har avslagits under tidigare år återkommer vi.

Vi har den uppfattningen att det är nödvändigt att man för unga lagöverträdare på ett påtagligt sätt klargör att samhället snabbt och med allvar reagerar mot brottslighet. Vi har tänkt oss denna korttidsbehandling som en stoppsignal som skulle kunna bryta en brottsaktivitet som eljest kunde leda till intagning på ungdomsvårdsskola, fängelse eller ungdomsfängelse.

Enligt vår mening är det viktigt för domstolarna att man har så stora variationsmöjligheter som tänkbart är när man skall fastställa en påföljd. Man måste kunna anpassa påföljden till den brottsliga situation. Vad vi alltså syftar till med detta förslag är att man skall få ett lindrigare alternativ till ungdomsfängelse och även i vissa fall till vård i ungdomsvårdsskola. Det är anledning erinra om att det i dag faktiskt inte finns någon bestämmelse som syftar till en verklig korttidsbehandling av den typ som föreslås i motionen. När det gäller t. ex. omhändertagande vid ungdomsvårdsskola visar det sig att under år 1969 var den genomsnittliga behandlingstiden inte mindre än åtta månader, och det kan man ju inte säga är någon korttidsbehandling.

Jag kan nämna för kammarens ledamöter att vi i första lagutskottet här-omveckan var på en kort studieresa till Finland för att få information om

Kortvarigt frihetsberövande för unga lagöverträdare

vissa lagfrågor. Vi fick klart för oss att man i den finska riksdagen har att förvänta ett förslag om just sådan här korttidsbehandling för unga lagöverträdare. Man tänker sig där två former: en skulle kallas fritidsarrest och inte vara längre än 24 timmar, en annan skulle kallas straffarrest och vara 4—14 dagar.

Vi tycker att just ett sådant här kort omhändertagande skulle vara en tankeställare för den unge och kunna bryta brottsaktiviteten — det skulle kunna få honom på andra tankar. Vi har litet svårt att förstå att utskottsmajoriteten inte kan tycka att en sådan här fråga borde kunna prövas i en utredning, så att man finge se om detta kunde leda till något positivt. Självfallet måste alla åtgärder vidtagas för att bryta den tilltagande ungdomsbrottsligheten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Det är kanske förstäeligt om kammaren inte har något större intresse för denna motion som nu återkommer — för vilken gång i ordningen vet jag inte. Jag vill också uttrycka min tillfredsställelse över att moderata samlingspartiet denna gång är lika ensamt som tidigare när det gäller detta förslag.

Utskottet har funnit att det inte är någon anledning att vid sidan av de möjligheter, som vi nu har till frihetsberövande för ungdomar, införa ytterligare en form av frihetsberövande. Jag måste säga att jag är en smula häpen över att någon här i kammaren ändå kan stiga upp och förorda ett system, enligt vilket man uppenbarligen vill beröva ungdomar friheten utan att ens blanda in domstolarna. Det skall ske i samverkan med barnavårdsnämnd, polis och andra myndigheter. Man vill med andra ord låta straffet komma först och domen sedan, vilket torde vara helt stridande

mot våra vanliga rättsbegrepp här i landet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Tyvärr måste jag medge att jag inte känner mig nedstämd över att vi ånyo är ensamma. Det förringar inte tron på att vårt förslag är riktigt. Jag är också ledsen över att jag i utskottet inte har lyckats klargöra att avsikten självfallet är att man skall fastställa huruvida ett brott begåtts eller inte. Frihetsberövandet måste alltså föregås av en dom.

Till fröken Bergegren skulle jag vilja säga att jag inte kan förstå varför man avvisar ett lindrigare alternativ när vi kan konstatera hur långa omhändertagandetider som i dag tillämpas exempelvis vid ungdomsvårdsskola. Även som ett alternativ till ungdomsfängelse, måste ett kortvarigt omhändertagande te sig som humanitärt ur den unges synpunkt. Jag kan alltså inte förstå att man inte är beredd att pröva detta.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Schött och fru Kristensson.

Interpellation ang. sysselsättningsskapande åtgärder i västra Jämtland

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för jappropositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 24 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 22

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 67, i anledning av motioner angående beräkningen av pensionsgrundande inkomst,

nr 68, i anledning av motioner angående försäljningen av giftiga växter,

nr 69, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, såvitt skrivelsen tilldelats andra lagutskottet,

nr 70, i anledning av motioner om behörighet för anställd att vara ledamot av försäkringskassas styrelse, m. m., och

nr 71, i anledning av motioner om undantag från strejkrätt för besiktningsveterinär vid nödslakt;

tredje lagutskottets utlåtande nr 74, i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, jämte i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av motioner angående anslagen till forskning och försöksverksamhet inom jordbruket, och

nr 41, i anledning av motioner om en undersökning av de ekologiska verkningarna av stora hyggen; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av motioner om skyldighet för bilägare att svara för sjukvårdskostnader i anledning av trafikolyckor, och

nr 59, i anledning av motioner om fosterhem för svårangepassade barn och ungdomar.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 23**Interpellation ang. sysselsättningsskapande åtgärder i västra Jämtland**

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Östersund (s), som yttrade:

Herr talman! Driften vid NCB:s träsliperi Äggfors, Mörsils kommun i Jämtland, skall läggas ned. Direkt berörs ett 90-tal anställda. Om man även räknar in dessas familjer drabbas ca 200 personer. Äggforsfabriken är den enda industrin i kommunen. Nedläggningen är därför ett hårt slag även för kommunen och hela den västjämmtska regionen.

Det är alldeles nödvändigt att en ersättningsindustri snarast förläggs till orten. Den rikliga tillgången på arbetskraft inom regionen utgör en garanti för en framgångsrik lokalisering i detta område. Men jag föreställer mig att det krävs såväl statliga som privata initiativ för att en sådan ersättningsindustri skall kunna förverkligas.

Under åberopande av det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta

Interpellation ang. begärd utredning om u-landsforskning

för att skapa nya arbetstillfällen i den nu så hårt drabbade västjämtska regionen?

Denna anhållan bordlades.

§ 24**Interpellation ang. begärd utredning om u-landsforskning**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **PETERSSON** i Gäddvik (m), som yttrade:

Herr talman! Moderata samlingspartiet har vid upprepade tillfällen för riksdagen betonat forskningens betydelse för utvecklingssamarbetet. Vi menar att de beslutande myndigheterna i såväl givarländer som mottagarländer i snabbt växande utsträckning måste få tillgång till fakta, till en ökad och fördjupad kunskap om utvecklingsfrågornas natur och biståndets mål och vägar. För de flesta länder gäller att systematiska analyser av hjälpverketens resultat saknas. Sverige har bl. a. genom sin alliansfrihet goda förutsättningar att på detta område göra en insats och bidra till att ge u-landsbiståndet i världen nya verktyg och ny framskugstro. Antalet forskare som arbetar med utvecklingsländernas och utvecklingshjälpens problem är klart otillräckligt.

Den för utvecklingsbiståndet betydelsefulla forskningen omfattar vida områden och har också mycket skiftande karaktär. Även avvägningen av forskningsinsatser och forskningens finansiering innefattar problem som bör utredas.

1969 års riksdag biföll vårt yrkande att frågan om vidgad akademisk forskning och utbildning om u-landsproblemen borde utredas. I statsutskottets utlåtande nr 84 år 1970 underströks starkt den betydelse man anser forskningen ha för utvecklingsbiståndet. Riksdagen 6 — Andra kammarens protokoll 1970. Nr 37

hemställde att den redan 1969 begärda utredningen om u-landsforskningens inriktning och organisation borde tillsättas. Riksdagen biföll också vårt yrkande att frågan om ett statens råd för u-hjälpsforskning borde prövas i detta sammanhang.

Aberopande det anförda får jag an hålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet upplysa kammaren om varför den av såväl 1969 års som 1970 års riksdag begärda utredningen om u-landsforskningens inriktning och organisation ännu inte tillsatts?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 352, till Konungen i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet, jämte i ämnet väckt motion.

§ 26

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 173, om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark,

nr 190, med förslag till lag om rikets mynt, m. m., och

nr 202, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:232) om vissa sanktioner mot Rhodesia.

Dessa propositioner bordlades.

§ 27**Meddelande om enkel fråga**

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Hedin*

(m) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder till förhindrande av att utryckningsfordon beläggs med körförbud.

§ 28

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.30.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 12 november

Kl. 15.30

§ 1

Justerades protokollet för den 4 innevarande november.

§ 2

Svar på frågor ang. möjligheterna för i Sverige bosatta grekiska medborgare att här förenas med sina familjer

Ordet lämnades på begäran till

Herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har frågat statsministern om han har några möjligheter att utverka rätt för en i Sverige bosatt grekisk flykting att ta hit sin familj i Grekland, och herr Hermansson har frågat mig om vilka initiativ regeringen avser att ta för att understödja ansträngningarna av grekiska medborgare, vilka funnit en tillflykt i Sverige, att hit få sina familjer.

I den mån de nu framställda frågorna grundar sig på ett under de senaste dagarna uppmärksammat enskilt fall kan jag nämna, att detta fall numera tycks ha funnit en tillfredsställande lösning.

I principfrågan kan följande anföras. Enligt en allmänt erkänd folkrättslig regel kan en stat ej göra framställningar

i annan stat till förmån för en medborgare i sistnämnda stat. En framställning på diplomatisk väg till förmån för annat lands medborgare kan därför avvisas som obehörig inblandning. Denna regel gäller i princip t. o. m. när någon är dubbel medborgare, t. ex. om det är fråga om en person som både är svensk och grekisk medborgare.

Som bekant finns det på många håll i världen familjer, som lever splittrade och som på grund av de politiska förhållandena i sina hemländer inte kan återförenas med anhöriga i andra länder. Regeringarna i vistelseländerna har på grund av regeln om obehörig inblandning praktiskt taget inga möjligheter att hjälpa dessa olyckliga människor till återförening, om det inte finns någon medborgarrättslig anknytning till vistelselandet. Hur gärna svenska regeringen än skulle vilja bistå måste jag alltså med beklagande konstatera att vi saknar möjligheter att göra det.

Vidare anförde:

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min enkla fråga.

Som alla vet gällde min fråga ett en-

Svar på frågor ang. möjligheterna för i Sverige bosatta grekiska medborgare att här förenas med sina familjer

skilt fall, en vanlig arbetare, en lojal fosterländsk atenare. Han har slagits för sitt land mot Mussolini — vars regim vi ju alla fördömer — och fick tapperhetsmedalj för det. Sedan slogs han mot nazisterna. Även det tycker vi alla är en rättvis kamp. Slutligen ställde han upp när det gällde det egna landets befrielsekrig. När sedan juntan övertog regimen i Grekland 1967, vägrade denne man att skriva på en lojalitetsförklaring.

Han har alltså hela tiden handlat och uppträtt på ett sätt som vittnar om god karaktär och som visat att han är en god fosterlandsvän. Men lika väl fanns det ingenting annat för honom att göra än att resa ut och söka den fristad som han sedan fick här i Sverige. Han har nu varit här ett par tre år.

Denne man är alltså ingen förbrytare. Vad han nu vill är att få ta hit hustru och barn, vilka absolut inte kan utgöra någon politisk risk för vare sig Grekland eller för någon rörelse utanför Grekland.

Utrikesministern har nu förklarat att vi inte har några möjligheter att på rättslig grund påverka Grekland i detta fall — eller när det gäller andra nationer där man har diktatur och där de styrande inte har velat släppa iväg gamla mödrar, sjuka och barn som varit anhöriga till den person det gällt.

Det är upprörande att sådant kan hända i ett land som ändå ligger i Europa, och vi skulle vilja ha medel för att förhindra det. Jag vet att utrikesministern är hårt engagerad för grekerna. Men när man inte är på det klara med vad man skall göra ropar man åtminstone, och det har i detta fall lyckats så bra att hustrun i dag har pass för sig och sina barn. Hon kan komma hit om ett par dagar, ifall det finns pengar. Utvecklingen har justerat orättvisan, dock utan att vi funnit en generell väg på vilken vi skulle kunna hjälpa andra. Man är därför djupt deprime-

rad, även om man är glad över att saken i detta fall tog en lycklig vändning.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill uttrycka den beundran som alla måste känna för viljan och beslutsamheten hos Anastasios Margetis, som genom sin hungerstrejk tvingat juntan i Aten — kan vi i varje fall hoppas — att ge utresetillstånd åt hans familj. Värde en hög uppskattning är också den solidaritet som tiotusentals människor har visat Margetis' kamp genom att stödja den med sina namn.

Det finns emellertid många grekiska flyktingar som har samma problem — deras anförvanter får inte förenas med dem, utresetillstånd vägras dem. Fallet Margetis visar vad som kan åstadkommas genom beslutsamhet och solidaritet. Jag vill dock vädja till regeringen att på de vägar som står till buds göra allt som är möjligt för att understödja strävandena av grekiska flyktingar att få ta hit sina familjer. Det finns många möjligheter att göra det som bör vara brukbara, exempelvis offentliga uttalanden.

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag har ingenting att erinra mot den karakteristik som här givits av den man det gäller och vad som sagts om hans insatser för det grekiska folkets frihet. Jag har emellertid därutöver bara att hålla mig till de internationella regler som gäller, och jag måste säga att vårt förhållande till den grekiska regeringen — som bl. a. i Europarådet har lett till att Grekland lämnade rådet — inte kan underlätta våra möjligheter att på diplomatisk väg påverka denna regering.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. utgåva av jordabalken**§ 3****Svar på fråga ang. höjning av avdraget vid beskattningen för resor med egen bil**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat om jag avser att med anledning av den beslutade skattehöjningen på bensin föreslå en höjning av avdraget för resor med egen bil mellan bostad och arbetsplats.

Det är riksskattenämnden eller, fr. o. m. den 1 januari 1971, riksskatteverket, som har att i författningsenlig ordning årligen fastställa avdragsbeloppet. För 1971 års taxering som baserar sig på kostnaderna under 1970 har riksskattenämnden redan fastställt avdragets storlek. Avdraget för 1972 års taxering bestäms i slutet av år 1971 av riksskatteverket, som då har att bedöma avdragets storlek med hänsyn till de aktuella förhållandena.

Vidare anförde

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Av en urvalsundersökning som utredningen om definitiv källskatt utfört beträffande 1965 års inkomster framgick att vi då hade nått över 400 000 inkomsttagare i landet som var berättigade till avdrag för kostnad för resa med bil mellan bostad och arbetsplats. På grund av tågindragningar och nedläggning av busslinjer har detta antal säkerligen ökat betydligt under den senaste femårsperioden, och jag tror att man kan antaga att vi i dag har mer än en halv miljon människor som är beroende av att åka bil mellan bostaden och arbetsplatsen. För dessa människor är bensinskattehöjningen i många fall mycket kännbar. När kostnaderna för resor med de allmänna kommunikationsmedlen ökar får ju den resande inkomsttagaren — helt natur-

ligt och riktigt — göra avdrag för den verkliga högre kostnaden. Det borde då vara ett rättvisekrav, anser jag, att dessa omkring 500 000 pendlare, som tvingas använda bil mellan bostad och arbetsplats, också kompenseras för den merkostnad som bensinskattehöjningen innebär.

Jag ber att få tacka finansminister Sträng för svaret. Den sista meningen, i vilken han hänvisade till att riksskatteverket i slutet av år 1971 kommer att bestämma avdragets storlek med hänsyn till de aktuella förhållandena, får man väl tolka som en möjlighet för dessa människor att bli rättvist behandlade. Det hade varit värdefullt om statsrådet hade kunnat lämna ett klarare besked, men jag förstår att det kanske inte är möjligt för dagen. Vi får emellertid hoppas att de många bilpendlarna blir kompenserade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. utgåva av jordabalken**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat mig om jag tar ansvaret för att riksdagens ställning blivit djupt kränkt genom det sätt varpå jordabalken kommit ut i bokhandeln innan balken är grundlagsenligt behandlad av riksdagen.

Vad herr Tobé syftar på torde vara en av en tjänsteman i justitiedepartementet på enskilt initiativ utarbetad och utgiven kommentar till jordabalken. Enligt tryckfrihetsförordningen står det var och en fritt att utge tryckt skrift. De enda inskränkningarna i denna rätt är de som gäller enligt tryckfrihetsförordningen. Denna ålägger che-

fen för justitiedepartementet att vaka över förordningens efterlevnad. Här ingår att tillse såväl att tryckfriheten iakttas som att inskränkningarna i denna upprätthålls. Jag har inte funnit att den av herr Tobé angivna skriften innehåller något som strider mot tryckfrihetsförordningen.

Vidare anförde:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Först ber jag att få framföra ett tack till statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret. Det var korrekt och innehöll varken någon förklaring till eller något försvar för vad som har skett, men det må tillåtas mig att något förklara och försvara min fråga.

Bakgrunden till min fråga är att innan riksdagen tagit ställning till jordabalken — det rör sig om olika propositioner, omfattande sju böcker på tillsammans över 2 000 sidor — har Allmänna förlaget tjänstvilligt utgett jordabalken med kommentar och förord av en av justitieministerns närmaste medarbetare. Härtill kommer Allmänna förlagets notis i marknadsföringen: »Jordabalken med spännande kommentarer» och bokens inledning, som börjar: »Den nya jordabalk — — som riksdagen har antagit vid 1970 års riksdag — — —.» Detta torde vara en nyhet även för justitieministern.

Det har lagts till ett förord i boken, och man motiverar där att den har kommit ut på ett tidigt stadium. Jag citerar: »Detta har ansetts försvarligt med hänsyn till att de ändringar i förslagen som kan komma att ske under riksdagsbehandlingen av naturliga skäl måste bli föga ingripande. Ändringarna kommer antagligen inte att göra denna framställning mindre användbar.»

Detta tillvägagångssätt är inte förenligt med den ömsesidiga aktning som regeringen inklusive dess tjänstemän och riksdagen bör visa varandra då

Svar på fråga ang. utgåva av jordabalken

det gäller att iakttä grundlagsenliga former för att fatta beslut. Det finns, herr talman, även andra grundlagar än tryckfrihetsförordningen; jag tänker naturligtvis på 87 § regeringsformen, där det står: »Riksdagen äge gemensamt med Konungen makt att stifta allmän civil- och kriminallag ävensom kriminallag för krigsmakten och att sådan förut stiftad lag förändra och upphäva. Ej må Konungen utan riksdagens samtycke, och icke riksdagen utan Konungens, någon ny lag göra eller gammal avskaffa.» Den regeln gäller fortfarande.

Jag vet inte om man skall skratta eller gråta — skratta åt att det nu aningslöst kommit på pränt att vissa departementstjänstemän inte räknar med riksdagen som medverkande i lagstiftningsarbetet, inte ens som ett fördröjande moment; gråta åt sin egen inbillning att riksdagen har en betydelsefull roll även i lagstiftningsarbetet.

Anledningen till att jag ställde frågan är att jag vill varna för utflykter i samma riktning i framtiden. Statsrådet Geijer har själv medverkat i tredje lagutskottet. Han vet därför med vilken omsorg ärendena behandlas där; den omsorgen är värd en annan uppskattning än den nedvärdering som nu har gjorts.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Herr Tobé talar om att regeringen och riksdagen skall visa aktning för grundlagarna. Jag behöver väl inte ännu en gång understryka att det inte är regeringen eller någon av dess ledamöter som har givit ut denna kommentar; det är något som regeringen inte har ansvar för. Förlaget och den som har givit ut kommentaren får själva svara för vad de har gjort.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. undersökning av gasförekomst i Östergötland**§ 5**

Svar på fråga ang. verkningarna av att överträdelse av gällande fartgränser i trafiken ej beivras

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig: »Kan, enligt statsrådets mening, den alltmer ökande nonchalansen inför stadgade fartgränser i trafiken — överträdelse som i stor utsträckning ej blir föremål för någon rättslig reaktion — verka allmänt uppluckrande i respekten för lagar och förordningar över huvud?».

Herr Sjöholms fråga rymmer problem som är av den storleksordningen att de inte kan på ett tillfredsställande sätt behandlas inom ramen för ett svar på en enkel fråga.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det var ett litet egenomligt svar och inte mycket att tacka för. Jag har en viss vana vid att ställa enkla frågor, och jag ställer dem alltid så att man kan svara ja eller nej. Det tycker jag är alldeles utmärkta svar på enkla frågor om inte hela detta institut skall urarta. En fråga kan knappast vara enklare än den jag har framställt. Justitieministern kunde ha svarat ja eller nej — det borde han ha kunnat klara av.

Frågan om följderna av att en lagregel på ett visst område sätts ur spel genom att människorna helt och hållet nonchalerar den tror jag sysselsätter stora delar av svenska folket. Enligt siffror i Expressen i söndags hade polisen i Stockholm kontrollerat 2 091 fordon. Av dem hade 178 kört rätt och 1 913 för fort. Det är fullständigt meningslöst med en sådan bestämmelse. Jag tänkte därför att jag skulle få höra

— gärna i form av ett ja eller nej — om inte justitieministern tycker att detta är oroväckande, om det inte kan tänkas att denna nonchalans gentemot lag och förordning sprider sig till andra områden. I så fall är det en verkligt allvarlig fråga för rättssamhället.

Jag finner det som sagt, herr talman, anmärkningsvärt att justitieministern ville slingra sig från svaret på den frågan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Den fråga som ställdes gällde inte huruvida det kan betraktas som oroväckande att överträdelse av trafikbestämmelser sker i så stor utsträckning — det var en rent filosofisk eller juridisk-politisk fråga om huruvida överträdelse av lagbestämmelser kan inverka på den allmänna laglydnaden. Och herr Sjöholm vet väl att detta är en fråga varom de lärde i högst grad tvistar; den lämpar sig knappast för ett praktiskt politiskt svar.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Landets justitieminister har alltså ingen uppfattning om sådana frågor varom de lärde tvistar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. undersökning av gasförekomst i Östergötland**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimås har frågat mig om jag är beredd att medverka till att en undersökning snarast kommer till stånd för att utröna storleken av gasförekomsten i Östergötland.

Den brännbara gas som förekommer i kambrosiluravlagringarna på Östgöta-slätten har i något fall lokalt kunnat

Svar på fråga ang. undersökning av gasförekomst i Östergötland

utnyttjas för uppvärmning.

Enligt Sveriges geologiska undersökning är det emellertid osannolikt att man här skulle kunna finna gasförekomster av sådan storlek att de lämpar sig för industriell exploatering. Med hänsyn härtill anser jag det inte motiverat att en specialundersökning av gasfyndigheterna på Östgötaslätten bekostas med allmänna medel. Dessa fyndigheter bör dock kunna beaktas vid Sveriges geologiska undersöknings reguljära karterings- och inventeringsverksamhet i Östergötland.

Vidare anförde:

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Orsaken till att jag nu framställt min fråga är att det, när man för fjorton dagar sedan borrhade efter vatten på Östgötaslätten utanför Vadstena, på nytt kom fram gasmängder av rätt anseelig storlek, nämligen 15 m³ i timmen. Det är numera ganska vanligt att så sker när man borrar efter vatten inom detta område.

Industriministern åberopar nu en undersökning av Sveriges geologiska undersökning. Det bör emellertid nämnas att denna undersökning utfördes under åren 1930—1940. Om man när ifrågasvarande gasfyndighet upptäcktes på 1860-talet hade fått höra att det på 1930-talet skulle bli möjligt att borra 152 m djupt för att undersöka storleken av gasförekomsterna, skulle man säkerligen ha blivit mycket imponerad. En hänvisning år 1970 till en undersökning som genomförts genom borrhning 152 m djupt kan emellertid inte anses tillfredsställande. En sådan undersökning har i dag inte mycket större värde än det resultat man får om man petar med en tändsticka i marken för att utröna hur mycket gas som kan finnas där. Numera borrar man tusentals meter djupt innan man anser sig ha fått svar på frågan om det finns gas eller olja inom ett område.

Jag tillhör dem som instämmer med de experter, vilka underkänner den nämnda undersökningen. Eftersom man ständigt stöter på gasförekomster vid användning av så enkla metoder, som tillämpas när man borrar efter vatten, finns det anledning att göra en grundligare undersökning, vilket jag också framhållit i en motion till 1969 års riksdag. Jag beklagar den negativa inställning som kommit till uttryck i svaret på min fråga, och jag hoppas att denna inställning så småningom skall ändras.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag vill bara göra ett klarläggande, eftersom det verkar som om det föreligger ett missförstånd mellan herr Rimås och mig.

Mitt svar grundade sig inte på undersökningarna från 1930-talet utan på **en senare och helt aktuell värdering**, gjord av Sveriges geologiska undersökning så sent som åren 1965—1969. Det är väl ganska förklarligt att jag bygger mitt ställningstagande i detta fall på de resultat som blivit tillgängliga för mig genom undersökningar gjorda av SGU:s expertis.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Jag vet att experterna har delade uppfattningar om hur man skall gå till väga för att kartlägga ifrågasvarande fyndigheter. Det är emellertid bevisligen sant att några ordentliga djupborrningar, vilka av somliga experter bedöms vara nödvändiga, inte har förekommit. De djupaste borrhningar som utförts har gått ned till 152 m under markytan.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag vill inte ytterligare förlänga debatten, men jag vill ändå avslutningsvis ställa en motfråga till herr Rimås. Om herr Rimås tror att de aktuella fyndigheterna verkligen är in-

Svar på fråga ang. företagsdemokratin inom de statliga aktiebolagen

tressanta från industriell exploaterings-synpunkt, är det berättigat att ställa frågan varför i så fall de potentiella intressenterna inte själva är beredda att sätta i gång de begärda undersökningarna.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Det är Sveriges geologiska undersökning som hittills svarat för undersökningar av detta slag. Det är självfallet ganska riskabelt att lägga ned pengar på en undersökning för att starta ett projekt i detta sammanhang, eftersom det förekommit så motsägande uppgifter. Det vore något lotteriartrat. Därför bör staten åta sig denna uppgift.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. företagsdemokratin inom de statliga aktiebolagen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Häll har frågat mig om det aktuella läget beträffande den undersöknings- och försöksverksamhet på företagsdemokratins område vilken för närvarande bedrivs i de statliga aktiebolagen.

Som bekant tillsattes för ungefär två år sedan en särskild delegation — företagsdemokratidelegationen — med uppgift att ta initiativ till och i samarbete med företagsledningen, de anställda och dessas fackliga organisationer genomföra försök med olika former av vidgad företagsdemokrati i vissa statliga aktiebolag. Längst har detta arbete avancerat vid beredningsavdelningen inom Svenska tobaks AB:s fabrik i Arvika, där ett förslag lagts fram om inrättande av en delvis självstyrande grupp vilket nu provas i företaget. Pa-

rallellt med detta sker fortsatt utredningsarbete och samråd rörande möjligheterna att utvidga försöksverksamheten till andra avdelningar av Arvikafabriken. En motsvarande aktivitet avses komma till stånd även inom bolagets anläggning i Härnösand.

Samarbete har vidare inletts mellan företagsdemokratidelegationen samt företagsledning och personalorganisationer på Uddevalla- och Karlskronavarven. Verksamheten inom Tobaksbolaget har hittills inriktat sig på att öka den enskilda individens och arbetsgruppens direkta inflytande över olika förhållanden på den egna arbetsplatsen. Försöken vid de båda varvsföretagen torde däremot i första hand komma att ta sikte på ett ökat kollektivt arbetstagarinflytande via olika typer av representativa organ.

Förberedande undersökningar för en försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati torde inom kort också kunna inledas vid ett par av Varablagets restauranger i Göteborg.

De fall som jag nu nämnt innefattar givetvis inte en uttömmande beskrivning av det utvecklingsarbete på det företagsdemokratiska fältet som bedrivs inom de statliga företagen. Jag har här inte utrymme att närmare gå in på detta men vill som exempel endast nämna LKAB, vars verksamhet på detta område herr Häll torde väl känna till.

Det väsentliga i denna verksamhet är att påverka de reella samlevnadsvanorna och inflytandeförhållandena i företagen och att göra detta så att förändringarna kan konkret upplevas som positiva av ett så stort antal av de i produktionen sysselsatta människorna som möjligt. De förändringar som föreslås och genomförs måste därför förberedas väl så att de verkligen kommer att motsvara de behov och förväntningar man har ute i företagen. Det innebär att vi står inför ett mödosamt och långvarigt arbete.

Sett ur den synvinkeln är de insat-

Svar på fråga ang. företagsdemokratin inom de statliga aktiebolagen

ser som hittills gjorts av företagsdemokratidelegationen och de statliga bolagen betydande. Verksamheten hävdar sig väl vid en jämförelse med motsvarande aktiviteter som bedrivs inom andra företagsgrupper. Våra ansträngningar att skapa en fördjupad företagsdemokrati i de statliga bolagen kommer emellertid att ytterligare intensifieras.

Vidare anförde:

Herr HÄLL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det mycket utförliga svaret, som ger mig besked om att man på vissa områden kommit ganska långt på väg.

Anledningen till min fråga är egentligen att jag hos vissa berörda företag funnit att situationen i väntan på konkreta resultat präglas av en oro hos de anställda och hos de fackliga organisationerna. Som framgår av svaret torde man mycket väl kunna säga att oron beror på svårigheter att förstå att denna fråga är mycket omfattande och mödosam att komma till rätta med. Jag skulle ändå gärna vilja något uppehålla mig vid situationen såsom den utvecklats vid ett av de berörda företagen, LKAB.

För någon tid sedan upplyste oss tidningarna om att ledaren för det engagerade forskningsteamet prof. Dahlström hade av sagt sig sitt uppdrag. Det sades i tidningarna att detta var en följd av att han upplevde en förtroendekris gentemot företagsledningen.

Detta är som jag ser saken mycket allvarligt, och än allvarligare blir det naturligtvis när man kan konstatera att människorna ute på fältet under intryck av den oro de känner frågar sig hur arbetet egentligen kunnat utveckla sig på detta sätt. Man upplever det som en risk för att hela projektet skall komma ur balans och att man därmed skall få vänta ännu längre på konkreta resultat.

Jag vill understryka att det i dessa

frågor ställs rätt stora krav på ett förtroendekapital för att man skall ha tid att vänta och även ge sig tid att vänta på resultat. Detta förtroendekapital varierar naturligtvis ganska starkt från företag till företag.

Vi skall komma ihåg att LKAB för en tid sedan befann sig i en besvärlig strejksituation. De anställda framhåller i dag mycket starkt kravet på att få vara med i arbetet bl. a. när det gäller produktionsplanering samt andra frågor som direkt berör deras egen situation på arbetsplatsen, t. ex. trivsel- och arbetarskyddsfrågor. Jag ifrågasätter om man inte redan nu med de erfarenheter som vunnits kan komma ganska långt när det gäller företagsdemokratis utveckling på de områden som direkt berör de anställda.

Jag vill starkt poängtera att idén med en reell och fördjupad företagsdemokrati enligt min uppfattning är så värdefull att alla ansvariga bör göra allt för att nå konkreta resultat. Vidare förefaller det mig att man måste lägga ned ett målmedvetet arbete på — att informera företagschefer och verkställande direktörer om nödvändigheten av — att prioritera dessa frågor. Jag vågar nämligen påstå att detta nya synsätt är nytt inte bara för folket på verkstadsgolvet utan även för personer i andra funktioner. Som jag ser det gäller det att få alla berörda att så snabbt som möjligt känna behovet av en utveckling på detta område.

Jag tackar än en gång för svaret.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag är väl medveten om de stämningar som herr Häll här talat om. När dessa frågor om ökad företagsdemokrati aktualiserats och dessutom programmatiskt framförts av regeringspartiet och även av representanter för borgerliga partier, var det ofrånkomligt att man ute på arbetsplatserna skapade förväntningar som ännu inte är in-

Svar på fråga ang. företagsdemokratin inom de statliga aktiebolagen

friade och inte heller kommer att bli infriade inom så kort tid som man allmänt föreställt sig. Jag talar här inte speciellt om LKAB eller andra statliga företag utan om de anställda i svenska företag över huvud taget. Vi har ett problem här, som bara kan lösas om alla parter inser frågornas art och nödvändigheten av att man verkligen har alla med sig och aktivt engagerade för att inte spåra ur i utvecklingen. De försök som sker och de reformer som genomförs måste vara väl förberedda. Detta betyder i sin tur — olyckligtvis kanske, men ofrånkomligt — att utvecklingen inte kommer att gå alls så snabbt som vi allmänt önskar.

Vad sedan gäller LKAB är det självklart att konflikten där i hög grad har påverkat det samrådssystem som förekommer och som är utvecklat vid företaget. Strejken hade både positiva och negativa verkningar på det arbete som redan var inlett. Ett positivt inflytande var att dessa frågor fick ännu högre prioritet inom företaget och att nödvändigheten av att lösa relationsfrågorna framstod som ännu mer uppenbar än tidigare. Men samtidigt innebar konflikten en forcering av arbetet, som verkade delvis försvårande. Den stora samverkansapparat som de facto är under uppbyggnad i LKAB har nämligen delvis ett direkt samband med det månadslönesystem som infördes som en följd av uppgörelsen efter strejken. Inom parentes sagt är denna forcering också en av orsakerna till den brist på samarbete som uppstått mellan företagsledning och den forskargrupp som vi har läst om i tidningarna.

Herr talman! Denna debatt gäller en enkel fråga, och jag skall därför inte orda längre om detta. Men för att så att säga ange den stämning och anda som arbetet bedrivs i vid LKAB vill jag ändå för dem som är intresserade — inte speciellt för herr Häll, som har läst detta tidigare — citera vad som skrivits i LKAB-tidningen nr 2/1970, där hela sys-

temet är utförligt redovisat. Jag återger slutraderna i den presentation som där göres av den som är ansvarig för att detta arbete löper så effektivt och friktionsfritt som möjligt. Artikelförfattaren gör följande sammanfattning:

»Eller sammantaget: mycket måste bli annorlunda. Nytankande och utvecklingsiver är nödvändiga ingredienser för att samverkanssystemet inte skall bli en pappersblomma i direktionsfönstret.»

Jag tror att herr Häll och jag är fullt beredda att instämma i det omdömet.

Herr HÄLL (s):

Herr talman! När det gäller förberedelserna inför en fördjupad företagsdemokrati så vill jag medge att detta är ett mycket brett och mycket svårt område. Vad beträffar förberedelserna på sikt vill jag gärna litet mera preciserat ställa några frågor som ligger i linje med de intentioner som man tidigare givit uttryck åt.

Vid förberedelserna för det mera långsiktiga fullföljandet av en fördjupad företagsdemokrati måste vi beakta behovet av utbildning bland de anställda som skall engageras i detta arbete. Därvidlag har det ställts långtgående krav. Jag känner till de krav som rests av de anställda, och jag skulle gärna vilja höra litet om hur man i förberedande syfte har planerat att tillgodose detta behov, om statsrådet har förutläggningar för att nu lämna en sådan redogörelse.

Enligt mitt sätt att se är det också nödvändigt att man fortlöpande på ett begripligt sätt informerar de ansatta om hur arbetet går framåt. Ty det är som jag sade i mitt förra anförande: de anställda har hyst förhoppningar om snabba resultat. När det då drar ut på tiden bör man ändå se till att de anställda fortlöpande får reda på var man befinner sig, så att de inte bibringas uppfattningen att detta med företagsdemokrati är något som vi talar mycket

Svar på fråga ang. lokaliseringen av skogsinstitutet för norra Sverige

om men som de anställda kanske inte kommer att få uppleva i praktisk handling.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja svara på herr Hälls frågor, men jag inser att denna debatt då skulle hålla på att utvecklas till en interpellationsdebatt — något som jag av min kollega jordbruksministern upplysts om att vi bör undvika.

Inom Statsföretag förebereder vi flera åtgärder som, om jag redovisade dem, skulle innebära positiva svar på herr Hälls fråga. Jag föreslår att vi får tillfälle att återkomma till saken.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på fråga ang. lokaliseringen av skogsinstitutet för norra Sverige**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Åsling har frågat mig om jag med hänsyn till önskvärdheten att utnyttja gjorda investeringar är beredd att medverka till att skogsinstitutet för norra Sverige tills vidare får kvarstanna i Bispgården.

1969 års riksdag beslutade att skogsinstitutet för norra Sverige skulle förläggas till Sollefteå. Till dess nya lokaler för skogsinstitutet kan färdigställas där kommer de befintliga resurserna i Bispgården självfallet att användas i största möjliga utsträckning för skogsteknikerutbildningen.

Vidare anförde:

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka

jordbruksministern för svaret på min enkla fråga.

Bakgrunden till frågan är att det i den proposition som låg till grund för riksdagens ställningstagande i fjol uttalades att en nybyggnad för skogsinstitutet för norra Sverige kunde förutses vara färdig 1973 och att skogsteknikerutbildningen i avvaktan därpå skulle bli kvar i Bispgården. Det har senare visat sig — bl. a. vid de överläggningar som vederbörande organisationskommitté har haft på den nya lokaliseringsorten — att permanenta lokaler av allt att döma inte kan stå klara förrän tidigast 1974/75. Organisationskommittén har därför rekommenderat att skolan blir kvar i Bispgården som ett provisorium, i första hand läsåret 1970/71. Man har också fastslagit att lokalerna i Bispgården över lag är av god teknisk standard — fullt godtagbara alltså — samt att tillgången på gynn- samt belägna övningsskogar också är god i den bygden.

Det vore angeläget inte minst för vederbörande kommun, som har problem med sysselsättning och framtidsplanering, att det kunde lämnas ett mera preciserat besked beträffande huru länge skogsinstitutet kan bli kvar i Bispgården.

Jag uppfattar svaret från jordbruksministern så, att till dess att nya permanenta lokaler kan iordningställas på den nya lokaliseringsorten kommer skolan att bli kvar i Bispgården. Det innebär i så fall att en flyttning inte kan ske förrän tidigast 1974/75. Jag skulle vilja tillägga att det i varje fall inte kan finnas skäl att föranstalta om att bygga nya provisoriska lokaler på annan plats, när man redan har så förstklassiga lokaler som fallet är i Bispgården.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag hoppas att jag uttryckte mig alldeles klart i mitt svar.

Svar på fråga ang. snabbare handläggning av skördeskadeärenden

Detta innebär att skogsinstitutet skall bedriva sin verksamhet i Bispgården intill dess att nya lokaler är färdiga. Det är möjligt att detta inte inträffar förrän det år som herr Åsling nämnde, och institutet skall alltså vara kvar till dess. Det betyder att byggnadsstyrelsen har god tid på sig att avgöra vad Bispgårdens lokaler skall användas till då de så småningom blir friställda.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för statsrådets komplettering. Jag tror att det var ett nödvändigt besked, ty den diskussion som har förevarit beträffande eventuella nya provisoriska lokaler har förvirrat begreppen en del i kommunen. Det besked som jordbruksministern nu har lämnat förefaller mig klart och innebär att skogsinstitutet under några år kan väntas bli kvar i Bispgården.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. snabbare handläggning av skördeskadeärenden**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat om jag avser att »vidta åtgärder i syfte att möjliggöra snabbare handläggning av skördeskadeärenden såväl i normalfallen som besvärfrågorna».

Antalet skördeskadeärenden är stort. I princip omfattas för närvarande ca 165 000 bruksenheter av skyddet. Stora ansträngningar har gjorts och görs för att snabbare få fram uppgifter för ersättningsberäkningarna. Som jag tidigare i olika sammanhang framhållit i denna kammare är detta ett av de problem som skördestatistiska nämnden arbetar med.

Handläggningen av besvärärenden kräver en betydande arbetsinsats. Samtliga besvärsskrivelser remitteras till statistiska centralbyrån, som med hjälp av vederbörande lantbruksnämnd utför en noggrann undersökning av varje särskilt ärende. Jag kan nämna att centralbyrån till så gott som samtliga klagande sänder information om skördeskadeskyddet och svar på de frågor som har framställts i besvären. Så långt möjligt sker informationen och besvarandet genom cirkulärbrev. I ett icke obetydligt antal fall måste dock individuella brevsvvar utformas.

Den omfattande utredningen och prövningen av varje enskilt skördeskadeärende medför en relativt lång handläggningstid. De berörda myndigheterna strävar efter att förkorta denna. Med hänsyn till att skördestatistiska nämnden har sin uppmärksamhet riktad på de frågor som herr Jonasson framställt finner jag inte anledning att vidta några särskilda åtgärder.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret.

Många jordbrukare drabbades 1969 av stora skördeföruster. Även om dessa inte helt kan kompenseras genom skördeskadeskyddet är det ett allmänt önskemål bland jordbrukarna att de så snabbt som möjligt får ut den ersättning som de är berättigade till. I normalfallen betalas ersättningarna ut i mars, men i besvärfallen dröjer det mycket längre, och många är oklara ännu i denna dag. Ett sådant system är naturligtvis inte tillfredsställande. I detta sammanhang bör också beaktas det speciellt besvärliga läge som jordbrukarna befinner sig i då det är svårt att få låna pengar och de ofta är högt skuldsatta.

Jordbruksministern har redogjort för tillvägagångssättet, och det har vi dis-

Svar på fråga ang. lantbruksnämndernas innehav av jord

kuterat tidigare. Jag tolkar dock jordbruksministrarnas svar så att inte heller han är nöjd med det tidsschema som föreligger. I så fall kan vi vara överens. Jag har tidigare i motioner föreslagit åtgärder som skulle kunna leda till ett tidigare utbetalande, men tiden medger inte att jag nu går in på de frågorna.

Förhållandena är som sagt inte tillfredsställande, och jag vill passa på tillfället att vädja till jordbruksministern att han gör allt vad i hans förmåga står för att dessa frågor skall kunna behandlas snabbare.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Liksom herr Jonasson önskar också jag att det skördeskadestydd som lantbrukarna är berättigade till skall betalas ut så snabbt som det över huvud taget är möjligt. Skördestatistiska nämnden har i uppgift att ständigt fundera över sådana tekniska förbättringar som kan leda till snabbare utbetalning. De uppslag som herr Jonasson nämnde kan mycket väl prövas av skördestatistiska nämnden i vilken ingår även företrädare för jordbrukarna.

Vad som gör dessa frågor så komplicerade är att man inte gärna kan börja betala ut ersättningar innan alla grödor är bärgade. År 1969 gjordes i november en preliminär beräkning av de ersättningar som lantbrukarna skulle få med hänsyn till skördeskadorna vid den tidpunkten. Enligt det materialet skulle ca 45 000 bönder dela 105 miljoner kronor. När den definitiva sammanräkningen var klar, då alla grödor var kända, visade det sig emellertid att beloppet blev mycket högre. Det kan inträffa större variationer andra år. Hittills har man alltså inte funnit någon annan metod än att vänta tills alla grödor är bärgade. Jag har därför svårt att just nu finna något sätt att påskynda utbetalningarna. Jag hoppas emellertid

att skördestatistiska nämnden med den fantasi den besitter skall finna någon väg som gör det möjligt att betala ut ersättningarna snabbare.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för att jordbruksministern har en så positiv inställning till denna fråga.

Jordbruksministern berörde något de specialgrödor som finns på en del håll. De allra flesta brukningsenheter i vårt land har emellertid inga specialgrödor. Jag har därför funderat rätt mycket på om det inte skulle vara möjligt att bortse från specialgrödorna och räkna med normalfallen. På så sätt skulle det kanske vara möjligt att åstadkomma snabbare utbetalning av skördeskadestyddet. Jag är tacksam för att jordbruksministern säger att denna fråga skall prövas; jag tror att det finns möjligheter att den vägen göra utbetalningarna snabbare.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på fråga ang. lantbruksnämndernas innehav av jord**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat om jag avser att vidta åtgärder i fråga om rationaliseringsverksamheten i syfte att motverka stora innehav hos lantbruksnämnderna av jord, som under längre tid ligger obrukad.

Lantbruksnämndernas omfattande inköps- och försäljningsverksamhet är av stor betydelse för jordbrukets rationalisering. Nämnderna strävar efter att så snart som möjligt avyttra de inköpta fastigheterna för sammanläggning till lämpliga brukningsenheter. I avvaktan

Svar på fråga ang. lantbruksnämndernas innehav av jord

på försäljning arrenderas fastigheterna ut. Endast en mycket obetydlig del av nämndernas innehav av bestående åkerjord har inte kunnat utarrenderas utan ligger obrukad.

Jag vill nämna att lantbruksstyrelsen har utfärdat anvisningar rörande skötseln av fastigheterna under den tid som de innehas av nämnden. Enligt dessa anvisningar skall för varje fastighet minst en gång varje år upprättas en plan över de åtgärder som skall vidtas, såsom utarrendering, skogsplantering, täckdikning och reparationer. Lantbruksnämnd skall vidare årligen till lantbruksstyrelsen lämna en rapport om fastighetsinnehavet och på fastigheterna vidtagna förvaltningsåtgärder.

Med hänsyn till dessa omständigheter finner jag ingen anledning att nu vidtaga några åtgärder.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret även på denna fråga.

Jordbruksministern säger att lantbruksnämndernas verksamhet avser att skapa bättre brukningsenheter och att göra driften mera rationell, och det är vi fullständigt överens om. Det är ett vällovligt syfte, som jag vill instämma i. För att detta syfte skall kunna nås måste det emellertid också skapas ett förtroende för denna verksamhet. I den mån det förekommer att åkerjord får ligga obrukad, varigenom landskapet växer igen och förbuskas, uppstår självfallet en viss misstro mot lantbruksnämnderna.

Jordbruksministern uttalar att det är en relativt obetydlig del av lantbruksnämndernas innehav av jord, som inte brukas, och jag tror på denna uppgift. Det är emellertid naturligt att även om det är få fall, där åkerjord ligger obrukad, kommer detta likväl att vålla irritation. Ett önskemål måste vara att så-

dan åkerjord och även sådan skog snarast möjligt kan placeras. Jag vill inom parentes nämna att en del stormfälld skog ännu inte tillvaratagits, vilket naturligtvis också förorsakar irritation.

Att lantbruksnämnderna inte hinner vidtaga nödvändiga åtgärder kan i många fall bero på brist på personal. Man måste emellertid göra vad som är möjligt för att förhindra att deras mark ligger obrukad och för att främja en så snabb placering som möjligt av lantbruksnämndernas jordinnehav. Det skulle kanske vara till fördel, om t. ex. rationaliseringskungörelsen kunde medge något större möjligheter att successivt bygga upp en fastighet. Lantbruksnämnderna har nämligen inte alla gånger möjlighet att skapa en fullgod fastighet, och då uppstår en situation där man inte kan placera marken så snabbt som önskvärt vore.

Jag finner emellertid ändå jordbruksministerns svar positivt, och jag ber än en gång att få tacka för detta.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Det är riktigt som herr Jonasson säger och vilket även framgick av mitt svar, att det är en mycket ringa del av den åkerareal lantbruksnämnderna disponerar över som ligger obrukad.

Herr Jonassons enkla fråga föranledde mig att göra en landsomfattande undersökning, eftersom jag vet att herr Jonasson såsom aktiv jordbrukare och ledamot av utredningar som arbetat med dessa frågor brukar vara insatt i problemställningarna inom jordbruket.

Jag fann då att lantbruksnämnderna har 18 900 hektar i åkerinnehav. Av dessa brukas för närvarande inte mer än 540 hektar, vilket är en mycket liten procent.

När man sedan studerar de speciella länen, finner man att de obrukade arealerna framför allt återfinnes i Norrbottens län. Förklaringen till detta ligger

Svar på interpellation ang. tillsynen över djurens vård och behandling

i att de gårdar som lantbruksnämnderna tar över oftast befinner sig i mycket dåligt skick. En närmare undersökning som vi har gjort visar att lantbruksnämnderna själva måste täckdika och utföra förbättringar innan någon blir intresserad av att arrendera dessa gårdar. Det är likadant på några andra ställen där lantbruksnämnderna har en del gårdar. Såvitt jag förstår kommer lantbruksnämnderna att arrendera ut dessa gårdar så fort de vidtagit erforderliga förbättringar. Jag delar helt den meningen att lantbruksnämnderna inte bör köpa areal och låta denna ligga obrukad. Självfallet måste de arrendera ut arealen tills det går att sälja den och lägga den till en rationell enhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på interpellation ang. tillsynen över djurens vård och behandling**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTSOON, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig om jag är beredd medverka till sådana bestämmelser som innebär att tillsyn över djurens vård och behandling inom varje distrikt av lämplig storlek skall bedrivas av personal med för ändamålet särskilt inrättade hel- eller halvtidstjänster.

Enligt djurskyddslagen ankommer tillsynen över djurens vård och behandling i första hand hälsovårdsnämnden. Genomförandet av kommunindelningsreformen skapar förutsättningar för en förbättrad tillsyn. Sålunda ger större kommunala enheter både bättre ekonomiskt underlag och tillräcklig arbetsvolym för heltidsanställning av tillsyningsmän.

För att främja en bättre djurtillsyn

bedrivs en informations- och instruktionsverksamhet i veterinärstyrelsens regi, avsedd i första hand för tillsyningsmän. Hälsovårdsnämnderna i samtliga län har beretts tillfälle att sända ledamöter och tillsyningsmän till sådana djurskyddskurser.

Enligt min mening leder kommunindelningsreformen och den förbättrade utbildningen till en effektivare djurtillsyn. Några ytterligare bestämmelser om hur kommunerna skall utöva tillsynen över djurens vård anser jag inte erforderliga.

Vidare anförde:

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Jag ber om ursäkt för att jag är något förkyld och kraxar som en korp, men det accentuerar kanske ämnets egenskap av djurskyddsfråga.

Man skulle nästan kunna säga att min fråga är med ja besvarad. I varje fall har tydligen jordbruksministern och jag samma mening om att det vore lämpligt med heltidsanställda tillsynsmän hos jordbruksnämnderna ute i kommunerna.

Jordbruksministern påpekar helt riktigt att den nya kommunreformen kommer att bidra till bättre ekonomi och arbetsuppgifter som motiverar sådana här heltidstjänster. Vi vet att den nuvarande ordningen är otillfredsställande. I en smärre kommun står tillsynsmannen säkerligen omedvetet på något sätt i beroendeförhållande till dem han skall ha tillsyn över.

Eftersom detta inte är bra motionerade jag i fjol om att uppgiften skulle läggas över på polisen. Den har emellertid tillräckligt att göra, och vi vet att regeringen inte har alltför stora ambitioner att vidga polisens personella resurser. Det förslaget var därför orealistiskt. Vi får emellertid hoppas att vi kan få heltidsanställda kommunala be-

Svar på interpellation ang. tillsynen över djurens vård och behandling

fattningshavare, vilket från psykologisk synpunkt är viktigt. En sådan får då en viss auktoritet i egenskap av tjänsteman och kommer inte som privatman för att handha dessa uppgifter.

Men man blir ändå betänksam, ty vi har ju redan storkommuner. I Skåne finns en kvartsmiljonstad som inte har någon heltidsanställd tillsynsman utan endast personer med arvodesuppdrag, och det tycker jag inte är tillfredsställande. Hur blir det sedan, när den kringliggande landsbygden kommer till? Om staden-kommunen anställer en tillsynsman på heltid, så kan den kringliggande landsbygden lätt bli försummad i vad avser den här verksamheten.

Kommunförbundet har rekommenderat kommunerna att anlita s. k. konsulter, dvs. hyra konsulter i tillsynsmäns ställe, men efter vad jag förstår är veterinärstyrelsen inte alls intresserad av detta. Det blir ingen uppföljning av arbetet, ingen kontinuitet utan endast temporära insatser.

Jordbruksministern tog upp kursverksamheten. Jag har undersökt den litet grand och funnit att den är rätt blygsam. Veterinärstyrelsen har anordnat några få informationsdagar på skilda håll i landet. Man har inte råd till mera. Det är näppeligen någon utbildning. Jag har också mig bekant att många kommuner drar sig för kostnaderna att skicka representanter till informationsdagarna. Både råd och lust tycks saknas. Att vidga kursverksamheten är därför viktig. Nu händer det väl att det tas initiativ på regionalplanet, men vad jordbruksministern anförde var just veterinärstyrelsens instruktionsverksamhet.

Vid den vidgade kursverksamhet som jag finner önskvärd är det viktigt att djurskyddsorganisationerna får vara med och delta i undervisningen. Vi vet ju att en tillsynsman i en kommun får mycket att göra med de lokala djurskyddsorganisationerna, och det är betydelsefullt att det därvid inte blir nå-

gon spänning, vilket förekommer på sina håll, utan en samverkan. Det finns mycken fin idealitet inom dessa organisationer som man verkligen bör slå vakt om.

Jag vill tillägga att utbildningsfrågan blir mycket viktig, om kommunerna går in för heltidsanställda tillsynsmän. Då räcker det inte bara med informationsdagar, utan det fordras ordentlig utbildning innan dessa befattningshavare påbörjar sina uppgifter. När det gäller tillsyn över vetenskapliga institutioner — tandläkarhögskolor, sjukhus osv. — som sysslar med djurförsök krävs en rätt avancerad utbildning, om tillsynsmännen skall kunna göra sig gällande i detta mera vetenskapliga sammanhang. Jag vet väl att det faller på stadsveterinärerna att följa upp journalerna och själva djurförsöken, men den del som faller på tillsynsmännens lott kräver också auktoritet, och där ger kunskap den makt de behöver.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag fann i herr Werners anförande inte någon mening som väsentligt avviker från min egen. Herr Werner bygger sin uppfattning på samma förutsättningar, men han vill vara mera effektiv, om jag får uttrycka mig så. Han vill ha en bättre utbildning än den som erbjuds för närvarande.

Jag tror emellertid att det viktigaste är att vi får ett färre antal kommuner. Herr Werner funderade på att tillsynsmännen borde arbeta länsvis. Men om herr Werner ifrågasätter möjligheterna för en kommunalt anställd att få överblick över kommunen, så måste det ju bli ännu svårare för en person som har hela länet som verksamhetsområde. Vi bör hålla fast vid att det är från kommunen som den direkta tillsynen skall utövas.

Fortfarande finns det 850 kommuner. Men redan den 1 januari nästa år reduceras antalet kommuner till 464, och

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

om några år är vi nere i 272 storkommuner. Jag finner det självskrivet att dessa storkommuner har anställt en tillsynsman. Det finns redan ett flertal kommuner som har hälsovårdsinspektörer vilka har hand om detta. Det måste vara människor som har en viss utbildning för detta ändamål. Någon annan myndighet att utbilda dem än veterinärstyrelsen kan jag knappast finna.

Jag erkänner att man hittills haft rätt blygsam utbildningsverksamhet. Man startade våren 1970 en reell kurs för att liksom få i gång det hela. Då samlade man representanter för praktiskt taget samtliga hälsovårdsnämnder till en duvning i detta arbete. Jag går alltså ut ifrån att vidgad utbildning på detta område och kommunsammanläggningen kommer att göra det möjligt med en effektiv tillsyn.

Vi kan också notera att man numera när det gäller djurens skötsel och vård går in på ett mycket tidigare stadium från samhällets sida. Redan vid tillkomsten av exempelvis en ladugård är det nu meningen att varje län skall ha ett par veterinärer som är specialutbildade för att effektivt kunna granska ritningarna till dessa ekonomibyggnader, alltså ladugårdarna, för att på det sättet bevaka djurskyddsintresset. Vi väntar en lagändring varigenom djurskyddslagen skall komma att innehålla en obligatorisk granskningsskyldighet beträffande alla ritningar till djurstallar vid nybyggnader och ombyggnader. Vi hoppas snart kunna få ett sådant förslag till behandling. Det är alltså mycket på gång inom djurskyddets område, även när det gäller de byggnader där djuren skall vistas en stor del av sitt liv. Det är mycket viktigt att man gör något redan på det stadiet. Den fråga herr Werner har tagit upp berör alltså i själva verket bara en liten detalj av det hela.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag vill också betyga

samstämmigheten, och jag vill än en gång tacka för det svar jag fått och även för detta senaste. Jag har hela tiden haft en kommuntillsynsman i tankarna. Det står kanske något dunkelt i interpellationen som ju skrevs för mycket länge sedan, och det är förresten visst inte jordbruksministerns fel att den inte besvarats förrän i dag. Jag skrev i interpellationen något om »distriktsplanet», men det är klart att arbetet först och främst skall ske inom kommunens ram.

Vad den vidgade utbildningen beträffar är jag tacksam för vad jordbruksministern sade i sitt senaste anförande. Jag hoppas att detta kommer till deras öron som har med denna sak att göra. Tycker inte jordbruksministern också att djurskyddsorganisationerna skulle kopplas in redan där, så att vi inte får något spänningsförhållande mellan denna stora grupp av idealister och de representanter som kommunen förordnar? En förtroendefull samverkan är nödvändig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12**Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Krönmark har frågat mig dels om på vilka vägar jag anser det vara möjligt att tillfredsställande beräkna den prisnivå för olika jordbruksprodukter som med hänsyn till världsmarknadsutvecklingen jämte läget på hemmamarknaden skulle ha förelagat under olika perioder, dels om jag avser att utarbeta någon generell un-

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

dantagsregel för jordbrukets produkter som möjliggör ett kontinuerligt tillämpande av avtalet sådant detta avsetts att fungera eller om frågan skall lösas »från fall till fall» med separata åtgärder med anledning av olika noterade förändringar i prissituationen på världsmarknaden.

Herr Jonasson har frågat om jag är beredd att inför kammaren redovisa på vilket sätt jordbruket skall kompenseras för de förluster som åsamkas genom prisstoppet.

Regeringen införde i slutet av augusti prisstopp på köttvaror, mjölk och mejeriprodukter, margarin samt spannmålsprodukter. Statens pris- och kartellnämnd fick samtidigt uppdrag att handlägga frågor i samband med prisstoppet. Pris- och kartellnämnden samråder med statens jordbruksnämnd i frågor som angår jordbruksnämndens verksamhetsområde. Den 12 oktober utvidgades prisstoppet till ett allmänt prisstopp. De stoppriser som fastställdes genom det tidigare prisstoppet fortsatte att gälla.

Beträffande herr Krönmarks första fråga vill jag framhålla att det ingår i jordbruksnämndens uppgifter att följa prisstoppets inverkan på jordbruksregleringen. Nämnden har mot denna bakgrund beslutat att ta upp överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen. För att mäta verkan av prisstoppet på jordbrukets inkomster har nämnden tillsatt en särskild arbetsgrupp. Arbetsgruppen består av vederbörande fackbyråchef i jordbruksnämnden samt en representant för vardera delegationen. Arbetsgruppen har utarbetat vissa principer för sina beräkningar av prisstoppets verkningar på jordbruksprisregleringen.

Parallellt med detta arbete har vidtagits åtgärder som minskar prisstoppets verkningar för den enskilde jordbrukaren. Pris- och kartellnämnden har

efter samråd med statens jordbruksnämnd tills vidare undantagit vissa varor från prisstoppet bl. a. levande djur, brödsäd, för vilken tidigare fastställda inlösenpriser gäller som stoppris, fodersäd, för vilken stödpriserna gäller som stoppris, blandsäd, sockerbetor, fabrikspotatis, frukt och grönsaker vid försäljning på auktioner och från odlare samt vallfrö, bär och rotfrukter (inklusive matpotatis) vid försäljning från odlare. För varugruppen kött och fläsk gäller vidare att pris- och kartellnämnden medgivit vissa överskridanden av stoppriserna på fläsk. Höjningarna har balanserats mot sänkningar av stoppriserna på nötkött, för vilket världsmarknadspriserna sjunkit sedan prisstoppet infördes. Dessutom har jordbruksnämnden sänkt slaktdjursavgifterna för svin.

Vissa undantag från prisstoppet liksom vissa prisjusteringar har sålunda gjorts, men något generellt undantag från prisstoppet för jordbruksprodukterna är inte aktuellt.

Beträffande herr Jonassons fråga om kompensationen till jordbruket vill jag framhålla att utgångspunkten givetvis är ett realiserande av det materiella innehållet i den jordbruksuppgörelse som träffades i våras. Vilka åtgärder som kan behövas för detta får bedömas sedan överläggningarna är klara mellan jordbruksnämnden, jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen om prisstoppets inverkan på jordbruksprisregleringen.

Vidare anförde:

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation. I och för sig ger det inte så mycket, och om jag skall vara fullt ärlig så hade jag väl inte heller väntat mig att jordbruksministern i nuvarande situation skulle kunna säga särskilt mycket. Jag hade dock väntat att han skulle

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

kunnat säga litet mer än vad han gjorde alldeles nyss.

Prisstoppet är när det gäller fullföljandet av jordbruksavtalet ett mycket allvarligt ingrepp, ty det ingriper så att säga i själva huvudmekaniken i avtalskonstruktionen, som ju innebär att jordbruket skall kunna ta ut priser som ligger mellan de båda prisgränserna. Man skulle inom det svenska jordbruket ha möjlighet att i ett speciellt marknads-läge utnyttja detta och skaffa sig merinkomster, liksom man å andra sidan fick vara beredd på minskade inkomster i ett annat marknads-läge, där priserna sjunker på grund av fördelaktiga importförhållanden. Nu har det alltså skett en låsning här, och hela beräkningsförfarandet har därmed råkat i olag.

Hur skall man egentligen värdera förhållandet mellan producentprisindex inom landet och världsmarknadsindex? Världsmarknadspriserna fluktuerar helt naturligt såsom tidigare, medan däremot producentpriserna i princip är låsta vid den nivå som rådde när prisstoppet infördes, såvida inte något undantag har gjorts. Skall man mäta förlusten finns det, enligt vad jag kan finna, endast ett läge, där man kan få en någorlunda säker bedömning, nämligen när världsmarknadspriserna stiger. Då uppstår en skillnad, som man kvantitativt kan beräkna någorlunda säkert. Men i de fall då världsmarknadspriserna ligger stilla eller sjunker kan man inte göra några objektiva beräkningar, utan då måste det bli en skattning. Då kommer i resonemanget in den arbetsgrupp som jordbruksministern har redogjort för i sitt interpellationssvar.

Statsrådet säger att denna arbetsgrupp har utarbetat vissa principer för sina beräkningar av prisstoppets verkningar på jordbruksprisregleringen. Då är min fråga till statsrådet: Kan statsrådet här redogöra för dessa principer? Statsrådet påstår ju att de redan

är klara, och då vore det av intresse att få veta vilka principerna är. Många av de funderingar som förekommer bland berörda människor skulle i så fall kanske bli undanröjda.

Min andra fråga är: När kan man vänta sig resultatet av arbetsgruppens arbete? Denna fråga är rätt väsentlig, eftersom riksdagen så sent som i maj biföll herr statsrådets proposition om en priskompensation till jordbruket på 318 miljoner kronor. Därför förmodar jag att det för statsrådet Bengtsson, som jag känner såsom en hedersman, känns förpliktande att låta de svenska jordbrukarna komma i åtnjutande av den inkomst som de är berättigade till — så mycket hellre som dessa 318 miljoner kronor utgör en kompensation för inflationsförluster under föregående år. Därför måste det ligga såväl i statsrådets som i riksdagens intresse — riksdagen har ju fattat beslutet — att detta beslut effektueras så snabbt som möjligt.

Hypotetiskt kan man tänka sig att det genom prisstoppet är omöjligt att förrän långt efteråt beräkna vilka inverningar prisstoppet har haft på jordbruksavtalet. Min tredje fråga till herr statsrådet blir: Är statsrådet beredd att här i dag göra en principiell deklaration och förklara att han, om problemet inte har kunnat lösas på annat sätt, är beredd föreslå att man tar till budgetmedel för att göra en utfyllnad, så att jordbruket kommer i åtnjutande av de inkomster som det är garanterat av den svenska riksdagen? Är statsrådet villig att se till att dessa budgetmedel i så fall kommer att ställas till förfogande under innevarande regleringsår, så att vi slipper en situation, som ej ingår i avtalet, nämligen att jordbrukarna får kompensation för inflationsförlusterna ett år i efterskott? Det måste man acceptera, ty det är den enda tänkbara metodiken. Vi måste försöka undvika att få en fördröjning på två år, ty

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

då har vi gått ifrån andan i detta avtal.

Med detta, herr talman, är jag beredd att sluta för denna gång.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Även jag ber att få tacka jordbruksministern för detta svar.

Prisstoppet kom som en chock för många människor, som frågade sig om det verkligen skulle komma att få någon reell innebörd, eller om det bara var någonting som hörde till valrörelsen. Priserna steg dock kraftigt — och inte bara på jordbrukets produkter. Den andel av prisstegringen som föll på jordbrukets produkter härrörde från jordbruksuppgörelsen. Jag finner för min del att prisstoppet var en alltför kraftig åtgärd, och jag tycker också att kontrollen över priserna kunde ha ordnats bättre. Nu har det blivit en stark och orättvis prickning av jordbruket. Jag skulle ha förstått det hela bättre, om vi hade fått ett allmänt prisstopp.

Men gjort är gjort. För jordbrukarna blev stoppet emellertid en hård smäll. Jordbrukarna befinner sig nu i en mycket besvärlig situation och har det trångt ekonomiskt. De har gjort stora investeringar men har svårt att få låna pengar, även om de har säkerhet för lånen. Även det höga ränteläget drar stora utgifter med sig. Härtill kommer att 1969 var ett ganska dåligt skördeår. Likaså har jordbrukarnas kostnader för varor och förnödenheter stigit kraftigt. Jordbrukets lönsamhet är i dag svag. Om man sätter lönsamheten för jordbrukarna till 100 år 1966, så blir det reella producentprisindexet 1970 t. o. m. november månad bara 93. Detta är den dystra sanningen för jordbrukarnas vidkommande, och sådan är deras situation i dag.

En industriarbetare hade 1966 en genomsnittlig inkomst på 20 700 kronor i dyrortsgrupp 3 enligt de jordbruksekonomiska undersökningar som gjorts,

en jordbrukare med 25 hektar jord en inkomst samma år på 12 735 kronor och för en 40-hektars jordbrukare utgjorde inkomsten 20 914 kronor. Industriarbetaren har från 1968 fått sin lön höjd till 23 293 kronor, men jordbrukaren med 40 hektar jord har fått sin inkomst sänkt till 17 881 kronor. Han har alltså fått vidkännas en eftersläpning på ungefär 5 600 kronor. I den valrörelse vi haft i år har det talats mycket om jämlikhet, och den jämlikheten bör väl rimligen gälla även för jordbrukarna. Men i stället synes inkomstklyftan bli större och större.

Jordbruksministern förklarar i interpellationssvaret att jordbruket skall kompenseras för prisstoppets verkningar och att jordbruksuppgörelsen skall hållas. Han säger emellertid också att åtgärderna i det stycket ännu inte kan specificeras samt att diskussioner pågår. Jag tackar för det svaret, och jag accepterar det också i nuläget. Men jag utgår från att full kompensation verkligen kommer att utgå, och eftersom jordbruksministern förklarar att så skall ske, så tror jag honom på hans ord. Men då måste jag också ställa en följdfråga: Hur kan prisstoppet och de bestämmelser som har utarbetats i samband med det komma att påverka de stundande förhandlingarna? Det är där man sätter det största frågetecknet.

Jag redogjorde nyss för jordbrukarnas besvärliga situation i inkomsthänseende, men i samma problematik är ju förutom jordbrukarna också inkopplade såväl livsmedelsindustrins arbetare som de handelsanställda i livsmedelsbranschen, och de tillhör som bekant också i allra högsta grad låglönegrupper. Kommer det att bli svårigheter för dessa, som i högsta grad är låglönegrupper, eller kan man räkna med att prisstoppsbestämmelserna inte lägger hinder i vägen för dem? Jag skulle bli mycket glad om jag här kunde få ett förtydligande svar.

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

Mjölkproduktionen drabbades ju rätt hårt av prisstoppet. Många har tyckt att det blivit mer och mer omöjligt på detta område och har i stor utsträckning gjort sig av med kreaturen. Jag vill därför ställa en andra följdfråga till jordbruksministern, eftersom vi nu håller på att få brist på mjölk och eftersom det väl ändå är jordbruksministern som har huvudansvaret för vår försörjning framöver. Jag undrar: Kan jordbruksministern ändå inte se en fara i den brist på mjölk som håller på att uppstå?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTTSSON**:

Herr talman! Jag är glad över att i varje fall herr Jonasson delar den uppfattning som böndernas organisation RLF och Lantbruksförbundet givit uttryck åt, ty de har trott mig på mitt ord när jag sagt att det materiella innehållet i jordbruksuppgörelsen skall bibehållas — prisstoppet tar inte över detta. Jag konstaterar med beklagande att herr Krönmark tydligen inte har samma uppfattning härvidlag. Detta är emellertid vad vi inom regeringen sagt, och det kommer att gälla.

Låt mig så besvara herr Jonassons två sista frågor.

De prisöverläggningar som redan påbörjats mellan jordbrukarnas företrädare och jordbruksnämnden avser priserna fr. o. m. den 1 juli nästa år, och det kan ju knappt vara så att prisstoppet förhindrar införande av nya priser fr. o. m. nästa regleringsår, lika litet som prisstoppet kan förhindra eventuella lönehöjningar som ett resultat av löneförhandlingarna. Därmed har jag inte någon möjlighet att bedöma vilka prishöjningar som eventuellt kan äga rum.

Prisstoppet har ännu inte fått någon inverkan på mjölkpriset till producenten — jag skall strax återkomma till det. Det tal om mjölkpriset som vi då

och då möter är så till vida riktigt som att vi under oktober—november får otillräckliga kvantiteter för framställning av ost. Detta beror emellertid på de stora säsongvariationerna i mjölkproduktionen; vi har tidigare diskuterat detta.

Hur situationen på mjölkområdet kommer att påverka prisförhandlingarna kan jag, herr Jonasson, inte bedöma. Men jag vill påpeka att vi har en mjölkprisutredning som tillsattes efter de förra överläggningarna just för att undersöka mjölkproduktionen och prissättningen på mjölk. Vid de överläggningar som äger rum mellan lantbrukets företrädare och staten kommer man alltså att till sitt förfogande ha det material som utredningen lämnar, och då får man se vilket pris som måste sättas på mjölken.

Herr Krönmark ville ha en redogörelse för hur arbetsgruppen inom jordbruksnämnden har tänkt lösa detta problem. Arbetsgruppen följer inte bara utvecklingen av priserna utan har faktiskt som uppgift att mäta storleken av jordbrukets inkomstbortfall. Man kan alltså beräkna att i oktober månad betydde prisstoppet x tusen kronor för jordbruket som näring. Arbetsgruppen kan alltså beräkna att på osten eller på fläsket skulle jordbruket ha kunnat ta ut x tusen kronor, men det är inte sagt att den enskilde jordbrukaren har haft någon kännning av det ännu.

Herr Krönmark hävdade att producentpriserna blivit låsta genom prisstoppet. Det stämmer inte med det verkliga förhållandet, eftersom avräkningspriset på mjölken har höjts under denna tid. Det är inte på producentpriserna som prisstoppet har satts in. Trots prisstoppet har man kunnat höja avräkningspriset på mjölken till jordbrukare. Däremot skulle man kunnat ta ut litet mer på osten, men den lilla inverkan detta kan få på avräkningspriset på mjölken är mycket lätt att regle-

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

ra. Alla som sysslar med mjölkproduktion vet att det varje år betalas ut efterlikvider och i det sammanhanget är det mycket enkelt att reglera frågan.

Jag skulle på samma sätt kunna visa hur det ligger till för jordbrukets olika produkter.

Man har ju försökt ordna det så, att den enskilde jordbrukaren inte skall behöva känna av prisstoppet, utan att saken skall skötas genom jordbrukets regleringskassor. När t. ex. slaktdjursavgiften vid slakt av svin kommer att sänkas och man på det sättet minskar regleringskassans tillgångar, blir det alltså regleringskassan som drabbas, inte den enskilde jordbrukaren. Det är inte alls svårt att finna tekniska lösningar när det gäller att kompensera jordbruket som näring för de eventuella miljoner som prisstoppet så att säga för tillfället har tagit ifrån det.

Jag vill gärna rätta ett missförstånd som herr Krönmark gjorde sig skyldig till, då han sade att vi genom det beslut vi fattade i våras har förbundit oss att ge jordbruksnäringen en kompensation på 318 miljoner kronor. Det har vi inte gjort. Under förutsättning att de priser som har fastställts hela tiden ligger på mittprisinivå uppgår beloppet till 318 miljoner. Om det vore på det sättet vore det hela mycket enkelt och prisstoppet skulle inte behöva föranleda några bekymmer, ty då hade man bara att räkna ut om jordbruket hade fått sina 318 miljoner. Men jordbruket kan få mycket mer; det kan få 330 miljoner kronor eller mer, om priserna ligger vid den övre prisgränsen. Ersättningen kan också bli lägre än 318 miljoner, om priserna ligger vid den lägre prisgränsen. Nu har priserna på vissa produkter legat mellan mittpriset och den övre prisgränsen.

Jag har lyckats lugna företrädarna för jordbrukarnas organisationer, som deltar i detta arbete i jordbruksnämnden, och jag tror att vi skall kunna kla-

ra situationen utan några som helst bekymmer. Den fråga herr Krönmark ställde till mig, var vi skall ta de pengar vi eventuellt behöver skjuta till i regleringskassan, vållar mig ingen oro. Kammaren kan vara helt säker på att när den dagen är inne skall de pengarna komma fram.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Statsrådet Bengtsson försökte vrida mitt yttrande till att jag närmast skulle ifrågasätta hans heder och mena, att han åtminstone när det gällde det materiella innehållet inte ämnade infria löftet om kompensation för prisstopps verkningar. Herr statsrådet kan ju läsa utskriften av mitt anförande i protokollet. Antingen har jag uttryckt mig något otydligt eller också har herr statsrådet — vilket jag finner mera sannolikt — missuppfattat det hela.

Vad som är väsentligt är när statsrådet uppfyller dessa löften. Som herr Jonasson tidigare har framhållit är kreditrestriktionerna extremt besvärliga. I det läget är det oerhört väsentligt att vi inte bara utlovar kompensation — att en sådan kommer att ges har jag aldrig betvivlat — utan att statsrådet också talar om vid vilken tidpunkt den kommer att lämnas.

Statsrådet Bengtsson sade att jag hade begärt att få reda på arbetsgruppens förslag. Det har jag aldrig gjort. Jag ville få reda på principerna. Det har jag inte fått, men jag är nöjd ändå, eftersom statsrådet nu har garanterat att arbetsgruppen klart sagt ifrån att den prisförlust som uppstår för jordbrukarna skall kompenseras. Jag bara beklagar att statsrådet inte framhöll detta redan i sitt interpellationssvar, ty då hade en del av den här debatten inte behövt föras.

Det är riktigt att riksdagen har givit jordbrukarna det marknadsmässiga utrymme att om möjligt ta ut 318 mil-

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

joner kronor och även mera under det tak som är fastställt. Men vad som har hänt, herr jordbruksminister, är att prisstoppet har låst priserna så att jordbrukarna inte kan gå upp till taket. De kan förmodligen inte få ut de 330 miljoner kronor som statsrådet talar om.

Debatten mellan herr Jonasson och statsrådet Bengtsson beträffande mjölkbristen var rätt intressant. Det är riktigt att vi i år liksom alla år har en säsongmässig variation i mjölkpriset. Priset höjs alltid så här års när mjölkproduktionen går ned. Men statsrådet Bengtsson är nu som tidigare optimist och menar att detta inte är något problem; vi får mindre produktmjölk för att göra ost, och det bereder tydligen inte herr Bengtsson några bekymmer. Nej, det är naturligtvis inte fallet om man från socialdemokratiskt håll så fort som möjligt vill fullfölja sin ambition att sänka självförsörjningsgraden till 80 procent. Om man då inte ser så noga till produkterna hälsar man naturligtvis en nedgång i produktionen med tillfredsställelse. Men de svenska konsumenterna har nog anledning att vara oroadе.

Jag vill rekommendera statsrådet Bengtsson att läsa i pressen om de undersökningar som under den senaste tiden har gjorts i Östergötlands län. Även om man inte skall ta till alltför starka uttryck såsom katastrof pekar dessa undersökningar dock på en mycket allvarlig nedgång i mjölkproduktionen. Det för också med sig att vallodlingen försvinner, vi får en ökad fodersädesodling med ökade svårigheter att avsätta spannmål på världsmarknaden etc. Det är ett allvarligt problem som jag hoppas så småningom skall kunna lösas.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jordbruksministern poängterar att de prisöverläggningar som

skall äga rum omfattar tiden efter den 1 juli 1971. Han har också förklarat att prisstoppet inte skall ha någon menlig inverkan på de som berörs av dessa förhandlingar.

Jag har själv funderat en hel del över den här saken, och jag är mycket glad över jordbruksministerns besked. Det gäller nämligen i hög grad en tolkningsfråga, och när jordbruksministern nu säger att prisstoppet inte skall ha någon menlig inverkan på förhandlingarna tror jag honom på hans ord.

Jag vill sedan konstatera att vid det tillfälle — som kommer att inträffa relativt snart — när mjölkpriskommittén skall framlägga förslag beträffande mjölksituationen, kommer det troligen att visa sig att det föreligger stora risker för den framtida färskvaruförsörjningen, särskilt för mjölkförsörjningen. Jag tror att det även för att klara denna situation kommer att bli nödvändigt att tillgripa kraftåtgärder. Om jag fattade jordbruksministern rätt var han emellertid positiv till åtgärder i detta avseende. Jag hoppas verkligen att så är fallet.

Jordbruksministern säger vidare att avräkningspriset för mjölk höjts under hösten. Det är aldeles riktigt, men jag vill i sanningens intresse nämna att den huvudsakliga anledningen härtill varit mejeriernas strävan att skapa en jämnare invägning för att motverka säsongvariationerna. På hösten när mjölkproduktionen minskar försöker man åstadkomma en bättre balans i detta avseende genom att höja priset.

Ett prisstopp får emellertid en hel del menliga verkningar, och jag är glad över att vi haft tillfälle att föra denna diskussion. Jag vill säga till jordbruksministern att vi i det mejeriföretag, där jag är verksam, inte vågat vidtaga de rationaliseringsåtgärder som vi tänkt oss, eftersom vi inte varit på det klara med huruvida vi skulle kunna utnyttja de utvägar som stått till buds. Vi får väl

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

nu försöka genomföra dessa åtgärder.

Man måste emellertid i dessa frågor ha klart för sig — och det är kanske kontentan av denna diskussion — att de människor som verkligen sitter trångt i detta sammanhang inte skall behöva komma ytterligare i kläm utan skall erhålla den kompensation som de är berättigade till.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Om frågan alltså har reducerats till att inte gälla huruvida regeringen kommer att infria sitt löfte utan i stället avse den tidpunkt när saken slutligt skall ha reglerats, återstår det inte särskilt mycket för mig att säga.

Låt mig bara konstatera att det som herr Jonasson påpekade, dvs. att jordbrukets avräkningspris på mjölken höjts trots prisstoppet, belyser vad jag framhöll till herr Krönmark, nämligen att producentpriset inte direkt behöver påverkas av prisstoppet utan att man trots detta mycket väl kan höja avräkningspriset till jordbrukaren. Så har redan blivit fallet genom olika åtgärder, bl. a. den som herr Jonasson nyss nämnde.

Det är fullständigt felaktigt att göra gällande att den eventuella minskningen av mjölkproduktionen har något samband med prisstoppet; det föreligger inte alls något sådant samband. Minskningen av mjölkproduktionen är en helt annan fråga, som det skulle föra mycket långt att nu ta upp till diskussion. Jag vill dock säga att enligt min mening är säsongvariationen inom mjölkproduktionen alldeles för stor. Jag har många gånger tidigare framhållit detta, och jag vet att jordbrukarnas egna organisationer är intresserade av att få till stånd en utjämning av mjölkproduktionen. Detta skulle på många punkter förbilla verksamheten inom mejerinäringen, varigenom jordbrukarna kunde få bättre ersättning för sina produkter.

Detta är också en fråga som skall be-

handlas vid de prisöverläggningar som skall äga rum, och vi har för att underlätta uppgiften för dem som skall föra dessa resonemang gjort en mycket omfattande utredning om hela mjölkproduktionsfrågan. Det är enligt min mening en smula farligt att ständigt vifta med påståenden om en hotande risk för mjölkbrist. Vi kommer inte att få någon brist på färskmjölk för konsumtionsändamål. Den saken behöver vi över huvud taget inte diskutera; den har ingenting med prisstoppet att göra. Det är en ny diskussion som förts in här.

Man säger att jordbruket befinner sig i en extremt besvärlig situation och att prisstoppet därför har drabbat den enskilde jordbrukaren mycket hårt. Det är inte med sanningen överensstämmande. Det är mycket litet det kan röra sig om för den enskilde producenten av mjölk. Den höjning av ostpriset som skulle kunnat genomföras, kan kompenseras genom ersättning till regleringskassan.

I fråga om priset på fläsk och kött skall man ju sänka slaktdjursavgiften på svin, och detta innebär att den enskilde jordbrukaren inte känner av prisstoppet men väl regleringskassan. Och regleringskassorna är det inte synd om.

Sedan har man väsentligt höjt vissa stoppriser på en del produkter. Sammanlagt betyder detta att den enskilde jordbrukaren inte drabbas så mycket. När vi så småningom skall reglera dessa saker, blir det genom regleringskassorna.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag vill ta tillfället i akt och tacka jordbruksministern för det sista han sade, nämligen att det är regleringskassorna som skall erhålla pengarna. Kompensationen får icke gå ut över regleringskassorna. Det är ett intresse för jordbruket att dessa kassor inte töms, utan att de kan användas för de uppgifter för vilka de är avsedda.

Svar på interpellationer ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet, m. m.

Jag är glad för att de extraordinära åtgärder som behöver vidtas på grund av prisstoppet inte skall drabba regleringskassorna, utan att friska pengar via budgeten skall tillskjutas. Vi har här jordbruksministerns ord på detta, vilket jag tycker är något av det mest väsentliga.

Statsrådet säger att det är fel att påstå att jordbruket befinner sig i en extrem situation till följd av prisstoppet. Hans undermening var att jordbruket inte skulle bli sämre utsatt genom prisstoppet än andra näringar. Det stämmer inte riktigt, herr statsråd. Det svenska jordbruket utsattes 1969 för en skördekatastrof, som drabbade de enskilda jordbrukarna rätt hårt. Prisstoppet har givetvis drabbat alla kategorier av företagare, men jag vågar påstå att många jordbrukare befinner sig i en ekonomisk mera brydsam situation än en hel del andra företagare. Rent formellt har statsrådet kanske rätt, men i realiteten gäller här speciella förhållanden.

Tiden lider, och jag har en känsla av att vi kommer att få tillfälle att föra en mjölkdebatt längre fram. Vi skall därför kanske inte tala för mycket nu, eftersom mjölken då kan surna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag kan helt instämma i herr Krönmarks sista ord om mjölken.

Låt mig bara tillägga att jag aldrig sagt att vi nödvändigtvis skall ta i anspråk budgetmedel för att klara denna sak. Riksdagen har till sitt förfogande andra medel som i ett sådant här sammanhang kan användas för jordbrukets del.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Bara ett par ord. Vi skall inte gräla om dessa saker.

Till jordbruksministern vill jag säga att prisstoppet kom många jordbrukare

att se situationen i svart. Man hade det besvärligt och kände prisstoppet som en ytterligare belastning. Så till vida har jordbrukarna farit illa.

Jag är glad och tacksam över de besked som jordbruksministern nu givit. Denna interpellationsdebatt har dock varit klagörande på två punkter. Den första är att varken jordbrukarna eller deras ekonomiska föreningar har varit några bovar i det här dramat. Det tycker jag att vi bör slå fast klart och tydligt.

Den andra punkten är att jordbrukarna skall få den kompensation som de är berättigade till. Jag vill än en gång understryka att jag tror på jordbruksministerns ord därvidlag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag har under den här debatten blivit så mycket av jordbrukare att jag glömt att säga det som var det väsentligaste, nämligen att för regeringen har avsikten med prisstoppet ingalunda varit att klämma åt Sveriges jordbrukare. Prisstoppet kom till därför att priserna steg mycket mer än vad som var föranlett av den överenskomelse som träffats med jordbrukarna. Prisstoppet infördes för konsumenternas skull, men inte för att skada Sveriges jordbrukare.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 173, om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark;

till bankoutskottet propositionen nr 190, med förslag till lag om rikets mynt, m. m.; och

till lagutskottet propositionen nr 202, med förslag till lag om fortsatt giltighet

Interpellation ang. åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker — Interpellation ang. urvalet av studerande för doktorsexamen, m. m.

av lagen (1969:232) om vissa sanktioner mot Rhodesia.

§ 14

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr Nilsson i Östersund (s), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående sysselsättningsskapande åtgärder i västra Jämtland, och

herr Petersson i Gäddvik (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående begärd utredning om u-landsforskning.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 15**Interpellation ang. åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker**

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Våldsinslagen i barnens uppväxtmiljö är alltför påtagliga. Dessa bibringar barnen uppfattningen att våld löser konflikter. Inte heller påvisas för barnen våldets oerhörda konsekvenser för individ och samhälle.

Krigsleksakerna svarar för en del av denna negativa påverkan.

En upplysningskampanj där man påtalar krigsleksakernas negativa påverkan skulle kunna bidra till att minska bruket av krigsleksaker och kanske också stimulera till konsumtion av leksaker som är vettiga och riktiga för barn.

Trots att frågan om krigsleksaker har aktualiserats i olika sammanhang har hittills inga åtgärder vidtagits för att minska utbudet och/eller efterfrågan på dessa leksaker.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till statsrådet fru Odhnoff få ställa följande frågor:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till att en upplysningskampanj startas i syfte att minska bruket av krigsleksaker?

Har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder i någon form för att i framtiden förhindra försäljning av krigsleksaker?

Denna anhållan bordlades.

§ 16**Interpellation ang. urvalet av studerande för doktorsexamen, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr NORDSTRANDH (m), som yttrade:

Herr talman! I samband med 1969 års riksdagsbeslut om forskarutbildning och forskarkarriär förklarades vid upprepade tillfällen — såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet — att ärendet i och med beslutet ingalunda var färdigbehandlat. Många överväganden återstod ännu.

I propositionen ansågs att det i vissa fall skulle bli ofrånkomligt med en begränsning av antalet studerande till doktorsexamen. Hur urvalsförfarandet skulle gå till klargjordes däremot inte. Den närmare utformningen borde, hette det, prövas mot bakgrund av bl. a. resultaten av pågående försöksverksamhet med nya former av samverkan mellan lärare och studerande inom ramen för den s. k. universitetsdemokratin. I anledning av detta och ett motionsvägen framfört förslag om en skyndsamt utredning av frågan om urvalet av studerande underströk statsutskottet i sitt utlåtande att principerna för urvalet måste övervägas mycket noga och till-

lämpningen av dem kontinuerligt övervakas.

Vid samma ärendes behandling aktualiserades också frågan om en akademisk mellanexamen på nivån över grundexamen. Förslag om en sådan examen har genom en motion från moderata samlingspartiet framförts också vid årets riksdag. Statsutskottet framhöll i år liksom 1969 att de fortsatta överväganden som förutsatts i 1969 års proposition och som skulle kunna komma att beröra även denna fråga snarast borde komma till stånd. Statsutskottet räknade med att de aktualiserade frågeställningarna skulle komma att prövas av vederbörande myndigheter.

Forskarutbildningens situation i dag, kännetecknad av starkt ökad studerandetillströmning och för knapp resurstilldelning, gör en skyndsam lösning av de två berörda organisatoriska frågorna än mer nödvändig nu än 1969. En klagande redovisning för hittills gjorda överväganden, vunna erfarenheter och fattade beslut i dessa frågor vore därför av stort intresse.

Med hänvisning härtill får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande frågor:

Är herr statsrådet villig att införa kammaren redogöra för resultatet av de vid 1969 års riksdagsbeslut om forskarutbildning och forskarkarriär förutsatta övervägandena rörande principerna för urvalet av studerande för doktorsexamen, samt för hur dessa principer eventuellt tillämpas och vilka erfarenheter som därvid kunnat inhämtas?

Är herr statsrådet villig att införa kammaren redogöra för de överväganden rörande en akademisk mellanexamen på nivån över grundexamen som sedan nyssnämnda riksdagsbeslut förutsatts äga rum inom regering och utbildningsmyndigheter?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. försöksverksamheten med utvidgad behörighet till högre utbildning

Ordet lämnades på begäran till

Herr NORDSTRANDH (m), som yttrade:

Herr talman! Sedan den 1 juli 1969 bedrivs försöksverksamhet med utvidgad behörighet till högre utbildning. Verksamheten har sin upprinnelse i en skrivelse från kompetensutredningen till Konungen dagtecknad den 10 maj 1968. I denna pekades på det tilltagande behovet för näringsliv, organisationer och enskilda att utnyttja universitet och högskolor för uppskolningsändamål. Detta ökade behov torde enligt skrivelsen endast i begränsad utsträckning komma att innebära en inriktning mot fullständig examen. Man framlade därför förslag till utvidgade behörighetsvillkor avseende studier för ett mer begränsat utbildningsmål och i ett begränsat antal ämnen. De utbildningsbehov som berörts i skrivelsen borde enligt kompetensutredningen ta sig uttryck även i utformningen av behörighetskraven för utbildning med begränsat mål. Man föreslog därför att som villkor för tillträde till sådan utbildning skulle krävas att den sökande, om han inte på annat sätt vore behörig, skulle ha uppnått 25 års ålder och under minst fem år ha varit yrkesverksam på heltid.

I kompetensutredningens skrivelse framhölls att de föreslagna åtgärderna måste ses som en försöksverksamhet, vilken dessutom snabbt kunde förväntas ge erfarenheter av värde för den fortsatta utvecklingen.

Kungl. Maj:t biföll förslaget och utfärdade bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med detta, den 11 april 1969 (SFS 1969: 68).

Förslag har framförts om att här nämnda försöksverksamhet skulle utvidgas till att gälla all högre utbildning utan begränsning av studiemålet. Ett

Interpellation ang. försöksverksamheten med utvidgad behörighet till högre utbildning

sådant beslut måste betraktas som definitivt, även om man begagnar beteckningen försöksverksamhet; möjligheterna att senare begränsa en generell tillämpad behörighetsregel torde vara obefintliga.

Det är därför av vikt att man vid sitt ställningstagande till förslaget kan bygga på erfarenheter från en utvärderad försöksverksamhet.

Med hänvisning till vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att inför kammaren redogöra för hittills vunna erfarenheter av försöksverksamheten med tillträde till vissa universitetsstudier enligt SFS 1969: 68?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skriftelse, nr 353, till Konungen i anledning av motioner om behörighet för anställd att vara ledamot av försäkringskassas styrelse, m. m.

§ 19

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 193, angående försäljning av fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden såsom arv, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 20**Meddelande om enkla frågor**

Meddelades, att herr talmannen tillställts sju enkla frågor, nämligen av:

fru *Thunvall* (s), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående enhetliga belysningsnormer för motorfordon,

herr *Andersson* i Örebro (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående prisnedsättning på läkemedel för patienter med eksem,

herr *Nilsson* i Tvärålund (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utfärdandet av tillämpningsföreskrifter för det statliga transportstödet,

herr *Josefsson* i Halmstad (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående statsbidrag till lönekostnader för lärare vid träningsskolor för psykiskt utvecklingsstörda,

herr *Nygren* (s), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående tidpunkten för påbörjande av vissa kraftverksbyggen,

herr *Nilsson* i Tvärålund (cp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående huvudmannaskapet för skogsbruksskolorna, samt

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående tidpunkten för beslut om byggande av en järnvägstunnel mellan Hälsingborg och Helsingör.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.25.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 13 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 5 innevarande november.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 193, angående försäljning av fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden såsom arv.

§ 3

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Börjesson* i Falköping (cp), till statsrådet fru Odhnoff angående åtgärder för att minska bruket av krigsleksaker,

herr *Nordstrandh* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående urvalet av studerande för doktorsexamen, m. m., och

herr *Nordstrandh* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående försöksverksamheten med utvidgad behörighet till högre utbildning.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 4

Till bordläggning anmälades

statsutskottets utlåtanden:

nr 164, i anledning av motion om ett permanent kansli för värnpliktsriksdagen, m. m.,

nr 165, i anledning av motion om ändrade bestämmelser angående ledig-

het för jordbrukare från fullgörande av repetitionstjänstgöring,

nr 166, i anledning av motion angående personalvården under repetitions-tjänstgöring,

nr 167, i anledning av motion om förbättring av personalvården inom militärtjänsten,

nr 168, i anledning av motion om förbättrad hälsokontroll vid repetitions-tjänstgöring,

nr 169, i anledning av motion om ändring av beteckningen civilförsvarsstyrelsen till befolkningsskyddsstyrelsen,

nr 170, i anledning av motioner om införande av Kooperationen som undervisningsämne i den högre undervisningen m. m.,

nr 171, i anledning av motion om åtgärder för att underlätta invandrarnas inordnande i det svenska samhället i vad motionen avser skolfrågor,

nr 172, i anledning av motioner om statsbidrag till pensionering av lärare vid utlandsskolorna,

nr 173, i anledning av motioner om inverkan av enheternas storlek på trivseln m. m. i skolorna,

nr 174, i anledning av motioner om läkarutbildning för sjuksköterskor,

nr 175, i anledning av motioner om undervisning för läkare i medicinsk etik och särskild patientvård,

nr 176, i anledning av vad i statsverkspropositionen anförts om statistik- och prognosproduktionen inom arbetsmarknadsområdet jämte motioner,

nr 177, i anledning av vissa motioner om samhällets vårduppgifter m. m.,

nr 178, i anledning av motioner om bestridande av kostnader för borttagen-

de av tatuering,

nr 179, i anledning av motioner angående den statliga personalpolitiken m. m., och

nr 180, i anledning av motioner om statlig medverkan till sanering av fastigheter inom Staden Mellan Broarna;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet,

nr 57, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1958:295) om sjömansskatt, m. m., såvitt propositionen behandlas i detta betänkande,

nr 59, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), och

nr 60, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kupongskatteförordning, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m.,

nr 60, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken, föranledda av proposition om vissa finanspolitiska åtgärder, m. m.,

nr 62, i anledning av motion om ökat inflytande i företagen för samhället och de anställda, och

nr 63, i anledning av motioner om förstärktligande av elproduktionen samt bensin- och oljehandeln;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 63, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvi-

sats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet, och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av motioner angående det kommunala bostadstillägget till pensionärer,

nr 73, i anledning av motioner om kommunalt bostadstillägg vid retroaktiv hyreshöjning,

nr 74, i anledning av motioner om lika beteckning i lag för arbetare och tjänstemän,

nr 75, i anledning av motioner om upphävande av maximigränsen i kollektivavtalslagen för arbetstagares skadeståndsskyldighet,

nr 76, i anledning av motioner om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid, och

nr 77, i anledning av motioner om ersättning från sjukförsäkringen för borttagande av tatuering;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av motion om införande i yrkesskolorna av bussförarutbildning samt sänkning av minimiåldern för trafik kort för buss,

nr 64, i anledning av motion om generell hastighetsbegränsning på väg utom tätbebyggt område,

nr 68, i anledning av motioner om åtgärder mot vattenförorening från fartyg,

nr 71, i anledning av motioner angående uthyrning av bostadsrättslägenhet i andra hand,

nr 72, i anledning av motion angående kostnaderna för förrättning i samband med överförande av allmän väg till enskild väg, och

nr 73, i anledning av motioner angående vinst på grund av markvärdestegring vid exploatering av mark för fritidsändamål;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av motioner an-

gående skogsbrukets lönsamhet m. m., och

nr 43, i anledning av motioner angående skyddet för Smålands Taberg; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av motioner om åtgärder mot könsdiskriminering samt motioner om åtgärder för att öka tillgången på deltidsarbete i vad motionerna hänvisats till allmänna beredningsutskottet,

nr 60, i anledning av motioner om inrättande av en vårdombudsmannainstitution,

nr 61, i anledning av motioner om bevarande av fäbodkulturen, och

nr 62, i anledning av motion om samordning av olika myndigheters rehabiliteringsverksamhet.

§ 5

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 170, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1951:763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.,

nr 184, med förslag till lag om änd-

ring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521),

nr 185, med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.,

nr 192, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt,

nr 194, angående avveckling av Marvikenprojektet, m. m.,

nr 198, med förslag till lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,

nr 199, med förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,

nr 201, med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m.,

nr 203, angående vissa domartjänster i tingsrätter, och

nr 204, med förslag till lag om särskild kontroll på flygplats.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.01.

In fidem

Sune K. Johansson
